

ΒΥΡΩΝ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΒΥΡΩΝΟΣ

ΤΗ

ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ ΕΠΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΤΟΜΟΣ Β'.

20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀνεξασφαλιστοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ὑπὸ Θεοδ. Ν. Φλογαίτου. — Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους ὑπὸ Ἀλφρ. Fouillee βιβλιοκρισία Θ. Καρούσου. (συνέχεια). — Ὁ ἐντομοθῆρας ὑπὸ Π. Σ. Κοδόβλη. — Περὶ τῶν καινομένων τῆς λέξεως ὑπὸ Βερνάρδου Ὄρνσταϊν. — Περὶ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους τῆς

γῆς ὑπὸ Δ. Κοκκίδου (συνέχεια). — Ἀποφικτικά μίγματα ὑπὸ Ἀντ. Καντακίδου. — Περὶ Σαπφῶς καὶ τῶν ποιημάτων αὐτῆς ὑπὸ Γεωργιάδου. — Πausanias ὁ Κλεομδρότου τραγῶδ. εἰς μέρη 5 ὑπὸ Γ. Μαργαρίτου (συνέχεια). — Ποιήσεις: Πτῆσις. — Φιλοσοφία ὑπὸ Κ. Παπάζογλου. — Παραμύθη.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «ΜΕΝΤΟΡΟΣ»

(Ὅδος Μενάνδρου ἀριθ. 3.)

1876

Παρακαλοῦνται οἱ ἐν Ἀθήναις κ. κ. Διευθυνταὶ τῶν Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν μεθ' ὧν ἀνταλλάσσεται ὁ «Βύρων» ὅπως παραγγείλωσι τοῖς διανομέσιν αὐτῶν νὰ ρίπτωσιν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ εἰς τὴν θύραν τοῦ Συλλόγου τεθειμένου κιβωτίου.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Π. ΒΡΑΙΔΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ
ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ
Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ
Θ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ
Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
Ι. ΔΕ ΚΙΓΔΑΣ
Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ
Δ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
ΑΧ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ
Α. ΒΛΑΧΟΣ
Ε. ΓΑΛΛΑΝΗΣ

Π. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ
Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
Κ. ΠΩΠ
Π. Ι. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. ΚΑΚΑΝΑΡΑΚΗΣ
Ε. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ
Δ. ΔΑΣΚΑΡΑΤΟΣ
Γ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ
Β. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΣ
Ε. ΑΣΩΠΟΣ.

Ἀξιότιμο Κύριε.

Ἀθήνησι τῆ

1876

Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐπιτροπῆς.

ΒΥΡΩΝΙ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1876.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 20.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΑΝΕΞΑ- ΣΦΑΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ.

ΠΡΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΦΛΟΓΑΙΤΟΥ.

Διαλαβόντες ἐν τῇ παρ' ἡμῶν ἐν τῷ συλ-
λόγῳ Βύρωνι ἀναγνωσθεῖσα διατριβῇ περὶ
τοῦ παρ' ἡμῖν ἀνεξασφαλιστοῦ τῆς προσω-
πικῆς ἐλευθερίας, τῆς φαινήσ ταύτης κρη-
πίδος πασῶν τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν, παρε-
τηρήσαμεν, ὅτι διατελεῖ αὕτη ἐν πολλοῖς
ἀνεξασφάλιστος παρ' ἡμῖν ἕνεκα τοῦ ἀτόπου

καὶ ἀνθαιρέτου πολλῶν διατάξεων τῆς ἡμε-
τέρας ποινικῆς νομοθεσίας. Ἄλλ' ὅτι συμ-
βαίνει εἰς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, συμ-
βαίνει καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀτομικὰς ἐλευθε-
ρίας. Καὶ αὐταὶ δηλονότι διατελοῦσιν ἀνε-
ξασφάλιστοι ἐν πολλοῖς παρ' ἡμῖν.

Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, καὶ ἐν πάσῃ τῇ
ἀκραιότητι αὐτῆς διατελοῦσα, δὲν ἱκανο-
ποιεῖ μόνη τὸν ἐν τῇ δημιουργίᾳ προορισμὸν
τοῦ ἀνθρώπου, καθὼ μὴ ἐπαρκoῦσα αὐτῷ
εἰς πλήρωσιν τῶν πολυειδῶν καὶ ποικίλων
αὐτοῦ ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν ἀναγκῶν. Ὅπως
διατηρήσῃ, συνάμα δὲ καταστήσῃ εὐδαίμονα

κατὰ τὸ δυνατόν τὸν βίον αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει χρεῖαν μόνον τοῦ δικαιοῦματος τῆς ἀνενοχλήτου καὶ ἀπαρεμποδίστου χρήσεως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σώματος, εἰς ὃ συνίσταται ἡ λεγομένη προσωπικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ τοῦ δικαιοῦματος τῆς χρήσεως τῶν ἄλλων αὐτοῦ φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων, οἷον τῆς τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν ἀκωλύτως τοῖς μεθ' ὧν συγκοινωνεῖ τὰ διανοήματα αὐτοῦ, καὶ τοῦ καταβάλλειν τὰς ἰδίας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις πρὸς παραγωγὴν χρησίμων εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον πραγμάτων, ἤτοι τῆς τοῦ ἐργάζεσθαι, καὶ ἐπομένως τῆς τοῦ συλλέγειν καὶ κτᾶσθαι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τῶν φυσικῶν τούτων δυνάμεων ἐχορηγήθη τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τῆς φύσεως, σκοπὸν δὲ νὰ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἄλλων προτίθεται ἡ σύστασις καὶ πολιτικὴ διατύπωσις τῆς κοινωνίας. Τὸ φυσικὸν δὲ τοῦτο δικαίωμα τῆς τῶν παντοίων φυσικῶν δυνάμεων ἐλευθέρως χρήσεως, ἀποτελοῦν τὴν ἐν γένει ἐλευθερίαν, ἀποτελεῖται ἐκ τούτων δικαιομάτων, ὅσα εἶναι αἱ φυσικαὶ ιδιότητες καὶ δυνάμεις, ὧν τὴν ἐλευθέραν ἀσκῆσιν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ φύσις. Τὰ δικαίωματα δὲ ταῦτα, ἀναγνωρίζόμενα, ὀρίζόμενα καὶ διατυπούμενα ἐν τῇ λεπτομερείᾳ αὐτῶν ὑπὸ τῶν θετικῶν τῶν διαφόρων Πολιτικῶν νομοθεσιῶν, ἀποτελοῦσι τὰς καλουμένας ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἀτομικὰς ἐλευθερίας, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ, ὡς εἴρηται, τὴν ἐν γένει ἐλευθερίαν, εἰς ἧς τὴν ἀσφάλισιν ἀποβλέπει ὁ ἄνθρωπος, προσερχόμενος εἰς κοινωνίαν. Ὅθεν αἱ λεγόμεναι ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰς διαφόρου φύσεως δικαιοῦματα, ἔχοντα ἕκαστον ἰδιάζοντα χαρακτηριστῆρα, ἀλλ' αὐτὰ τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ αὐτοῦ φυσικοῦ δικαιοῦμα-

τος, δι' οὗ ἐπρὸς κίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως ὁ ἄνθρωπος, τοῦ χρῆσθαι τῷ σώματι καὶ τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ πρὸς πραγμάτων τοῦ ἡθικοῦ καὶ ὕλικου αὐτοῦ προορισμοῦ, ἀναγραφόμενα καὶ ῥυθμιζόμενα ὡς δικαιοῦματα ἰδία ὑπὸ τῶν θετικῶν τῶν πολιτικῶν νόμων. Εἰς ἐξασφάλισιν δὲ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἐπενοήθησαν αἱ πολιτικαὶ ἢ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, συνιστάμεναι εἰς τὴν τοιοῦτον τρόπον κατανομήν τῆς ὅλης ἐξουσίας, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἡ βεβαιότης τῆς ἀκριβοῦς καὶ εὐσυνειδήτου διαχειρίσεως αὐτῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ἀπροσβλήτου καὶ ἀπαραβιάστου τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

Ὡς παρετήρησαμεν, ὁ ἄνθρωπος ἐπρὸς κίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ διανοεῖσθαι, ἢ ὑπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χρῆται αὐτῇ δὲ διατελεῖ ἀναπόσπαστος ἀπ' αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἐπομένως δύναται μόνον νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ φυσικὸν δικαίωμα τῆς χρήσεως αὐτῆς διὰ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῆς τῆς ζωῆς (*). Ἄλλ' ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι (ὁ ἐνδιάθετος λόγος) μένει παντάπασιν ἀχρηστος, διατελεῖ ἐν πλήρει νεκρότητι, ὡς αἰετὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας δὲν δύναται νὰ ἐδηλωθῶσιν ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ στόματος (τοῦ προφορικοῦ λόγου) ἢ τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου (τοῦ ἐγγράφου καὶ ἐντύπου λόγου)· ἢ δὲ τυραννία ἀπεπειράθη νὰ δεσμεύσῃ παντελῶς ἢ περιορίσῃ ἐν μέρει τὸ ἔμφυτον δικαίωμα τοῦ διανοεῖσθαι διὰ τῆς παντελοῦς δεσμεύσεως ἢ τοῦ ἐν μέρει περιορισμοῦ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐμφανίσεως, δηλονότι τοῦ δικαιοῦματος τοῦ προφορικῶς, ἐγγράφως ἢ ἐντύπως

(*) Διὰ τοῦτο οἱ φιλόσοφοι ἐστῆριξαν τὸ ἐπιχείρημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὑπαρξίν τῆς διανοίας. Γνωστὴ εἰς πάντας τυγχάνει ἡ φιλοσοφικὴ βῆσις τοῦ Καρτεσίου «Cogito, ergo sum». ἥτις ἐχρησίμωται ὡς βῆσις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. (Ét. Cours de philosophie par U. Cousin. Tom. I, pag. 93, Bruxelles, 1836).

δημοσιεύειν τὰ ἴδια διανοήματα. Ὅθεν ἐκ τοῦ δικ. τοῦ διανοεῖσθαι παράγεται καὶ ἀναποσπᾶστος πρὸς αὐτὸ συνδέεται τὸ φυσικὸν δικαίωμα (ἀτομικὴ ἐλευθερία) τοῦ λέγειν, γράφειν καὶ τυποῦν.— Ἀλλὰ τὸ πρὸς τὸ ἔμφυτον τοῦ διανοεῖσθαι δικαίωμα ἀναποσπᾶστος συνδεόμενον δικαίωμα τοῦ λέγειν ἤκιστα δύναται νὰ ἀποβῇ χρήσιμον τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς αἰετὶ ἀπαγορεύεται αὐτῷ νὰ ἀνακοινῇ διὰ τοῦ λόγου τὰ αἰσθητά καὶ διανοήματα αὐτοῦ εἰς πολλοὺς, εἴτε ἀπαξ ἐπὶ τῇ προσωπικῇ τινὸς συνηθροισμένους, εἴτε συχνάκις ὑπὸ τὸν τύπον συλλόγου συνερχομένους τακτικῶς. Ὅθεν πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ λέγειν συνδέεται ἀναποσπᾶστος τὸ δικαίωμα (ἀτομικὴ ἐλευθερία) τοῦ συνέχεσθαι καὶ συνετairίζεσθαι.— Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦ λέγειν ἀποβαίνει ἐν πολλοῖς ἄκαρπον, τῆς παιδείας ἢ ἀνάπτυξιν βραδυπορεῖ, ἢ ἐπιπέδη διατελεῖ στάσιμος, ὡς αἰετὶ ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῶν θετικῶν νόμων νὰ δοθῇ αὐτῷ ὁ τύπος τῆς διδασκαλίας. Τί ἄλλο εἶναι ἡ διδασκαλία ἢ ἐνάσκησις τοῦ δικαιοῦματος τοῦ λέγειν περὶ ἐπιστημονικῶν ἀντικειμένων πρὸς ὀρισμένην ὁμάδα ἀνθρώπων, ἐπιμεμένων νὰ ἀκούωσιν; Ὅθεν πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ λέγειν συνδέεται ἀναποσπᾶστος, ἀναγκαῖα συνέχεσις καὶ συνέπεια αὐτοῦ εἶναι, τὸ δικαίωμα (ἀτομικὴ ἐλευθερία) τοῦ διδάσκειν.— Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦ διανοεῖσθαι, ἐξ οὗ, ὡς παρετήρησαμεν, ἀναγκαῖως παράγεται τὸ δικαίωμα τοῦ συνέχεσθαι καὶ συνετairίζεσθαι, ἀποβαίνει κολοδὸν καὶ ἀτελεές, ὡς αἰετὶ ἐπιτρέπεται τῷ ἀνθρώπῳ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ διανοήματα αὐτοῦ καὶ νὰ συμμορφῶται πρὸς αὐτὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ λατρείαν. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὁ ἄνθρωπος, ἐξ ἐνός μὲν θαμβούμενος ὑπὸ τῆς μαγείας τῆς φύσεως, ἐξ ἄλλου δὲ καταπληττόμενος, ἰ-

δίως δὲ ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ βραβύρῳ καταστάσει τοῦ ἀνθρώπινου γένους, (ὁπότε δὲν εἶχον ἐτι ἀναπτυχθῆ αἱ φυσικομαθηματικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ ἐπιστήμαι), ὑπὸ τῶν σπανιωτέρων καὶ θορυβωδεστέρων φυσικῶν φαινομένων, οἷον τῶν σεισμῶν, βροντῶν, ἀστραπῶν, ἀερολίθων κλπ. συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἐν τῷ ὕλικῳ κόσμῳ ἢ ἐκτὸς τοῦ ὕλικου κόσμου ὑπάρξεως τινὸς ἢ πολλῶν ἀθανάτων ὄντων, ὑπερέρων πολὺ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διανοητικὴν δύναμιν, εἰς ὧν τὴν ἰσχυρὰν βούλησιν ὀφείλεται ἡ δημιουργία καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ κόσμου, ὡς ἐπίσης ἡ ἐνέργεια τῶν ἐν τῇ ἐποχῇ μάλιστα ἐκείνῃ τῆς ἀπαιδεύσεως καταφροσύνων τὸν ἄνθρωπον φυσικῶν φαινομένων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι πάντες δὲν σκέπτονται ὁμοίως, ἢ περὶ Θεοῦ ἢ θεῶν ἀόριστος καὶ ἀόρῦθμιστος ἰδέα τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ἀπόρροια καταπληξέως ἀπλήρης, ὑπέστη διὰ τοῦ χρόνου πολλὰς ἀλλοιώσεις καὶ παραλλαγὰς παρὰ τοῖς διαφόροις ἀνθρώποις καὶ ἔθνεσι καὶ ἐποχαῖς, προσθεύσαν ἀλλοῖα περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπομένως διατυπώσαν ἴδιον τρόπον ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας. Ἐντεῦθεν αἱ κατανεμήμεναι τὴν γῆν διάφοροι θρησκείαι, κατ' ἴδιον τρόπον ἕκαστη τὰ περὶ Θεοῦ προσθεύουσαι καὶ διὰ λατρείας ἰδίας τὸ πρέσβευμα τοῦτο ἀποκαλύπτουσαι.— Οὐδὲν βεβαίως ἐλλογώτερον ἢ νὰ δοξάζῃ ἕκαστος περὶ Θεοῦ, ὡς καὶ περὶ οἰουδήποτε ἄλλου ἀντικειμένου ὃ ἂν κρίνῃ εὐλογον, καὶ τὸ δοξασμα τοῦτο ἀποκαλύπτῃ τοῖς ἄλλοις ἀπαρεμποδίστως, ὑποστηρίζων διὰ τῶν δυνατῶν αὐτῷ ἐπιχειρημάτων καὶ τὴν ὀρθότητα αὐτοῦ πρὸς κινωτέραν αὐτοῦ μετάδοσιν. Ἀλλ' ἡ δεισιδαίμων θεοσκομανία, μὴ δυστυχῶς ἐτι ἐξαλειφθεῖσα καθόλου ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, περιώρισε πολλαχού τὴν κατὰ τοῦτο ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου! Ἐντεῦθεν

κατάδηλον, ὅτι πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν τοῖς ἄλλοις τὰ διανοήματα, συνδέεται ἀναποσπᾶστως, ὡς ἀναπότρεπτον ἐπακκοιούθημα καὶ γνήσιον αὐτοῦ τέκνον, τὸ δικαίωμα (ἀτομικὴ ἐλευθερία) τοῦ καταρτίζειν ἴδιον θρήσκευμα καὶ προσηλυτίζειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν.

Παρατηρήσαμεν προσέτι, ὅτι ἀπενεμήθη τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τῆς φύσεως τὸ δικαίωμα τοῦ καταβάλλειν τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς παραγωγὴν τῶν χρησίμων εἰς διατήρησιν καὶ εὐδαιμόνισιν τοῦ βίου αὐτοῦ πραγμάτων, ὅπερ ἐν τῇ πολιτικῇ γλώσῃ ἀποκαλεῖται *ἐλευθερία τῆς ἐργασίας*: ἀπόρροια δὲ τοῦ δικ. τούτου τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιοποιεῖσθαι τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας παραγόμενα.

Κατὰ τὰ εἰρημένα ἀτομικὰ ἐλευθερία, δηλονότι φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, ἀναγνωρίζόμενα καὶ ρυθμιζόμενα ὑπὸ τῶν θετῶν τῶν πολιτικῶν νόμων, εἶναι, μετὰ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν 1) ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, 2) ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, 3) ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεισθαι, 4) ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, 5) ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας καὶ 6) ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐργάζεσθαι, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ἐλευθερία τῆς ἰδιοκτησίας. — Ἐκ τούτων τινὲς, οἷον ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεισθαι, εἶναι συνάμα καὶ σπουδαιότατα συμπληρωτικὰ πολιτικὰ καὶ ἐλευθερία, δηλονότι σπουδαιόταται ἐγγυήσεις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τουτέστι τοῦ ὀρθοῦ καὶ νομίμου χειρισμοῦ τῶν τριῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν, εἰς ἃς κατανέμεται ἡ ὅλη ἐξουσία ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων. Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἀναπόσπαστον τοῦ δικαιώματος τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν τὰ

προϊόντα αὐτοῦ δικαίωμα, ἐπομένως ἀναφαίρετον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα, συντελεῖ τὰ μάλιστα καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν εἰς τὰ κεχαραγμένα αὐταῖς ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων ὅρια. Ἐν πρώτοις, ὁ ἀνθρώπος, ὅσον καὶ ἂν ᾗ διεφθαρμένος, δὲν ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παντελῶς ἐσθεσμένον τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας* ἐπομένως ἡ ἐπικρατοῦσης τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου πεποιθήσις αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς τὸ Κοινὸν γνωστοποιήσεως τῆς σκοπούμενης παρανόμου πράξεως δύναται νὰ ἀποτρέψῃ πολλάκις αὐτὸν τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς. Προσέτι ὁ ἀνθρώπος, καὶ γενναιοτάτος ὢν, ἔχει συνήθως αἰσθημὰ τι φόβου, ἀδικοπραγῶν* ὅθεν ἡ ἀπειλητικὴ φωνὴ τοῦ τύπου δύναται νὰ περιορίσῃ ἢ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸν νόμιμον κύκλον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου προστατεύει τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, ἐξεγείρουσα τὸ δημόσιον φρόνημα εἰς βίαιαν κατὰ τῶν παρανόμων ἐξουσιῶν ἐπίθεσιν ἐν ὀνόματι τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας καὶ τῶν σφαγιασθέντων αὐτῆς ἐλευθέρων θεσμῶν. — Ἄλλ' ὁ τύπος προσέτι προσφέρει καὶ ἑτέραν ἐπιφανῆ ὑπηρεσίαν εἰς τὰς εὐνομούμενας πολιτείας, ἀποτελῶν τρόπον τινὰ τὴν ὑπερτάτην συμβουλευτικὴν ἐξουσίαν, αὐτοχειροτόνητον ἀλλ' εὐρὺ καὶ σπουδαῖον καὶ μεγαλωφελές συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας. Οἱ ἐξοχοὶ τῆς ἐπικρατείας ἄνδρες, οὓς κακῇ μοίρᾳ ἐξέωσε τοῦ περιβόλου τῶν νομοθετικῶν σωματίων, ἀπὸ τοῦ περιφανοῦς τοῦ τύπου βήματος ῥήτορες οἰοῦντες, εἰς τοὺς νομοθέτας τὰς περὶ τῶν ὑποβληθέντων πρὸς συζήτησιν νομοσχεδίων ἐμβριθεῖς αὐτῶν γνώμας καὶ κρίσεις ἢ καὶ προβάλλοντες κοινωφελῆ, ἢ καὶ λαοσωτήρια, πολλάκις νομοσχέδια. «Ἡ ἐλευθεροτυπία ἔχει καὶ ἕτερα πλεονεκτήματα, ὧν τινὰ μόνον ἐμνημόνευσεν ὁ Delolme,

γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ περιωνόμου τούτου πολιτικοῦ συγγραφέως. Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ καταλέγω καὶ ὅτι καθίστησιν ἐπωφελῆ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν μεγαλοφυῶν τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἡ ὑλικὴ περιουσία ἢ ἡ ἄλλη αὐτῶν κατάστασις κρατοῦσι μακρὰν τῶν δημοσίων θέσεων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Οὕτω λ. χ. ἡ Ἀγγλία ὀφείλει εἰς τὸν ἰδιωτεύοντα διδάκτορα Price τὸν θεσμόν τοῦ χρεωλυτικοῦ ταμείου». — Διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ὠνομάσθη ὑπὸ πολλῶν *τετάρτη ἐξουσία τοῦ Κράτους*: διὰ τοῦτο ἐπεκλήθη *ἕκτη αἰσθησις τῶν νεωτέρων λαῶν*: πολλοὶ δὲ καὶ παρέβαλον εὐφυῶς τὸν τύπον πρὸς τὴν σταγόνα τοῦ ὕδατος, τὴν διὰ τοῦ χρόνου κοιλινοῦσαν τὰς πέτρας, πρὸς τὴν καταβιβρώσκουσαν τὰ ἐλάσματα τοῦ σιδήρου τερηδόνα, πρὸς τὰ μικροσκοπικὰ ἐκεῖνα ἐντομίδια, ἅπερ, ἀφανῆ πάντα εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς διατελοῦντα διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν μικρότητα, καταστρέφουσιν οὐχ ἧττον διὰ πολυχρονίου ὑποκρύφου ἐργασίας ὄρη κολοσσικὰ ἢ ἀνεγείρουσι νήσους ἀπὸ τοῦ ὠκεανείου πυθμένου.

Ἡ ἐλευθερία ὡσαύτως τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι ἀποτελεῖ συνάμα σπουδαιότατην συμπληρωτικὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, τυγχάνουσα χρησιμωτάτη οὐ μόνον ἐν ὁμαλῇ καταστάσει πραγμάτων, ὑπὸ γ ἡσίου τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος ἐφαρμογῆν, εἰς τὴν χειραγώγησιν τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ τὴν προσήκουσαν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνωμάλῳ καταστάσει, καθ' ἣν τὸ πολίτευμα νοθεύεται ἢ ἐπιβουλεύεται ὑπὸ μισελευθέρου ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἰς διάπτωσιν τῆς γνησιότητος τοῦ πολιτεύματος καὶ διατήρησιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐν ὧρα ἡρέμων ἐκλογικῶν ἀγώνων αἱ ὑπάθριοι ἀγορεύσεις καὶ αἱ ἐν συλλόγοις

συζητήσεις ὑπηρετοῦσι μεγάλως τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἐνάσκησιν, συντείνουσαι εἰς τὴν εὐρυτέραν ἀνακοίνωσιν τῶν πολιτικῶν φρονημάτων τῶν διαφόρων ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ τὴν ἐμβριθεῖ καὶ παρατετακμένην μεταξὺ τῶν ἐκλογέων συζήτησιν περὶ τοῦ ἐπωφελεστέρου τῶν προβαλλομένων ἀρχῶν καὶ τοῦ ἐπιτηδειότερου εἰς ἀντιπροσώπευσιν αὐτῶν τῶν διωκόντων τὴν βουλευτείαν προσώπων. Ἐν ὧρα ἀπαισία κίβδηλεύσεως τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὴν εὐχερύτεραν μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν συνεννόησιν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πιέσεων καὶ τῶν ἐπεμβάσεων καὶ τὴν ἐπαναγωγὴν τῶν διαφόρων πολιτικῶν ἐξουσιῶν εἰς τὴν νόμιμον τροχίαν τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου. — Ἄλλως διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ πολιτικῶν συνεταιρισμῶν τῶν σπουδαίων τῆς πολιτείας ἀνδρῶν δύναται πολλάκις νὰ ἐπιτευχθῇ ἢ παρασκευῇ τῆς δημοσίας γνώμης ἢ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐξανάγκασις τῶν νομοθετικῶν σωματίων εἰς ἀποδοχὴν καὶ ἐπιψήφισιν νομοθετημάτων ἀναγκαίων, περιστολῆν ματαίων δαπανῶν κτλ. Ὁ μέγιστος τῆς Ἀγγλίας πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ Πήλ, προτείνας ὡς ὑπουργὸς εἰς τὸ κοινοβούλιον τὴν κατάργησιν τῶν προστατευτικῶν νόμων (οἵτινες ὑπέβαλλον τὴν ἐγχώριον γεωργίαν ἐπὶ ἀδίκῳ καὶ βλαβερῷ καταστολῇ τῆς ἐμπορικῆς ἐλευθερίας), ἐκήρυξεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ἄξιον τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον σύλλογον, εἰς ὃν ὠφείλετο ἡ παρασκευῇ καὶ μόρφωσις τοῦ δημοσίου πνεύματος κατὰ τῶν νόμων τούτων. — Πολλάκις ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν εὐλικρινεστάτην καὶ ἀδολωτάτην ἐφαρμογῆν τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων τὸ κοινοβούλιον διχάζεται εἰς πολιτικὰς φατρίες, οὐδεμίαν σημαίαν προόδου κρατούσας, ἀλλ'

ἀπλῶς ὑποσκοπούσας εἰς τὴν διατήρησιν ἢ κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἐν τοιαύτῃ ἀπαισία περιπτώσει μόνον διὰ τῶν συλλόγων καὶ τῶν συναθροίσεων δύναται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πατριστατικοῦ βορβόρου ἢ πολιτείας, νὰ ἀνέλθῃ εἰς περιωπὴν εὐγενεστέραν καὶ ὑψηλοτέραν, καὶ νὰ ἐλκυσθῇ ἢ προσοχῇ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἡγεμόνος εἰς σπουδαίας καὶ λυσιτελεῖς περὶ πολιτείας σκέψεις, εἰς ἐνεργούς καὶ πρακτικὰς μεταρρυθμίσεις. — Διὰ τῶν συναθροίσεων καὶ τῶν συλλόγων τέλος δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ ὑπὸ φόβου ἢ φιλοτιμίας τὸ λυμαινόμενον τὰς ἐλευθερίας καὶ τὴν πατρίδα πολιτικὸν κόμμα ἢ ὁ ἀποβόρφητος ἡγεμὼν νὰ μεταβάλῃ πολιτικὴν πορείαν, νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν νομιμότητα καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸ κράτος τοῦ καθήκοντος.

Ἡ ἐλευθερία τέλος τοῦ ἀναφέρεσθαι τυγχάνει σπουδαία ἐγγύησις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ὁ πολίτης, οὗ παρεβιάσθη ἢ φοβεῖται μὴ παραβιασθῇ δικαίωμα τι ἀτομικὸν ἢ πολιτικόν, ἀπευθύνων ἀναφορὰν, δι' ἧς ἐξαιτεῖται ἀπαιτητικῶς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ γενομένου αὐτῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἀδικήματος ἢ τὴν ἐγκαιρον πρόληψιν αὐτοῦ, δύναται νὰ τύχῃ τοῦ ποθομένου, ἰκανοποιῶν οὕτω τὸ πολίτευμα καὶ τοὺς νόμους. Ἀλλὰ καὶ ὁμὰς πολιτῶν πολυπληθῆς, συνελθοῦσα ἅπαξ ἢ πολλάκις εἰς συνάθροισιν, δύναται διὰ τῆς ἐνασχέσεως τοῦ δικαίωματος τοῦ ἀναφέρεσθαι νὰ ἀπαιτήσῃ ἐντόμως, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀπειλητικῶς, τὴν εἰς τὸ καθήκον ἐπαναγωγὴν τῆς παρεκτραπέυσης ἐξουσίας. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἐλευθερία αὕτη ἢ τελεσφόρος, χρειὰ νὰ συνοδεύηται ὑπὸ τῆς ὑποχρέσεως τῆς ἐξουσίας νὰ ἀποκρίνηται ἐντὸς ὥρισμένης προθεσμίας εἰς τὸν ἀναφερόμενον, καθίσταμένης πραγματικῆς διὰ τῆς ἐπιβολῆς αὐστηρᾶς τιμωρίας εἰς τὴν μὴ ἀποκριθεῖσαν ἐξουσίαν καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν παραβιάσασαν

τὰ δικαίωματα τοῦ πολίτου. — Ἀλλὰ καὶ νόμων μεταβολὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον, εἰσαγωγὴ κυβερνητικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων ἐπιφελῶν δύναται διὰ τῶν ἀναφορῶν νὰ προκληθῇ. Ὡς δὲ μέγας πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ συγγραφεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ πολυγραφώτατος ἴσως πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, προσφάτως ἀποβιώσας ἐν λίαν προθεσμικῇ ἡλικίᾳ, ὁ μετριοπαθὴς καὶ συντηρητικώτατος Guizot εὐστόχος παρετήρησεν ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Des origines du gouvernement représentatif (τόμ. β', σελ. 34 καὶ ἐπ.) ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ ζηλότυπος καὶ συνεχῆς ἐνάσκησις τοῦ δικαίωματος τοῦ ἀναφέρεσθαι οὐ μόνον συνεβάλετο μεγάλως εἰς τὴν ῥίζωσιν καὶ πρόσδοσιν τῶν ἀντιπροσωπικῶν θεσμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ τελειοποίησιν πολλῶν σπουδαίων τῆς πολιτείας νόμων, ἔτι δὲ συνετελεῖ εἰς τὴν ταχεῖαν ἰκανοποίησιν τῶν παραπόνων καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν πολιτῶν. Αἱ δὲ ἄλλαι προμνημονευθεῖσαι ἐλευθερίαι, ἧτοι ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας, ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας, ἡ τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ ἰδιοποιεῖσθαι τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας προϊόντα, διατελοῦσιν ἀπλᾶς ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, οὐχὶ δὲ ἀτομικαὶ καὶ πολιτικαὶ συγχρόνως, ὡς ἡ τοῦ τύπου, τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι καὶ τοῦ ἀναφέρεσθαι.

Οὐχ ἦττον καὶ αὗται καὶ ἐκεῖναι, ὡς καὶ ἡ προσωπικὴ, διατελοῦσι παρ' ἡμῖν ἀνεξασφάλιστοι ἐν πολλοῖς, παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ θεμελίου ἡμῶν Νόμου καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἀμεταβλήτου ἀρχετύπου φυσικοῦ δικαίου. Τοῦτο δὲ θέλομεν παρατηρήσει ὀφθαλμοφανῶς, ἐξετάζοντες κατὰ σειρὰν τὰς διεπούσας ἐκάστην αὐτῶν παρ' ἡμῖν διατάξεις.

(Ἀκολουθεῖ)

Ἡ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

ΥΠΟ
ΛΑΦΡΕΑΟΥ FOUILLEE.

Παρίσιος, 1874.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΥΠὸ
Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον).

«Ἀναζητήσωμεν ἕδῃ, λέγει, τὰ ἔχνη» τῶν προεκτεθεισῶν ἰδεῶν εἰς τοὺς Διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὸν Πρωταγόραν καὶ τὸν Μένωνα. Ὁ Ἐπινοφῶν δὲν μᾶς ἐπληροφόρησε, καθάπερ ὁ Πλάτων, ὅτι εἰσὶ δύο εἶδη ἀρετῆς καὶ εὐνδαιμονίας, ὡς δύο εἶδη γνώσεως; Ἡ ἀρετὴ ἢ ἐκ τῆς ἀπλῆς δόξης γεννωμένη, ὅταν ναῦτη τυγχάνῃ ἀληθῆς, δὲν δίδει λόγον κείνῃς, πράττει ἂν δεῖ κατὰ τύχην, φέρεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀγνοοῦσα πῶς καὶ διὰ τίνος ὁδοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρετὴ αὕτη δὲν εἶναι ἐπιλελογισμένη, οὐδὲ κέκτηται τὴν ἐπιστήμην ἐαυτῆς, ἐπει-
νται, ὅτι δὲν εἶναι διδακτὴ. Οἱ Σοφισταί, οἱ Πολιτικοὶ καὶ οἱ Ποιηταὶ οὐδέποτε ἔγνωσαν ἄλλην ἀρετὴν ἢ τὴν τῆς δόξης καὶ τῆς τύχης. Ὁ Σωκράτης λοιπὸν διακηνοῦται νὰ ὑποστηρίξῃ κατὰ τῶν Σοφιστῶν, ὅτι ἡ ἀρετὴ οἶαν αὐτοὶ τὴν ἐναννοῦσι, δὲν εἶναι διδακτὴ. . . . Πάντες δὲ οὗτοι στηλιτεύονται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς διαφθορεῖς τῶν νέων, ὡς μηδὲν ἀγαθὸν καὶ χρησίμον διδάσκοντες μῆτε τοὺς μαθητάς, μῆτε τοὺς υἱοὺς των, μῆτε τοὺς Ἀθηναίους, ἅτε ἀγνοοῦντες τὴν διαλεκτικὴν τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων· ἐν δὲ οὐποτε περιτύχουσι τῇ ἀληθείᾳ ἢ τῇ ἀρετῇ, οὗτο συμβαίνει εὐνοίᾳ τῆς τύχης.»

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τῆς τοῦ Μένωνος ὑποθέσεως ἐξάγει ὁ Συγγραφεὺς τὸ αὐτὸ πόρισμα, τὴν ἐπίλυσιν τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἂν ἢ ἀρετὴ ἦναι διδακτὸν. Ἐξελέγξας ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ ὁ Σωκράτης τὴν ἀπειρίαν τῶν Σοφιστῶν περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς διδασκαλίαν, ἐν τῷ Μένωνι βασιανίζει τοὺς πολιτευομένους, οὓς ἐκπροσωπεῖ ἐν ἐκ τῶν συνδιαλεγομένων προσώπων, ὁ μετὰ ταῦτα κατήγορος τοῦ Σωκράτους, ὁ Ἄνυτος. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ ἐξελέγχεται, ὅτι εἶναι προῖον οὐχὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ὀρθῆς τίνος δόξης, ἧτις ὁμως εἶναι τυχαία καὶ ἄστατος, ἀντικειμένη εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιστημοσύνην, τὴν μόνην ἐδραϊάν καὶ ἀκράδαντον. Ὁθεν ἡ μὲν ἀρετὴ, ἧτις διδάσκειται καθὸ ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἶναι πραγματικὴ, ἡ δ' ἐκ τῆς δόξης ἀποβέουσα, δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ εἰδωλον ἀρετῆς. — Οἱ ποιηταὶ λοιπὸν οἱ Πολιτικοὶ, οἱ Σοφισταί, οἱ τὴν ἀρετὴν κερταμένοι ἐξ ἔθους καὶ μελέτης ἀνευ φιλοσοφίας καὶ τοῦ (Φαίδ. 68, κ. 82, β. Πολιτ. X, 619, C.), ἀδυνατοῦντες νὰ τὴν μεταδώσωσιν εἰς ἄλλους ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας, καὶ ἀγνοοῦσι τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἐμπεδον σφαῖραν τῆς εὐπραξίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ἐὰν ἄρα ἡ ἐμπειρικὴ καὶ ἡ ἐξ ἔθους ἀρετὴ δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ, τούναντίον ἡ φιλοσοφικὴ καὶ μετὰ λόγου δύναται νὰ μεταδοθῇ εἰς ἄλλους, διότι γινώσκει αὐτὴ ἐαυτήν.

Περάντων δὲ ὁ Συγγραφεὺς τὴν τῆς Σωκρατικῆς ἀρετῆς ἔκθεσιν ἐπισφραγίζει αὐτὴν διὰ τῆς ἀξιοσημειώτου ταύτης φήσεως: «Ἡ διάνοια τοῦ Σωκράτους περιέχεται τελευτεία καὶ πλήρης ἐν ταῖς ὥραιαις ταύταις πσελίαις, ἐν αἷς ἡ δημῶδες καὶ πολιτικὴ ἀρετὴ ἀντιτίθεται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν, ὡς διαστροφή ἢ κατάχρησις τῶν καλλίστων τῆς ψυχῆς ιδιοτήτων».

Και τοιαῦται μὲν εἰσιν αἱ κρίσεις, ἄστινας ὁ κ. Touibléε ἐσχημάτισεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν Πλατωνικῶν Διαλόγων· ἀλλὰ χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας παρατηροῦμεν καὶ αὐθις ἐν τῇ πραγματείᾳ τούτῃ περὶ τῆς κατὰ Σωκράτη ἀρετῆς τὴν αὐτὴν σύγχυσιν τὴν καὶ ἀνωτέρω σημειωθεῖσαν Σωκρατικῶν καὶ Πλατωνικῶν φιλοσοφημάτων.

Καὶ τῶντι ἢ ἐκ τῆς δόξης ἀρετὴ θεωρεῖται μᾶλλον ὡς τροπολογία τις καὶ ἐπιδιόρθωσις, ἢ ὁ Πλάτων ἐπήνεγκεν εἰς τὴν ἀπόλυτον Σωκρατικὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἐπιστήμη, νομίζων, ὅτι ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς Πολιτικῆς ἡ ὀρθὴ δόξα κέκτηται ἀξίαν καὶ δύναμιν οὐχὶ ἐλάττω ἢ ἡ ἐπιστήμη. Μάλιστα δὲ ἐν τῷ Μένωνι ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ὀρθὴ δόξα δύναται νὰ καταστῆ ἀσφαλὴς κανὼν εὐπραξίας, καὶ ὅτι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ βίᾳ αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὀρθῆς δόξης διευθυνόμενοι εἰς τὰς πράξεις τῶν ἐπιτυχάνουσι τοῦ βελτίστου. Τί δ' ἐννοεῖ ὁ Πλάτων διὰ τῆς ὀρθῆς δόξης; οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν ἐμφυτον ἐκείνην ὀρθόνοιαν, ἢ τὴν περὶ τὰ ἠθικὰ εὐθυκρισίαν, ἣτις ἐπιφύωνυμένη ὑπὸ τῆς προσωπικῆς πεποιθήσεως καὶ τοῦ καλῶς ἠγμένου αἰσθήματος, ἐνασκει ἐνίοτε τῆλικαυτὴν ἐπιδραεῖν ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε οὐχὶ μόνον τὸν προφυλάττει ἀπὸ παρεκτροπῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποτρύνει εἰς ἀγαθὰ καὶ γενναῖα πράξεις. Μάλιστα δὲ φαίνεται ἐπιφύων εἰς τὴν γνώμην τῶν ὑπολαμβανόντων τὴν ἀρετὴν οὐχὶ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δι' ἐπιμόχθων ἀγῶνων καταρθουμένης ἐπιστήμης, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς δώρημα τῆς θείας χάριτος· διότι τοὺς μεγάλους πολιτικούς ἄνδρας τῆς πατρίδος αὐτοῦ, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Περικλέα, τὸν Θουκυδίδην ἀποκαλεῖ θεοπνεύστους, οἵτινες ἐγένοντο κάτοχοι τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς οὐχὶ διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ θεῖα μύρια, καὶ συγκατατάσσει αὐτοὺς μετὰ

τῶν ἐνθέων ποιητῶν καὶ μάντεων. Τί οὖν ἐκ τούτων συναγεται; ὅτι ὁ Πλάτων καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν ἐπιστήμην, οὐχ ἤττον ὅμως ἐν ἐλλείψει ταύτης δὲν ἀποστέρει καὶ τὴν ὀρθὴν δόξαν, ἣτις κέκτηται ὁπωσδήποτε σχετικὴν τινα ἀξίαν καὶ εἰς εὐφυεῖς νόας δύναται μέχρι τινὸς ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐπιστήμην (1).

Προδήλιος οὖν ὁ Συγγραφεὺς ἀντὶ τοῦ ν' ἀποδόσῃ τὰ τοῦ Σωκράτους Σωκράτει καὶ τὰ τοῦ Πλάτωνος Πλάτωνι ἐχαρακτήρισεν ὡς ἴδιον τοῦ Σωκράτους φιλοσόφημα ὅ,τι ὑψιαιτέρον ἢ Πλατωνικὴ διάνοια ἐπήνεγκεν, ὅπως καταστήσῃ τὴν περὶ ἀρετῆς Σωκρατικὴν θεωρίαν μᾶλλον προσιτὴν εἰς τὸν κοινὸν λόγον καὶ μᾶλλον συνάδουσαν πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Ἄλλ' ἐπιανιόντες ἤδη ὅθεν παρεξέβημεν παρακολουθοῦμεν τὸν Συγγραφεᾶ ἄγοντα ἡμᾶς εἰς τὴν διαδοχικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀρετῆς, ἥτοι τῆς σοφίας, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὧν ἐκάστου διαγράφει τὴν φύσιν, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν σχέσιν πρὸς τὴν τῆς καθόλου ἀρετῆς ἐνότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ μέρους τούτου τῆς Συγγραφῆς ἀναλυτικὴ ἐκθεσις θὰ ἐπηρεάζει ἡμᾶς λίαν ἐκτενῶς, ἀρκεσθῶμεν, συντομίας χάριν, ἵνα παράσχωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις ἀπλοῦν δοκίμιον τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πραγματεύεται τὰ δύο κυριώτερα τῆς ἀρετῆς μέρη, τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ πρῶτον λεπτομερῶς διεξελθὼν τὰ διάφορα στάδια τοῦ Πλατωνικοῦ Διαλόγου, τοῦ ἐπιγραφομένου «Χαρμίδης», ἐν ᾧ συζητεῖται, τί ἐστὶ σωφροσύνη, ἣν ὁ Σωκράτης δὲν ἐχώριζε τῆς σοφίας (2), ἐπάγεται τάδε: «Τὸ συμπέρα-

(1) Secinbare's P' arouiseh. Werke. Τόμ. 11, σελ. 115—116.

(2) Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην (Σωκράτης) οὐ διώριζε. (Ἄπομν. Β. 11, 19, 4.

σμα τοῦ ὅλου τούτου διαλόγου, ὅπερ πιστῶς διερμηνεύει τὴν Σωκρατικὴν διάνοιαν, νεῖναι, ὅτι ἡ σοφία δὲν εἶναι ἡ γνώσις καθόλου, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀγαθοῦ. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι γνώσεις δὲν εἶναι ἀγαθαὶ καὶ χρήσιμοι, ἂν μὴ διευθύνωνται ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἠγνώσεως. Καὶ μὲν, ἵνα ἢ τις σοφός, ὀφείλει νὰ γινώσκῃ ἑαυτὸν κατὰ τε τὴν ἴδιαν ἀτομικότητα, καὶ κατὰ τὴν γενικὴν αὐτοῦ φύσιν, τὴν ἀνθρωπότητα· ἀλλ' αἱ ἠγνώσεις αὗται δὲν εἶναι εἰμὴ ὁ ὅρος τῆς σοφίας, οὐχὶ δὲ αὐτὴ ἡ σοφία. Ἡ κυρίως λεγομένη σοφία συνίσταται εἰς τὸ νὰ γινώσκῃ αὐτὴ ἑαυτὴν κατὰ τε τὸ ἴδιον αὐτῆς τέλος καὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθόν, λαμβάνουσα ὡς ἐκ τούτου προφανῶς χαρακτῆρα ἀπρόσωπον, καὶ οἰονεῖ θεῖον».

«Σχετικῶς δὲ πρὸς ταύτην τὴν ὑπερτάτην σοφίαν ὁ Σωκράτης ἔκρινε τὰς ἄλλας καὶ τὰς ἐταξινόμει ἱεραρχικῶς. Καὶ πρῶτισται μὲν εἰσιν αἱ ἐγγυτάτω τῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιστήμη κείμεναι, ἔσχαται δ' αἱ ἀπώταται».

«Ἡ τῆς σοφίας ἐγγυτάτω ἐπιστήμη εἶναι ἀναμφιλέκτως ἡ φιλοσοφία, ἣτις δὲν εἶναι νεῖμὴ ἢ ἀναζήτησις αὐτῆς τῆς σοφίας. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Σωκράτης περιήλθεν εἰς τὴν λογικὴν ἀνάγκην, ἵνα περιστείλῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, συγκεντρῶσας ἅπαντα τὰ μέρη αὐτῆς εἰς τὴν ἠθικὴν. Πρὸ τούτου Φιλοσοφία καὶ καθολικὴ ἐπιστήμη ἦσαν συνώνυμοι· ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἄλλως πως ἐνόησε τὸ καθολικὸν τῆς φιλοσοφίας· ὅπερ κατ' αὐτὸν συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν ἄπειρον πληθύν τῶν σπουδασμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν τούτων ἀποκλειστικὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν διεύθυνσιν».

Μετὰ δὲ, ἐξετάζων, ὁποῖον ὑπελάμβανεν ὁ Σωκράτης τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου, «ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ, λέγει, εἶναι βασιλική, ὁδὸς τὰ πάντα διέπει πρὸς τὸ ἀγαθόν

καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος κατευθύνει καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Εἶναι καθολικὴ καθὼς ἡγεμονικὴ, εἶναι δὲ ἡγεμονικὴ, καθὼς διαλεκτικὴ, ἥτοι λογικὴ συνάμα καὶ ἠθικὴ. Καὶ θεωρητικὴ μὲν, διότι ἐπὶ παντός πράγματος ἀνατρέχει μέχρι τῆς πρώτης ἀρχῆς, μέχρι τοῦ ἀγαθοῦ, κατ' ἐξοχὴν δὲ πρακτικὴ, διότι τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον πάσης ἐνεργείας εἶναι πάλιν τὸ ἀγαθόν. Τὸ ἀγαθὸν ἄρα εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐνότης τῆς ἐννοίας καὶ τῆς πράξεως, τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς· αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιστήμη εἶναι ἡ φιλοσοφία... Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀγαθοῦ, ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο καθάπερ ὁ Σωκράτης τὴν ἐννοεῖ, δὲν θὰ ἦτο ἄλλο τι ἢ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐπιστήμη· γινώσκουσα τὴν τελικὴν καὶ ἀπόλυτον ἀξίαν πάντων τῶν ὄντων, θὰ ἐγίνωσκε τὰ πάντα κατ' οὐσίαν καὶ ἀρχὴν, καὶ θὰ νόμοιάζε πρὸς τὴν θεῖαν ἐπιστήμην».

Ἐπειδὴ δὲ αὗται αἱ ἐκ τοῦ περὶ σοφίας Κεφαλαίου ἀποσπασθεῖσαι περικοπαὶ ἀρκούντως ὑποδεικνύουσι πῶς παριστάνει ὁ Συγγραφεὺς καὶ διὰ τίνων χρωμάτων περικομεῖ τὴν περὶ τοῦ πρώτου τούτου εἶδους τῆς ἀρετῆς Σωκρατικὴν διδασκαλίαν, μεταβαίνομεν ἤδη καὶ εἰς τὸ ἕτερον δοκίμιον τῆς πραγματείας περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἧς διαλαμβάνει ἐν τῷ Τετάρτῳ Βιβλίῳ, τίτλον φέρωντι «Κοινωνικαὶ καὶ Πολιτικαὶ τοῦ Σωκράτους Διδασκαλίαι», τοσοῦτον λεπτοφυῶς καὶ ἐντέχνως ἐξυφαίνων τὰς ιδέας του, ὥστε ἐκὼν ἄκων πείθεται τις ἵνα παραδεχθῇ τὸ ἔργον τοῦτο ὡς Σωκρατικὸν φιλοτέχνημα.

Λαμβάνων τὸ ἐνδόσιμον ἐκ τινος συνδιαλέξεως τοῦ Σωκράτους μετὰ τοῦ Σοφιστοῦ Ἴππίου (1), προσπιβάσει ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τὸν ἀναγνώστην ἐκ τινῶν συγκεκρι-

(1) Ἀπομνημονεύματα ι, ιυ.

μένων παραδειγμάτων μέχρις αὐτοῦ τοῦ κατακυρόφου σημείου τῆς κατὰ τὸν συγγραφεῖα Σωκρατικῆς θεωρίας περὶ δικαιοσύνης. Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἐρωτήσαντος τοῦ Ἰππίου τὸν Σωκράτη πῶς ὀρίζει τὴν δικαιοσύνην: ἐγὼ, λέγει, ὀρίζω αὐτήν, ἂν οὐχὶ διὰ λόγου, τοῦλάχιστον δι' ἔργου, διότι οὐδέποτε οὔτε ψευδομαρτύρησα, οὔτε ἐσυκοφάντησα, οὔτε ἐριδας ἐνεποίησα μεταξύ φίλων, ἢ στάσεις διήγειρα εἰς τὴν πόλιν, οὔτε ἐπραξα ἄλλο τι ἄδικον ἔνθα ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Σωκράτης ὑπαινίττεται, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἰδέα τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ δι' ἔργων ἐκδηλουμένη, καὶ ὅτι ἡ πρακτικὴ αὐτῆς ἐπιστήμη ἢ ἡ διαλεκτικὴ τῆς πράξεως εἶναι πολλῶ ὑπερτέρα τῆς ἐν λόγοις. — Ἄλλ' ὁ ὀρισμὸς οὗτος, ἀπαντᾷ ὁ Ἰππίας εἶναι ἀρνητικὸς: διότι διὰ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου δὲν ἐξηγεῖται τί πράττουσιν, ἀλλὰ τί δὲν πράττουσιν οἱ δίκαιοι. Ἀκολούθως ὁ Σωκράτης δίδωσι θετικὸν τινα ὀρισμὸν ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι τὸ νόμιμον (πᾶν εἶτι ἐστὶ σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον).

Ἀπροσδιόριστος οὖν ὁ Σωκράτης, ἐπιλέγει τὸ συγγραφεὺς, τὸ ἐξωτερικὸν εἶδος τῆς δικαιοσύνης, ἢτοι τὴν κοινωνικὴν ἢ τὴν νόμιμον, προσδιόριζεν καὶ ἄλλο τι εἶδος αὐτῆς βαθύτερον καὶ μᾶλλον ἐσωτερικόν, οὗ ἄνευ τὸ πρῶτον θὰ ἦτον ἀνεπαρκές. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ φύσει δίκαιον συνιστάμενον εἰς τὴν τῶν ἀγράφων νόμων τήρησιν.

Ἐπισημασθεὶς λοιπὸν καθόλου τῆς δικαιοσύνης, ὅτι εἶναι ἢ πρὸς τὸν νόμον συμφωνίας ἢ ἀνάγκη νὰ νοήσωμεν τί εἶναι νόμος, εἴτε φυσικὸς, εἴτε γραπτὸς, καὶ διαλεκτικῶς, νὰ ταξινομήσωμεν τὰ διάφορα εἶδη τῶν νόμων κατὰ τὴν λογικὴν αὐτῶν ἀξίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Σωκράτης, λέγει ὁ Σωκράτης ἐν τῷ Μίνωϊ (1). Ἄλλὰ τί εἶ-

ναι νόμος; — Ἡ ἔκφρασις τῆς βουλήσεως τοῦ νομοθέτου, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἐνὸς μόνου εἴτε πλειόνων, εἴτε καὶ ἀπάντων. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουσι θεσμοὶ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ προσθετέον εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦτον, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα ἵνα ἢ ὁ νόμος ἀγαθός. Τί δὲ ἄλλο σημαίνει νόμος ἀγαθός ἢ τὸ ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἐρείδεσθαι; Ἄλλὰ νόμος ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἐρείδόμενος σημαίνει ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' εἶναι ἄρα γε μεγάλη ἢ διαφορά μεταξύ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀνακάλυψις τῆς ἀληθείας (τοῦ ὄντος εὑρεσις) καὶ τοῦ πολυθρῦλλήτου ἐκείνου ὀρισμοῦ τοῦ Μοντέσκιου, ὅτι οἱ νόμοι εἰσὶν αἱ ἀναγκαῖαι σχέσεις αἱ ἐκ τῆς τῶν ὄντων φύσεως ἐκπηγάζουσαι; Ἐκατέρωθεν ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ ἰδανικότης ἢ αὐτὴ ταυτότης τοῦ νόμου καὶ τοῦ λόγου (εὐτυχῆς ἢ συμπαράβολῃ ἵνα ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν τοῦ Μοντέσκιου). Ἐν τῷ Μίνωϊ, καθὰ καὶ παρὰ τῷ Μοντέσκιω, ἡ λέξις *Νόμος* ἐκλαμβάνεται κατ' ἔνοιαν εὐρυτάτην, ἐφαρμοζόμενος εἰς πάντα τὰ ὄντα. Ἡ ἱατρικὴ, ἡ γεωργία, αἱ βάνανσοι οὐχ ἦσαν ἢ αἱ ἐλευθέριοι τέχναι ἔχουσι τοὺς νόμους των, οὐς ἕτινας οἱ σοφοὶ ἀναζητοῦσιν, ἀνακαλύπτουσι καὶ διατυποῦσιν ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμμασι. Τί ἄλλο λοιπὸν εἶναι οἱ νόμοι τῆς Πολιτείας εἰμὴ ἢ περιλήψεις τῆς ἐπιστήμης τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ γενικοῦ λόγου; Ἀληθῶς ὁ λόγος οὗτος ὑπέκειται εἰς πλάθην οὐχ ἦσαν ἢ ὁ τοῦ ἱατροῦ ἢ ὁ τοῦ γεωργοῦ. Ἐντεῦθεν ἔπεται ἡ ποικιλία τῶν νόμων. Μόνον οἱ ὄντως σοφοὶ δημοφονοῦσιν ἀείποτε περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, εἴτε Ἕλληγές εἰσιν, εἴτε βάρβαροι. Οἱ ἐπαίον-

εἰς τὸν Σίμωνα, οἱ δὲ εἰς τὸν Αἰσχύνην, οἱ δὲ τέλος εἰς τὸν Πλάτωνα. — Μίν. 314. — Ἐν Ἄπομν. 1, 2, 24.

(1) Οἱ μὲν ἀποδίδουσι τὸν διάλογον τούτον

ντες δὲν θέτουσιν ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσιν ὅτε μὲν τοῦτον, ὅτε δ' ἐκείνον τὸν νόμον.

Ἐὰν τινος διαλεκτικῆς συνήθους τῷ Σωκράτει ἀνεδράμομεν ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ τὸν νόμον, ἀπὸ τοῦ νόμου ἐπὶ τὴν κοινὴν ἀπάντων βούλησιν, ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὸν γενικὸν λόγον, διότι κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ βούλησις ἀνάγεται πάντοτε εἰς τὸν πλόγον. Πρὸς δὲ ὁ γενικὸς λόγος ἀντικείμενον ἔχει τὸ ἀληθές, τοὺς δὲ νόμους διατυπῶν διατυποῖ ἀπλῶς τὴν περὶ τοῦ ἀληθοῦς ἰδίαν αὐτοῦ ἐπιστήμην. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἐν τῷ Μίνωϊ ἔτι προσωτέρω ἐλάυνων, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ταύτῃ, ἣτις ἐστὶν ἀντικείμενον τοῦ νόμου, ἀναγνωρίζει τὸ δίκαιον ἢ τὸ ἀγαθόν.

Ἐν τῷ Σωκράτῃ τελευταία ἡ βία παντὸς νόμου εἶναι τὸ ἀγαθόν ἰδίᾳ δὲ τοῦ κοινωνικοῦ νόμου βία εἶναι τὸ κοινωνικὸν ἀγαθόν καὶ τὰ ἀμοιβαῖα τῶν πολιτῶν καθήκοντα. Πᾶς νόμος ἐναντίος εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀπόλλυσι τὴν ἰσχύον αὐτοῦ καθὼς νόμος εἶναι τι νόμιμον, ἀλλ' οὐχὶ δίκαιον, ὅπερ οὐδεμίαν ἐπιβάλλει ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ ἡμῶν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς δύναται νὰ φανῇ ὑποχρεωτικόν. Τὸ πολιτικὸν ἄρα δίκαιον ὑποχρεῖται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιφάσκον ἀναίρει αὐτὸ ἑαυτό.

Καὶ ὅμως ἀπέναντι τοσοῦτον ἐναργῶν ἀποδείξεων, πολλοὶ τῶν κριτικῶν συχνάκις ἐπαναλαμβάνουσιν, ὅτι ὁ Σωκράτης συνέχεσε τὸ δίκαιον μετὰ τοῦ νομίμου. Τὸν λάτρη τῶν ἀγράφων νόμων καταγοροῦσιν ἐπὶ παθητικῇ ὑπακοῇ εἰς πᾶν νόμιμον!

Ἐν τούτοις ὁ Σωκράτης, λέγουσιν, ὑπήκουσεν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπαγγελθεῖσαν καταδίκην, ὑπέστη τὸν θάνατον, ἵνα ὑπακούσῃ εἰς τοὺς νόμους. — Καὶ βεβαίως τοῦτο δὲ εἶναι νῆα ἀπόδειξις τῆς σοφίας καὶ αὐτοῦ. Ὅταν νόμος τις κανονικῶς παρα-

ἡδεδεγμένος παρὰ τῆς γενικῆς ἀπάντων βουλήσεως ἀντίκειται εἰς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν, ὀφείλομεν νὰ μὴ τὸν ἐκτελέσωμεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ν' ἀντιστῶμεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς ἣτις ἀποτελεῖ τὸ κύρος τοῦ. Εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ παθητικὴ ἀντίστασις, κρῆμα σταθερότητος καὶ ὑπακοῆς. Ἄφ' ἐνὸς μὲν ἡ κοινωνία δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν πολίτην ὅ,τι εἶναι ἄδικον· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ πολίτης δὲν δικαιοῦται, ἐνὸς διαμένει ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, νὰ ὑπεκφεύγῃ τὰς εἰς τὴν ἀπειθειαν καὶ τὴν παρανομίαν ἐπιβαλλομένας ποινάς. Οὕτω δὲ συμβιβάζεται τὸ κοινωνικὸν δίκαιον μετὰ τοῦ δικαίου τῆς συνειδήσεως.

Ἄλλὰ πῶς παρέβημεν ἀντὶ ἀπλοῦ δοκιμοῦ μεταγράφαντες σελίδας ὀλοκλήρους τοῦ κειμένου; Ἡ παρεμβολὴ αὐτὴ καταλογιστέα ἐπὶ μέρους τοῦλάχιστον εἰς τὴν Ἰουγγα, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἐφ' ἡμῖν ἔλκων διὰ τῆς γοητείας τοῦ λόγου συμπάρευσεν ἡμᾶς καὶ ἀκοντας ἔνθα ἠβούλετο, ἀποσπᾶσας τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἀπὸ τῆς λογικῆς ἐκτιμήσεως τῶν κρίσεων καὶ τῶν συμπερασμάτων του.

Ἄλλ' ὁ K. Fouillée ἐν ἐκτάσει πραγματευσάμενος περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας, διαλαμβάνει ἤδη καὶ περὶ τῆς μετὰ τῆς δικαιοσύνης συναχόμενης πολιτικῆς αὐτοῦ διότι μεταξύ φιλοσοφίας καὶ πολιτικῆς ὑπάρχει ἀναγκαῖα σχέσις καὶ συνάφεια, διότι αἱ φιλοσοφικαὶ ἀρχαί, ὑφ' ὧν δεσπόζεται τις, ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοιαύτης ἢ τοιαύτης πολιτικῆς θεωριῶν. Ὅθεν τὴν ἐπίδρασιν ταύτην καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Σωκράτους προσωπικότητα προτιθέμενος νὰ καταδείξῃ προοιμιάζεται λέγων, ὅτι, ὅστις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ μονομερῶς προκαταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῇ πολιτικῇ βέπει ἐπὶ τὴν τῆς διανοίας ἀριστοκρατίαν· ὅστις δ' ἀπ' ἀπειναντίας κέκτηται εὐκρινῆ ἔνοιαν τῆς

ἐλευθερίας, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν. Ὁ Σωκράτης λοιπὸν, ὅστις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ αὐτοῦ τὸν μὲν λόγον καὶ τὴν ἐπιστήμην ἀναβιβάζει εἰς τὴν πρώτην θέσιν, τὸ δ' αὐτεξούσιον παραγνωρίζει, θεωρεῖ κατὰ συνέπειαν τοὺς πολίτας ἀνίσους, οἷτινες ἄλλως ὑπὸ τὴν σχέσιν τοῦ αὐτεξουσίου θεωρούμενοι, γίνονται ἴσοι, καθὸ ἠθικὰ ἐπομένως δὲ πολιτικὰ πρόσωπα.

Τὴν δ' ἔνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῆς καθόλου ὠφελείας, εἰς ἣν ὁ Σωκράτης ἐν τῇ ἠθικῇ μεγίστην ἀποδίδωσι βαρύτητα, μεταφέρει καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἡ ἀμοιβαία τῶν ἀνθρώπων ὠφέλεια, ἰδοῦ, κατὰ τὸν Σωκράτη, ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ καθιστᾷ τοὺς πολίτας ἀγαθοὺς καὶ εὐδαίμονας. Πλὴν ἡ διατύπωσις τῆς Σωκρατικῆς ταύτης ἀρχῆς εἶναι, κατὰ τὸν Συγγραφέα, ἀνακριβὴς καὶ ἀόριστος· ἐπειδὴ δύναται, λέγει, νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς καθιέρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ἢ τοῦ φιλοσοφικοῦ δεσποτισμοῦ. Ναι, τέλος τῆς πολιτείας εἶναι τὸ ἀγαθόν, τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον ἵνα ἢ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἐκούσιον, ἵνα πραγματοποιήσῃ οἱ ἄνθρωποι ἐλευθέρως τὸ ἀγαθὸν τοῦτο, ἵνα ἐργάζωνται ἐλευθέρως ὑπὲρ τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ τέλους τῆς πολιτείας ὁ Σωκράτης ὑπολαμβάνει ἀναγκαίαν τὴν ἐπιστήμην. Μεταξὺ δὲ τῶν γνώσεων, ἅςτινας ἀπαιτεῖ παρά τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου, ἡ ἠθικὴ. Ἐφεξῆς ἔπεται ἡ ἐπιστήμη τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, τὰ οικονομικά. Ὅπως αὐξήσῃ τις τὸν δημόσιον πλοῦτον δέον νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν προσόδων τῆς πολιτείας, νὰ μελετήσῃ τὰς δαπάνας καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς (1). Ἐκτὸς δὲ τῶν γνώ-

σεων τούτων προσδεῖται τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τῆς περὶ τὸ λέγειν ἀσκήσεως (1). Τέλος δὲ ἡ γνῶσις τῶν ἀνθρώπων ἀποβαίνει ἀναπόδραστος εἰς τὸν ἄρχοντα, μάλιστα δὲ εἰς τὸν στρατηγόν (2).

Ἄιξάς οὖν ὁ Σωκράτης τὴν Πολιτικὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐπόμενον ἦν νὰ τείνῃ πρὸς τὴν τῆς διανοίας ἀριστοκρατίαν. Ἐὰν οἱ ἀληθῶς ἄρχοντες εἰσιν οἱ ἐπιστάμενοι ἔπεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἀνήκει εἰς τοὺς ἀρίστους. Τούτων ἔργον εἶναι τὸ νομοθετεῖν, διότι ὁ ἀληθὴς νόμος εἶναι τὸ ἀγαθόν, οὗτοι δὲ μόνοι ἐπίστανται τὸ ἀγαθόν. Οὔτε δὲ εἰς τὴν βούλησιν ἐνός, οὔτε εἰς τὴν τῶν ὀλίγων, οὔτε εἰς τὴν τοῦ πλήθους χορηγεῖ τὴν ὄντως κυριαρχίαν, ἀλλ' εἰς τὸν λόγον.

Ἄλλ' ὁ λόγος καὶ ἡ δικαιοσύνη, οἱ δύο ἀναγκαῖοι ὄροι τῆς ἠθικῆς παντὸς νόμου ἰσχύος, δέον νὰ διατυπῶνται ὑπὸ δημοσίας τινὸς ἀρχῆς. Εἰς τίνα δὲ ἀνήκει ἡ ἀρχὴ αὐτή, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν; Εἰς τοὺς μάλιστα ἐπισταμένους τὸ δίκαιον, εἰς τοὺς ἀρίστους, διότι ἀληθῶς ἄρχοντες εἰσιν οἱ ἐπιστάμενοι ν' ἄρχωσιν, οὗτοι δὲ εἰσιν ὀλίγοι. Εἰς τούτους λοιπὸν τοὺς ὀλίγους ἀναθετέα ἡ ἀρχή, ἢ καὶ εἰς ἕνα μόνον, ἂν εἰς μόνον κατέχη τὴν ὄντως πολιτικὴν ἐπιστήμην.

Ὅθεν ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψίν ἡ φιλοσοφικὴ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μοναρχίαν.

Ἄλλ' ὅφ' ἑτέραν τινά, κατὰ τὴν ὀξείαν τοῦ Συγγραφέως παρατήρησιν, παρεδέχετο καὶ τὴν δημοκρατίαν. Καὶ μὲν ἡ πολιτικὴ εἶναι ἐπιστήμη, καθὸ δὲ τοιαύτη εἶναι λειτουργία τῶν ἐπιστημόνων, ἔστωσαν καὶ μειονοψηφοῦντες. Ἀλλὰ πῶς δύναται ἡ ἐπιστήμη νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἐνασκή τὴν ἑαυτῆς

ἐνέργειαν; Ἄρα γε διὰ τῆς ἰσχύος; Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο παράλογος ἀντίφασις. Ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ διανοίᾳ ἐμφιλοχωροῦσα ἀπευθύνεται εἰς τὰς διανοίας. Δὲν εἶναι κτηνώδης καὶ ὑλικὴ δύναμις ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐνασκουμένη. Ἐπομένως δὲ ἡ ἐπιστήμη δέον ν' ἀρχῇ διὰ τῆς πειθοῦς, ἥτις δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ ἄλλο τι ἢ ἡ μετάδοσις τῆς ἐπιστήμης· ὅθεν ἡ πολιτικὴ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην κατανατᾷ εἰς ἀνταλλαγὴν φώτων καὶ γνώσεων μεταξὺ τῶν σοφωτέρων καὶ ἤττον σοφῶν. Ἐντεῦθεν οὖν ἔπεται, ὅτι ὁ ἄρχων δέον νὰ ἔχη κατὰ πάντα τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀρχομένων, δέον νὰ ἐνεργῇ τῇ συναινέσει τῆς διανοίας των, ἐπομένως δὲ τῆς βουλήσεώς των.

Ὅθεν ἐὰν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὴν μειονοψηφίαν, ἡ βουλευτικὴ ἀνατίθεται εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος· εἶναι ἡ δημοκρατία.

Ἐκ τῆς ἐπιστήμης λοιπὸν πηγάζει ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ ἁρμονία εἰς τε τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν· ἡ ἐπιστήμη παράγει ἐν ταυτῇ τὴν τε ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν δημοκρατίαν, διότι, ἐνῶ οἱ ἄριστοι ἔχουσι τὴν ἐκτελεστικὴν ἀρχήν, οἱ πολλοὶ ἐνασκοῦσι τὴν βουλευτικὴν, ἐφ' ὅσον ἡ πειθὸς εἶναι τὸ μόνον μέσον ἐνεργείας διὰ τῆς ἐπιστήμης.

Ἄλλ' ὁ κ. Touillée, ὅστις ἐν τῇ Συγγραφῇ αὐτοῦ περιέλαβε πᾶν εἴ τι συμβάλλεται πρὸς ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ιστορουμένου προσώπου, ὅστις οὐδεμίαν παρέλιπε τῶν ποικίλων φάσεων τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς αὐτοενεργείας, ὅστις μέχρι τοῦδε διευκρινήσας τὸ διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν μέρος τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐξέθηκε καὶ τὰς περὶ πολιτείας ἀρχὰς του, μεταβαίνει ἤδη καὶ εἰς τὰ Θεολογήματα αὐτοῦ, καθιερωῖν εἰς ταῦτα ὀλόκληρον τὸ Πέμπτον Βιβλίον.

Ἐν τούτῳ τῷ τμήματι διεξέρχεται πρῶτον τοὺς λόγους τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως,

οὓς ὁ Σωκράτης ἀρύεται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν τελικῶν αἰτιῶν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δευτέρον τὰς ιδιότητας, ἅς τινες διὰ τῆς ψυχολογικῆς μεθόδου ἀνεύρισκον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει ἀποδίδωσι κατ' ἀναλογίαν εἰς αὐτὴν τὴν θεότητα. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ παριστάνει τὸν Σωκράτη ὡς τὸν πατέρα τῆς μεγάλης ἐκείνης Μεταφυσικῆς Σχολῆς, ἥτις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τῶν ὑλοφρόνων, ἀναγνωρίζει πανταχοῦ ὡς αἰτίαν τῶν κινήσεων καὶ τῶν πράξεων τὸ οὐ ἕνεκα, δύναμιν τινὰ ἐνεργοῦσαν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὀρεγομένην.

Ἡ δὲ περὶ τῆς Προνοίας διδασκαλία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πρωτότυπον μέρος τῆς τοῦ Σωκράτους θεολογίας, εἶναι ἡ ὅλη θεολογία του. Τῆς δὲ διδασκαλίας ταύτης λεπτομερῆ προτάξας ἀνάλυσιν περαίνει αὐτὴν διὰ τῆς ἐφεξῆς ἀξιωματημονεύτου ῥήσεως: «Κατὰ τὸν Σωκράτη, ὁ τε Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος βούλονται τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ μὲν ἀπολύτως καὶ ἀπταιστος, ὁ δὲ σχετικῶς » πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὑποκειμένης εἰς ἐκείνας τὰς ἡδυναμίας, αἵτινες καλοῦνται κακίαι καὶ » πλάνη. Πᾶν εἴ τι ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν ἔγκειται πηγάζει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐπομένως δὲ θεόθεν. Καὶ εἰς αὐτὰς δὲ τὰς » πλάνας ἡμῶν καὶ κακίας ἀνευρίσκομεν καὶ » τι θεῖον, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νοουσιώδης τάσις τῆς διανοητικῆς βουλήσεως, » ἡ ἀγαθὴ προαίρεσις. Ὡς πρὸς δὲ τὴν πλάνην, τὴν ἀλγηδόνα καὶ τὰ ἄλλα κακὰ, » δὲν προέρχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ » σώματος καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς μυστηριώδους » ἀρχῆς τῆς ἀτελείας, ἥτις εἶναι συμφυῆς » πρὸς πάντα τὰ πεπερασμένα ὄντα, ἣν ὁ » Πλάτων καλεῖ ὕλην. Ἐνεκεν τῆς ἀτελείας » ταύτης, ἀναγκαίως ἔχομεν τὸ ἀγαθὸν καὶ » τὸ ἀληθὲς μόνον ἐν δυνάμει καὶ ἡ ἀποκύησις αὐτοῦ εἶναι ἀείποτε ὀδυνῶν καὶ » ἐπίπονος. Ἄλλως δὲ ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ παντὶ

(1) Ξενοφ. ἀπομν. 111, IX, 10. Περὶ Πλάτωνος Πολιτικόν.

(1) Ξενοφ. ἀπομν. 111, 111, 11.

(2) Ἀπομν. 111, vi.

»τρόπῳ ὅπως τὸ διευκολύνῃ εἴτε διὰ τῶν γενικῶν νόμων τοῦ παντός, εἴτε διὰ τῶν νείδικων ἔργων τῆς προνοίας αὐτοῦ. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ὑπὸ τούτου ἐπιβαλλόμεναι »ποιναὶ σκοποῦσι τὸ ἡμέτερον ἀγαθόν· εἰσὶ φάρμακα ἰαματικὰ τῶν ἠθικῶν ἡμῶν νοσημάτων. Τὸ κακὸν καθὼ τοιοῦτον οὐδέποτε ἐκ Θεοῦ προέρχεται. Ὁ Θεὸς λοιπὸν νῆδημιούργησε καὶ διέταξε τὰ πάντα πρὸς τὸ βέλτιστον, κατὰ τοὺς νόμους τῆς διαλεκτικῆς καὶ τοῦ λόγου· διότι διὰ μὲν τῆς διανοίας εἶναι ἡ ἀκροτάτη σοφία, διὰ δὲ τῶν ἔργων ἡ ἀκροτάτη δικαιοσύνη».

Ἐν τέλει δὲ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐκφέρονται αἱ δοξασαὶ τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς ἀυλότητος καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὴν μὲν ἐπαγομένου ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη μετέχει τοῦ θεοῦ, ἐκ τοῦ ὅτι *ἐν ἡμῖν βασιλεύει, καὶ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα, ὡσπερ βούλεται, τὴν δὲ στηρίζοντος ἐπὶ τινῶν εἰκοτολογίων καὶ ὑποθέσεων περὶ τῆς μελούσης ζωῆς καὶ ἀναποδόσεως.*

Ἄλλὰ καὶ περὶ ἡμεῖς θαυμάζοντες τὴν πλαστοουργικὴν δύναμιν τοῦ συγγραφέως ἐκ τινῶν ἀπλῶν ὑπαινιγμῶν, ἐκ τινῶν ἀσφῶν χωρίων τῶν ἀπομνημονευμάτων εὐφυῶς συνδυαζομένων μετὰ τῶν περὶ Θεοῦ καὶ ψυχῆς Πλατωνικῶν θεωριῶν, κατασκευάζοντος ὀρθόλευμά τι ἰδεῶν, ἄπερ παρῆσάγει ὡς γνήσιον τῆς Σωκρατικῆς διανοίας ἀποκύημα, δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ μὴ παρατηρήσωμεν καὶ αὐτὴς ἐνταῦθα ὅτι αἱ ἐντεχνῶν αὐταὶ ἐπιπλοκαὶ τῶν ἰδεῶν ἀπάδουσι πρὸς τὴν Σωκρατικὴν φιλοσοφίαν· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πρῶτος ὁ Σωκράτης ἐφήρμοσε τὴν ἀρχὴν τῶν τελικῶν αἰτιῶν, πρῶτος αὐτὸς διέγνω ὅτι οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐστὶ τυχαῖον καὶ ἄσκοπον, ἀλλ' ὅτι τὰ πάντα εἰσὶν εὐρύθμως καὶ κανονικῶς συντεταγμένα, ἐξ ὧν συμπεραίνεται ὅτι εἰσὶ τέχνημα σοφοῦ τινος δημιουργοῦ

καὶ φιλοζώου (1), ἀλλ' εἶναι οὐχ ἦττον ἀναντίρρητον ὅτι ἡ τελεολογία του εἶναι ὅλως ἐξωτερικὴ καὶ ἐπιπόλαιος ἦτις δὲν ἀποδεικνύει τὸ σκόπιμον ὄντος τινὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας του φύσεως ὡς λογικὴν καὶ ἀναγκαίαν συνέπειαν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ στοιχείων, ἀλλὰ παραλαμβάνει αὐτὸ ἄλλοθεν ποθεν ἐξ εἰκασίας καὶ ὑποθέσεως· οἷον ἐρωτώμενος ὁ Σωκράτης τίνας ἔνεκεν ἡ ὄψις ἡμῶν ἐφωδιάσθη διὰ βλεφάρων ἔνεκεν τῆς ἀσθενείας τῆς ἀποκρίνεται, ἵνα ὅταν μὲν ἔχωμεν ἀνάγκην αὐτῆς, ἀνοίγωσιν ὡς δύο θύραι, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείωνται· ἡ τίνας ἔνεκεν ὑπεράνω τῶν ὀμμάτων προέχουσιν αἱ ὄφρες ἵνα, ὡσπερ γεῖσα, ἀποθῶσι τὸν ἀπὸ τοῦ μετώπου σταλάζοντα ἰδρώτα, ὅστις ἄλλως θὰ τὰ ἐβλαπτεν (2).

Ἡ αὕτη δὲ αὕτη παρατήρησις ἰσχύει καὶ περὶ τῆς Σωκρατικῆς θεολογίας. Πᾶσαι αἱ περὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέαι τοῦ Ἐσοφωντείου Σωκράτους φέρουσι τὸν χαρακτῆρα δημῶδους διδασκαλίας περιγράφοντος τοὺς θεοὺς ὡς αἰτίους τῆς τῶν ὄντων ἁρμονίας, ὡς τὰ πάντα εἰδότες καὶ ἀγαθοεργούς, ὡς ἀφανεῖς μὲν ὄντας, ἀλλ' ἀποκαλυπτομένους ὅτε μὲν διὰ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὅτε δὲ διὰ τῆς μαντείας καὶ τῶν σημείων. Πλὴν αἱ σκέψεις αὗται δὲν εἶναι φιλοσοφικαὶ, ἀλλ' ἀπλῶς θρησκευτικαί, οἷαι συγνάμεις καὶ παρὰ ποιηταῖς ἀπαντῶσιν. Οὐδὲ ἡ παρὰ τῷ Ἐσοφῶντι (3) ἀναγνωστικὴ βῆσις, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ μετέχει τοῦ Θεοῦ, εἶναι προῖον φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης, ἀλλὰ θρησκευτικὴ τις παράστασις, ἐφ' ὅσον ὁ τρόπος τῆς μεθέξεως οὐδαμῶς διαρρηθῆται· καὶ αὕτη δ' ἐκείνη ἡ ἀξιοσημείωτος διαστολὴ μεταξὺ τοῦ τὸν ὅλον κόσμον συντάττον

(1) Ἀπομν. Β. I. Κ. 17, 7.

(2) Αὐτόθι 6.

(3) Ἀπομν. IV, 3 14.

τος καὶ τῶν ἄλλων θεῶν (1) παρίσταται ἐνταῦθα ὡς τι πασιδῆλον, οὐχὶ δὲ ὡς ἐξαγόμενον φιλοσοφικοῦ ἐπιλογισμοῦ. Ὑπὸ τὴν αὕτην δὲ κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς Σωκρατικὴ πίστις, εἰς ἣν ἄλλως καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ὡς φαίνεται, δὲν ἀπέδιδε τὴν ἀξίαν ἐπιστημονικῆς γνώσεως· μόνον δὲ παρὰ Πλάτωνι ἀρχεται λαμβάνουσα φιλοσοφικὴν σημασίαν (2).

Ἄλλὰ καὶ αἱ περὶ τοῦ καλοῦ Σωκρατικαὶ διδασκαλίαι, ὧν ἀκροθιγῶς μόνον ἤψαντο οἱ περὶ τῆς Σωκρατικῆς φιλοσοφίας μέχρι τοῦδε συγγράψαντες πληροῦσιν ὀλόκληρον τὸ ἕκτον βιβλίον τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Κ^ω. Fouillée, διαιρούμενον εἰς τρία κεφάλαια, ὧν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξετάζεται τὸ ἐν τοῖς πράγμασι καλὸν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ, τὸ δὲ τρίτον περιέχει θεωρίαν τοῦ Σωκρατικοῦ ἔρωτος.

Κατὰ τὴν διαίρεσιν λοιπὸν ταύτην πρῶτον ἐκτίθησι τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Σωκρατικὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ἐν μὲν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ καλλονὴ τῆς ψυχῆς εἰσὶν ἐν καὶ τὸ αὐτό· διότι ὅση ἐντελεστετέρα εἶναι ἡ ψυχὴ, ἥτοι εἶναι συγκεκριμένη πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τοσοῦτῳ καλλίων ἀναδείκνυται. Ὁ σοφὸς, ὁ ἐγκρατὴς, ὁ ἀνδρείος, ὁ δίκαιος εἶναι καὶ καλὸς ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψίν. Τὴν σχέσιν δὲ ταύτην τῆς ταυτότητος μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ μεταφέρει ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ καὶ εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον. Πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ φαίνεται (3).

Περὶ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἐσοφῶντος ἐνδιατρίβει ὁ συγγραφεὺς, παρατηρήσαστε λέγει, ὅτι ὁ Σωκράτης λαμβάνει ἀσιποτε

τοὺς δύο ὅρους τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ πλάτος καὶ ὑπὸ τὴν αὕτην σχέσιν, πρὸς εἰς αὐτὰ· ἄλλως θὰ ἠδύνατό τις εὐκόλως νὰ καταδείξῃ μεταξὺ αὐτῶν προφανεῖς ἀντιθέσεις· π. χ. ὁ ἄνθρωπος, οὐτινος τὸ σῶμα εἶναι καλόν, εἶναι δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀγαθός; Οὐχί, ἐὰν ἐννοεῖτε ὅτι εἶναι ἠθικῶς ἀγαθός, ναί, ἐὰν, ὅτι εἶναι φυσικῶς ἀγαθός ἢ φυσικῶς τέλειος διότι ἀγαθότης καὶ τελειότης εἰσὶ, κατὰ τὸν Σωκράτη, ὅροι συνώνυμοι. Ἄλλ' εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ σώματος τελειότης συνίσταται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καλλονὴν ἐρωτήσατε ἤδη ἂν τὸ σῶμα, οὐτινος τὸ εἶδος ἐστὶ καλόν, εἶναι καὶ εὐρωστον καὶ ὑγιές, ἥτοι ἐσωτερικῶς ἀγαθόν, πλὴν καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην παίζετε μὲ τὰς λέξεις, παραβάλλοντες ὅρους, οὓς δὲν ἐκλαμβάνετε ὑπὸ τὴν αὕτην σχέσιν. Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης θεωρεῖ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἀγαθότητα ὡς ταυτάς, θεόν νὰ τὰς ἐκλαμβάνωμεν κατὰ τὴν αὕτην ἐννοιαν, ἵνα γίνεσθαι σπουδαία ἢ συζήτησις.

Ἄλλὰ μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο λόγος εἰμὴ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ὄντων ἀγαθότητος ἢ τελειότητος, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἁρμονίαν των πρὸς τὸν ἴδιον καὶ ἐσωτερικὸν αὐτῶν σκοπὸν. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι εἶδος ἀγαθότητος, ἡ ἐξωτερικὴ ἀγαθότης συνισταμένη εἰς τὴν ἁρμονίαν ὄντος τινὸς πρὸς τινα σκοπὸν ἐκτὸς αὐτοῦ κείμενον. Ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη σκοπιμότης εἶναι ἡ κυρίως λεγομένη ὠφέλεια ἢ χρησις. Καὶ κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίπτωσιν ὁ Σωκράτης ἀναγνωρίζει ὅτι ὄν τι εἶναι καλὸν ἐφ' ὅσον εἶναι χρησίμων πρὸς τι χρησίμων. Ὑποθέσωμεν βέλος στερρὸν ἐνταυτῷ καὶ ἐλαφρόν. ἐπιτήθειον νὰ βάλλῃ ἐπὶ σκοπὸν, λέγομεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν χρῆσίν του εἶναι καλόν. Ἄλλ' ἂν τὸ βέλος τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν θέαν καλόν, τοῦτο εἶναι ἄλλο

(1) Αὐτόθι IV, 3, 13, 1, 4, 5, 7.

(2) Zelleys Die philosophie des Griechen, tom. A. σελ. 55—55.

(3) Ἀπομν. Ξ, Β. III, 8, 5.

ζήτημα, ἐνδέχεται δὲ νὰ μὴ ἦναι καλὸν κατὰ ταυτην τὴν ἔννοιαν, καὶ τοὶ καλὸν ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν του.

Πλὴν, εἰ καὶ ἐνασμενιζόμεθα εἰς τὴν σπουδαιότητα καὶ ἀκρίβειαν τῶν σκέψεων, δι' ὧν ὁ συγγραφεὺς διελεύκανε τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ Σωκρατικὴν ἔννοιαν, οὐχ ἥττον ὅμως χάριν τῆς ἀληθείας ὁμολογητέον ὅτι κατὰ τοῦτο μόνον διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν συγγραφεῖα, ἐφ' ὅσον οὗτος ἀξιοῖ, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐποιοῖτο διαστολὴν τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ὄντων ἀγαθότητος, ἥτοι τῆς ἀρμονίας τῶν πρὸς τὴν ἰδίαν σκοπιμότητα, ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς συνισταμένης εἰς τὴν καταλληλίαν ὄντος τινὸς πρὸς τινὰ σκοπὸν ἐκτὸς αὐτοῦ κείμενον, ἐνῶ ἡ διαστολὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν αἰσθητικὴν τοῦ Καντίου, ἣν ὁ συγγραφεὺς, προκατειλημμένος ὢν, ὡς εἴκειν, ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Κριτικῆς φιλοσοφίας, διενόηθη ὅπως ἐγκεντρίσῃ εἰς τὴν περὶ τοῦ καλοῦ Σωκρατικὴν θεωρίαν.

Ἐν δὲ τῇ καλλιτεχνίᾳ ὁ Σωκράτης διατρέχει ὀρμεμφύτως πῶς διαλεκτικὴν κλίμακα, ἥς τινος τὰς διαδοχικὰς βαθμίδας ὑποδεικνύει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς ἀναλύσεως Ξενοφωντείου τινὸς διαλόγου μεταξὺ Παρρατίου τοῦ ζωγράφου καὶ Σωκράτους (1). Ἐνταῦθα ὁ Σωκράτης παρατηρεῖ πρῶτον μὲν ὅτι ἡ γραφικὴ εἶναι ἀπομίμησις τῆς φύσεως· ἔπειτα ὅτι ὁ ζωγράφος τὴν φύσιν ἀπομιμούμενος σκοπὸν προτίθεται νὰ παραστήσῃ κάλλος ἀνώτερον τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἰδία ἀντικειμένων, ὥστε ἐκ πολλῶν συνάγων τὰ ἐξ ἐκάστου κάλλιστα, οὕτως ἀπεργάζεται ὅλον τι καλόν. Ὅθεν μετὰ τὴν ἀπομίμησιν τῆς φύσεως ἔπεται ἡ διόρθωσις καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν φυσικῶν στοιχείων. Ἀλλὰ μὴ ἐπακούμενος

εἰς τὴν φυσικὴν παράστασιν ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἠθικὴν ἔκφρασιν, τὴν τοῦ ἥθους τῆς ψυχῆς ἀπομίμησιν. Ἐπομένως δὲ ἀνάγει ἐν τέλει τὸ καλλιτέχνημα εἰς τὸ ἠθικὸν κάλλος. Ὅθεν ὁ Σωκράτης, καθὼ μὲν διαλεκτικὸς ὑποβάλλει τὴν καλλιτεχνίαν εἰς τοὺς νόμους τῆς μεθόδου του, καθ' οὓς ἐκ πολλῶν καλῶν σωμάτων συνάγει τὰς κοινὰς αὐτῶν ιδιότητας εἰς ὅλον τι εὐρύθμον, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσικὸν κάλλος, καθὼ δὲ ψυχολόγος ἀνακαλεῖ αὐτὴν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἔκφρασιν, καὶ καθὼ ἠθικολόγος, ἐν τῷ βᾶθει αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἐπιζητεῖ τὸ ἀγαθόν. Ὅθεν ἐν τῷ προμνησθέντι διαλόγῳ περιέχονται τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς Πλατωνικῆς καλλιλογίας.

Μετὰ δὲ τῆς περὶ τοῦ καλοῦ Σωκρατικῆς θεωρίας ὁ συγγραφεὺς ἐπισυνάπτει καὶ τὴν περὶ τοῦ ἔρωτος, οὗ τινος οἱ διάφοροι βαθμοὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τοῦ κάλλους, ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου μέχρι τοῦ ὑπάτου.

Τίνα δὲ σκοπὸν, ἐρωτᾷ ὁ συγγραφεὺς, προτίθετο ὁ Σωκράτης διὰ τῆς περὶ ἔρωτος θεωρίας του; Νὰ μετατρέψῃ εἰς πάθησιν ἀγνῆν καὶ γενναίαν τὸν αἰσχροὺν ἐκεῖνον ἔρωτα τὸν τοσοῦτον κοινὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητητα. Ἀντὶ νὰ προσβάλλῃ ἀναφανδὸν τὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς του, ἀποπειράται νὰ τὰ ἐξευγενίσῃ χωρὶς νὰ καταστρέψῃ δανείζεται τὴν γλῶσσαν αὐτῶν τούτων τῶν παθῶν, ἅτινα σκοπεῖ νὰ πολεμήσῃ, ὅπως διὰ τοῦ στρατηγήματος τούτου ἀρχαίαι βεβαίαν τὴν νίκην.

Πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν λεγομένων ἐκτὸς ἄλλων μαρτυριῶν ὁ συγγραφεὺς ἐξαιρεῖ περιεκτικὴν τινὰ ἐκ τοῦ συμποσίου τοῦ Ξενοφῶντος, (1) ἐξ ἧς γίνεται καταφανὲς ὅτι ὁ ἔρως εἰς ὧν καθ' ἑαυτὸν, καθάπερ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ καλόν, ὅπερ ἐστὶ ἀντικείμενον

(1) Ἀπομν. ΞΒ. ΙΙΙ, 10.

(1) Ξεν. συμποσ. Κ. VIII.

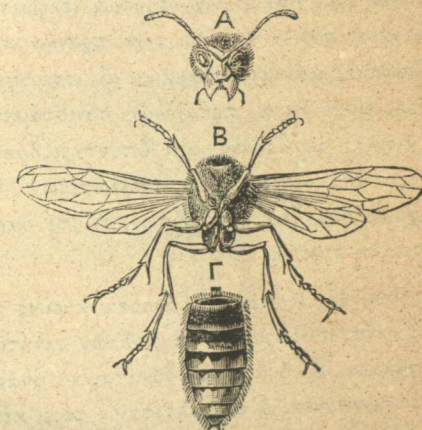
Ο ΕΝΤΟΜΟΟΗΡΑΣ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ποῖν ἡ προσῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συλλαμβάνονται, ταριχεύονται καὶ διατηροῦνται ἐν ταῖς συλλογαῖς τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐντόμων, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν γενικὰ τινὰ περὶ τῆς διακρίσεως τῶν διαφόρων τάξεων αὐτῶν, ὅπως δύνηται τις εὐκόλως νὰ κατατάσῃ ἕκαστον ἐντομον εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν.

Ἐντομα εἰσὶ ζῶα ἀρθρωτὰ, τῶν ὁποίων τὸ σῶμα σύγκειται ἐκ τριῶν διακεκριμένων μερῶν, τῆς κεφαλῆς, τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας· ἔχουσι τρία ζεύγη ποδῶν, στεροῦνται ἐσωτερικοῦ σκελετοῦ, καὶ ἀναπνεύουσι διὰ μέσου ἀεροφόρων τραχειῶν. Ἀπαντα σχεδὸν τὰ ἐντομα ἐφωδιασμένα μὲ πτέρυγας εἰσὶ τὰ μόνα ἀσπόνδουλα ζῶα, ἅτινα διεμορφώθησαν πρὸς πτήσιν.

Τὸ ἐντομον ὅπερ θέλομεν περιγράψαι εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ σχῆμα 1 κηφὴν διηρημένον εἰς τὰ τρία διάφορα αὐτοῦ μέρη.

Σχ. 1.

Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ Α εἰς περιλαμβάνει τὰ μασσητήρια ὄργανα, τὰς κεραίας καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ μασσητήρια τῶν ἐντόμων ὄργανα συνίστανται ἐκ τινος πετάλου

αὐτοῦ, λαμβάνει ποικίλας μορφὰς κατὰ τὰ ἀντικείμενα εἰς ἃ ἐφαρμόζεται. Ὁ μὲν ἔρως τῆς ψυχῆς ὁ ἐκ τοῦ ἠθικοῦ κάλλους προερχόμενος, χαρακτηρίζεται ὡς ὄντως ἐλεύθερος, διότι πᾶν ἔλλογον εἶναι ἐλεύθερον, ὡς ἔμμορος, διότι πᾶν εἴ τι συνάδει πρὸς τὸν λόγον εἶναι ἀίδιον, ὡς ἀφιλοκερδῆς, διότι τὸ ἠθικὸν ἀγαθὸν καὶ περ μεριζόμενον, οὐδ' ὅλως μειοῦται· τέλος δὲ ὡς ποιητικὸς ἠδονῆς ἠρέμου, καὶ ἀγνῆς, ἀ.λ.λ' ὀξείας καὶ ἐντεταμένης, καθάπερ αὐτὸς ὁ λόγος. Πρὸς δὲ κέκτῃται δύναμιν μεταδοτικὴν, διότι μόνον τὸ κακὸν ἀνθίσταται εἰς τὸ ἀγαθόν. Μετὰ δὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἠθικοῦ ἔρωτος ἔπεται ἡ τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ ἀκαθάρτου, τοῦ ἐγωῖστικῆς, τοῦ ἀνδραποδώδους, ὅστις πάντοτε γίνεται ἔρμαιον τοῦ πάθους καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἐν μέσῳ δὲ τῆς δοκούσης εὐδαιμονίας εἶναι ἄθλιος.

Τὸ μὲν συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος, συμπεραίνει ὁ συγγραφεὺς, παριστάνει τὴν ἠθικὴν πλευρὰν τοῦ ἔρωτος, τὸ δὲ τοῦ Πλάτωνος τὴν μεταφυσικὴν, οὗ τινος τὸ περιεχόμενον ἀντιπαράθεσας πρὸς τὸ Ξενοφώντειον καταλέγει εἰς τόδε τὸ ἐξαγόμενον, ὅτι ὁ Πλάτων προσωφειώθη καὶ ἀνέπτυξε τὰς δύο ταύτας θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ διδασκάλου του.

Πρῶτον, τὸ ἀγαθὸν εἶναι ὁ οὐσιώδης σκοπὸς πάσης βουλήσεως, καὶ ὁ ἔρως τοῦ ἀγαθοῦ ἐν γένει εἶναι ἡ βᾶσις παντὸς ἔρωτος.

Καὶ δεῦτερον, ὅτι τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο αἰσθημα τὸ καλούμενον φιλία ἢ ἔρως, δὲν εἶναι πραγματικόν, διαρκὲς καὶ γόνιμον, ἐκτὸς ἐὰν ὁ κοινὸς ἔρως τοῦ ἀγαθοῦ γεννᾷ ἀμοιβαῖον ἔρωτα τῶν προσώπων.

Μεγάλῃ μεταφυσικῇ ἀλήθειᾳ, ἥτις δύναται νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν πράξιν διὰ τοῦ ἠθικοῦ τούτου κανόνος.

(ἀκολουθεῖ)

καλύπτοντος τὸ στόμα ἐκ τῶν ἄνω καὶ καλουμένου ἄνω χειλούς, ἐκ τῶν ἄνω σιαγῶνων καὶ τῶν προσακτορίδων, ὧν ἡ μὲν κάτω σιαγὼν ἢ δὲ κάτω χειλὸς καλοῦνται. Αἱ κεραταὶ σύγκεινται ἐκ πολλῶν μικρῶν ἄρθρων ἐνστομουμένων ἀλλήλοις. Γεννῶνται δὲ ἐκ τοῦ προσθίου ἢ ἀνωτέρου τῆς κεφαλῆς μέρους πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἔχουσι σχῆμα κεράτων λεπτῶν, θεωροῦνται δὲ ὡς αἰσθητήρια ἀφῆς καὶ ὀσφρήσεως (κατὰ τινὰς καὶ ἀκοῆς). Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἐντόμων ὅτε μὲν εἰσὶ ἀπλοῖ ὅτε δὲ σύνθετοι· οἱ σύνθετοι εἰσὶ λίαν μεγάλοι καὶ εὐρίσκονται ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς, συνίστανται ἐκ πολλῶν χιλιάδων κῶνων ἢ περαμίδων συνενουμένων κάτωθεν διὰ τοῦ ἄκρου των. Πλὴν τούτων δὲ πολλὰ ἔντομα φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου τῆς κεφαλῆς μέρους τρεῖς ἔτι ἀπλοῦς ὀφθαλμοὺς, ἐποφθαλμίδια καλουμένους.

Ὁ θώραξ Β τῶν ἐντόμων κατέχει τὸ μέσον μέρος τοῦ σώματός των καὶ σύγκειται ἐκ τριῶν δακτύλων καλουμένων προθώραξ, μεσοθώραξ καὶ μεταθώραξ. Ἐκ τῶν ὑπῆτων ἐκάστου τῶν δακτύλων τούτων ἐκφύεται ἐν ζεύγος ποδῶν ἐκ δὲ τῶν πρῶτων τοῦ προθώρακος καὶ μεσοθώρακος αἱ πτέρυγες, αἵτινες εἰσὶν ἄκρα πεταλώδη συνιστάμενα ἐκ διπλῆς μεμβράνης καὶ ὑποστηριζόμενα ἔσωθεν ὑπὸ νευρωμάτων στερεωτέρων· ὑπάρχουσι δύο ζεύγη τοιούτων, ἐνίοτε ὅμως λείπει τὸ ἕτερον.

Ἡ κοιλία Γ περιλαμβάνουσα κυρίως τὰ σπλάγγνα, συνίσταται ἐκ πολλῶν κινητῶν δακτυλίων, ὧν ὁ ἀριθμὸς δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἐννέα, ὁ δὲ τελευταῖος φέρει κέντρον δηλητηριώδες.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰδῶν τῶν ἐντόμων ἀνέρχεται εἰς 100.000 περίπου. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν ἕνεκα τῆς πληθῆος τῶν εἰδῶν νὰ τὰ κατατάξωσιν εἰς

ἕνδεκα μεγάλας τάξεις πρὸς εὐχερεστέραν αὐτῶν διάκρισιν.

Ἐκ τῶν ἕνδεκα τούτων τάξεων θὰ παραλείψωμεν τέσσαρας, ὡς μὴ παρεχούσας οὐδὲν θέλητρον· ἐξ ἐκάστης δὲ τῶν ὑπολοίπων ἑπτὰ τάξεων θὰ λάβωμεν ἐν ὅπως σπουδάσωμεν αὐτὸ ἐκ τοῦ πλησίον.

I. Τάξις Κολεοπτέρων. Ἐνταῦθα θὰ λάβωμεν ἐκ τῆς τάξεως ταύτης τὸν ὑπὸ τὸ σχῆμα 2 χρυσοκάνθαρον (κ. χρυσόμυγα).

Σχ. 2.

Τὸ ὄραϊον τοῦτο ἔντομον ἔχει χρῶμα πράσινον μεταλλικὸν ἀκίνητῃ δὲ ἢ μᾶλλον ἀποθνήσκει μετὰ τῶν βόδων κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον. Εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο καθὼς καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα τὰ ἔντομα παρίστανται ἔχοντα τὴν μὲν μίαν πτέρυγα ἡμεροῦσαν τὴν δ' ἑτέραν ἐτοίμην πρὸς πτήσιν. Ἡ θέσις αὕτη καὶ τοι μὴ φυσικὴ, εἶναι κατάλληλος ὅπως ἐννοήσῃ τις δι' ἐνὸς βλέμματος καὶ τὰς δύο ὄψεις τοῦ ἐντόμου. Τινὰ τῶν ἐντόμων, τὰ Κολεοπτέρα π. χ., κρύπτουσι τὰ ἀληθῆ πτερά των ὑπὸ θήκας σκληρᾶς καὶ φαίνονται τὸν πλεῖστον χρόνον ἀποτελοῦντα ἐν ὅλον μετὰ τῆς κοιλίας τοῦ ἐντόμου, ὥστε ἢ θελέ τις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου ἐὰν δὲν τὰ ἔβλεπε διατιθέμενα πρὸς πτήσιν.

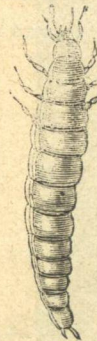
Τὰ Κολεοπτέρα, τὰ Ὀρθόπτέρα καὶ τὰ Ὑμενόπτέρα τρέφονται ἐκ στερεῶν οὐσιῶν, ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν, καὶ εἶναι ἐρωδιασμένα ἐπὶ τούτῳ μὲ σιαγῶνας καταλλήλους διὰ τοιούτου εἶδους τροφᾶς. Φέρουσι δύο ζεύγη πτερώγων, ὧν αἱ δύο σκληραὶ καὶ κερατιναὶ καλοῦνται ἔλυτρα, καὶ ἀποτελοῦσι εἰδός τι

θηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας κρύπτονται αἱ ὑποκείμεναι ἕτεραι δύο ὑμενώδεις, συνεπτυγμέναι πτέρυγες.

Τὰ Κολεοπτέρα ὑφίστανται ἐντελεῖς μεταμορφώσεις. Ἡ κάμψη των ἔχει τὴν μὲν κεφαλὴν κερατινὴν τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα σχεδὸν πάντοτε μαλθακόν. Ἡ δὲ νύμφη μένει ἥρεμος καὶ δὲν λαμβάνει οὐδὲ τροφήν, περικαλύπτεται δὲ ὑπὸ μεμβρανώδους περικαλύμματος.

Τὸ σχῆμα 3 παριστᾷ κάμψην χρυσοκαράβου ἢ κηπουροῦ, τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου Κολεοπτέρου, συγγενοῦς τοῦ χρυσοκάνθαρου, ἔχοντος ἔλυτρα σπυρωτὰ καὶ διερχομένου ταχέως ἐν μέσῳ τῶν κήπων καὶ πεδιάδων.

Τὸ σχῆμα 4 παριστᾷ νύμφην χρυσοκάνθαρου, καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἀκίνητῃ ὅπως μεταμορφωθῆ εἰς τέλειον ἔντομον. Ὁ καιρὸς καθ' ὃν μένουσι εἰς τὰς προσκαίρους ταύτας καταστάσεις Κολεοπτερά τινα εἶναι ἐνίοτε ἀρκετὰ μέγας, καὶ τοιοῦτον χαριέστατον ἔντομον, ὅπερ βλέπομεν ν' ἀπόβηται ἢ ν' ἀποθνήσκει μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀφοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαίωσιν τοῦ εἶδους, μένει πέντε, ἐξ ἐνίοτε δὲ καὶ ὀκτὼ ἔτη ἐντὸς παιῶν ξύλων ἢ ἐντὸς τῆς γῆς, διὰ νὰ κατεργασθῆ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ἐνδύματα, ἅτινα ὁμοιάζουσι κατὰ τὸν πλοῦτον πρὸς τὰ μᾶλλον πολύτιμα μέταλλα.

Σχ. 3.

Σχ. 4.

Ἐνταῦθα αἱ μεταμορφώσεις εἰσὶν ἀτελεῖς, διότι ταῦτα μεταμορφοῦνται εἰς ἔντομα ἐξ ὧν καὶ οὐχὶ ἐκ καμπῶν, διατηροῦντα πάντοτε τὸ αὐτὸ τοῦ σώματός των σχῆμα καὶ κατὰ μέγα τῆς ζωῆς των μέρος μένοντα ἄνευ πτερῶν. Κατόπιν πολλῶν διαδοχικῶν πτερορρησεῶν τὰ ἀτελῆ ὄργανά των συμπληροῦνται καὶ καθίστανται τέλεια. Πᾶς τις θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ ὑπὸ τὸ σχῆμα 6 ἐν-

παραδειγμα τὴν πρασίνην ἀκρίδα τῶν ἀγρῶν σχῆμα 5.

Σχ. 5.

Καὶ εἰς τὴν τάξιν ταύτην εἰσέτι θέλομεν εὑρεῖ σιαγῶνας ὁμοίας σχεδὸν ταῖς τῶν Κολεοπτέρων. Αἱ πτέρυγές των εἰσὶ στεναὶ καὶ εὐθειαι, αἱ δὲ ὀπίσθια δερματώδεις καὶ σκληραὶ, συμπτυσσόμεναι ἐν εἰδῆι ῥιπιδίου ὅταν τὸ ἔντομον ἀκίνητῃ. Ἡ διάταξις ἐπὶ τοῦ σχήματος διακρινομένη διαστέλλει καθαρὰ τὰς δύο γειτονεούσας μεγάλας τάξεις.

Ἐνταῦθα αἱ μεταμορφώσεις εἰσὶν ἀτελεῖς, διότι ταῦτα μεταμορφοῦνται εἰς ἔντομα ἐξ ὧν καὶ οὐχὶ ἐκ καμπῶν, διατηροῦντα πάν-

Σχ. 6.

τοτε τὸ αὐτὸ τοῦ σώματός των σχῆμα καὶ κατὰ μέγα τῆς ζωῆς των μέρος μένοντα ἄνευ πτερῶν. Κατόπιν πολλῶν διαδοχικῶν πτερορρησεῶν τὰ ἀτελῆ ὄργανά των συμπληροῦνται καὶ καθίστανται τέλεια. Πᾶς τις θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ ὑπὸ τὸ σχῆμα 6 ἐν-

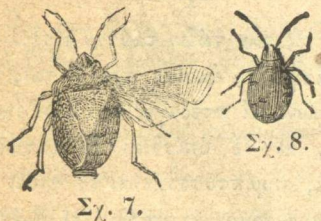
II. Τάξις Ὀρθοπτέρων. Θὰ λάβωμεν ὡς

τομον είναι ή κάμψη τής πρασίνης ακρίδος, ήτις προσλαμβάνουσα τās πτέρυγας μεταμορφούται εἰς τελείαν ακρίδα.

III. Τάξις Ἡμιπτέρων. Ὡς τύπον τής τάξεως ταύτης θά λάβωμεν τήν κόριδα τῶν ξύλων (κ. βρωμοῦσα) σχῆμα 7. Ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν πλέον σιαγῶνας προφανείς, αὗται συμφύονται καὶ σχηματίζουσι ἐκφυζιτικὴν προβοσκίδα, ῥύγχος καλουμένην.

Δὲν βλέπομεν πλέον ἔλυτρα ή θήκας καλυπτούσας τὰ μεμβρανώδη πτερά. Τὰ τελευταία ἔγνη τής τροποποιήσεως ταύτης δὲν ἐκτείνονται πέραν τοῦ ἡμίσεως τῶν πτερῶν, ἅτινα καθίστανται τότε ἡμιέλυτρα, ἐνίοτε

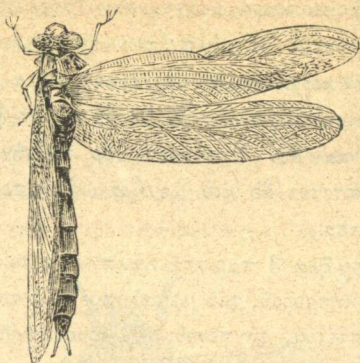

μάλιστα μένουσι ὅλως μεμβρανώδη εἰς τὰ ἐσωτερικά καὶ τότε μένουσι πάντοτε τεταμένα καὶ ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως ή διπλοῦνται ἐλαφρῶς μόνον. Προφανῶς δὲ καταφαίνεται ὅτι ή τάξις αὕτη εἶναι μετάβασις ἐκ τῶν καθαρῶς πτερωτῶν πρὸς τὰ μεμβρανώδεις καὶ διαφανείς πτέρυγας ἔχοντα ἔντομα, ἅτινα εἰσὶ πάντα ἔτοιμα πρὸς πτῆσιν.

Αἱ μεταμορφώσεις εἰσὶν ἀτελεῖς, ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ ἐξαιρέσεις τινες π. χ. τὸ σχῆμα 8 παριστᾷ τήν κάμπην τής κόριδος τῶν ξύλων, ήτις μέλλει νὰ ὑποστῇ ὀλίγας μεταβολὰς ὅπως ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τέλειον μεταβληθῇ ἔντομον.

IV. Τάξις Νευροπτέρων. Ὡς τύπον τής τάξεως ταύτης θά λάβωμεν τὸν ὑπὸ τὸ σχῆμα 9 βιβλίσκον ή δέσποιναν. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἰσὶν ἐφωδιασμένα με σιαγῶνας ἰσχυράς, ἔχουσι σῶμα μαλακὸν καὶ ἐπίμηκες, πτέρυγας τέσσαρας, μεμβρανώδεις καὶ δικ-

φανείς, σχηματίζουσας εἰδὸς τι δικτύου, ἐν καιρῷ δὲ ἀναπαύσεως κρατοῦσιν αὐτὰς καθέτως ή ὀριζοντίως· τὰ πλείστα αὐτῶν εἰσὶ

Σχ. 9.

σαρκοφάγα, ὑφίστανται δὲ μεταμορφώσεις ἐντελεῖς. Τὸ σχῆμα 10 παριστᾷ τήν κάμπην τοῦ βιβλίσκου.

V. Τάξις Ὑμεροπτέρων. Τὰ ἔντομα ταῦτα τὰ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητα ὄλων τῶν ἄλλων διὰ τὴν νοσηρότητά των, ἀντιπροσωπεύονται ἐνταῦθα διὰ τής σφηκὸς τῶν δασῶν. Τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ στόματός των μετεμορφώθη εἰς προβοσκίδα κατάλληλον διὰ

Σχ. 10.

τὴν ἐκμύζησιν τῶν τροφῶν, αἵτινες εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μαλθακαὶ ή ὑγραὶ ὕλαι. Αἱ πτέρυγες τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν εἰσὶν ἰσῶν καὶ αἱ πρόσθιοι μείζονες τῶν ὀπισθίων. Ἐν καιρῷ δὲ ἀναπαύσεως διασταυροῦνται ὀριζοντίως ἐπὶ τοῦ σώματός των. Τὰ ἔντομα ταῦτα ὑφίστανται μεταμορφώσεις ἐντελεῖς. Ἡ κάμψη των ὅτε μὲν στερεῖται πο-

δῶν, ὡς ή ὑπὸ τὸ σχῆμα 12 κάμψη τής σφηκὸς τῶν δασῶν, ὅτε δὲ εἶναι ἐφωδιασμένη με ἐξ κερατίνους καὶ δέκα ἕως δώδεκα δερματίνους πόδας. Τὸ σχῆμα 13 παριστᾷ τὴν νύμφην τής σφηκὸς τῶν δασῶν.

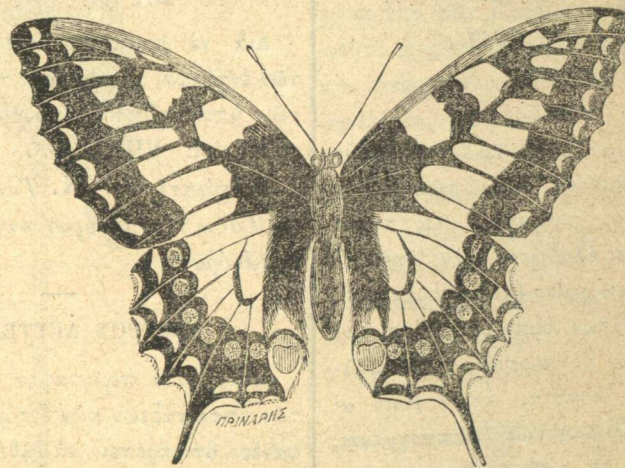
VI. Τάξις Λεπιδοπτέρων ή Ψυχοειδῶν. Ἡ τάξις αὕτη ἐμπεριλαμβάνει τās ψυχὰς (κ. πεταλούδας), αἵτινες ὑποδιαιροῦνται εἰς ἡμεροβίους καὶ νυκτοβίους. Εἶναι δὲ εὐκόλος ή διάκρισις αὐτῶν· καθόσον αἱ μὲν ἡμεροβίοι ἕπτανται μόνον τὴν ἡμέραν καὶ ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως αἱ πτέρυγές των ἔστανται ὄρθιαι, ἐνῶ αἱ νυκτοβίοι ἕπτανται συνήθως μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ αἱ πτε-

ρυγές των εἰσὶ στεναὶ, ἐν καιρῷ δὲ ἀναπαύσεως ἐπικάθηνται δίκην στέγης ἐπὶ τοῦ σώματός των.

Ἐνταῦθα ἐλάβομεν ὡς τύπον τῶν λεπι-

δοπτέρων ἐκ μὲν τῶν ἡμεροβίων τὴν ὑπὸ τὸ σχῆμα 14 ψυχὴν ὁ Μαχάων, ἐκ δὲ τῶν νυ-

Σχ. 14.

κτοβίων τὴν ὑπὸ τὸ σχῆμα 15 ή φιλοπαίγμων.

Αἱ ψυχὰ καὶ αἱ κάμπαι αὐτῶν εἰσὶν ἐφωδιασμένα διὰ παντὸς εἶδους ὀργάνων πρὸς σύλληψιν τῶν τροφῶν των. Ἄλλοτε μὲν φέρουσι σιαγῶνας, ἄλλοτε δὲ προβοσκίδα, πολλάκις δὲ τās μὲν μετὰ τās δέ. Αἱ πτέρυγες τῶν ἐντόμων τούτων, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, ἀνισοί, μεμβρανώδεις, εἰσὶν ἀξίαι παρατηρήσεως διὰ τὸ ποικίλον καὶ ζωηρὸν τοῦ χρώματός των.

Αἱ μεταμορφώσεις αὐτῶν εἰσὶν ἐντελεῖς.

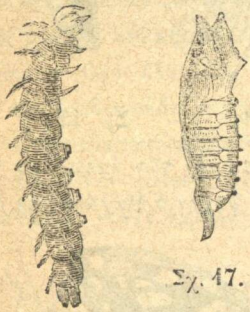
Αἱ κάμπαι των ἔχουσι σῶμα κυλινδρικόν, ἐστολισμένον διὰ χρωμάτων, ἀκανθῶν καὶ

Σχ. 15.

τριχών πολὺ παραδόξων, καὶ πολλάκις πολὺ λαμπρῶν. Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων μηνῶν αἱ κάμπαι μεταμορφοῦνται εἰς νύμφας, αἵτινες εἰς τὴν τάξιν ταύτην καλοῦνται χρυσαλλίδες. Τὸ σχῆμα 16 παριστᾷ κάμπην τῆς Γωνιοπτέρου Ἰοῦς (ψυχῆς ἡμεροβίου), τὸ δὲ 17 τὴν χρυσαλλίδα τῆς.

Σχ. 46.

VII. Τάξις Διπτέρων. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἀμέσως ὅλων τῶν ἄλλων ὡς ἔχοντα δύο μόνον πτέρυγας. Ὡς τύπον τῆς τάξεως ταύτης ἐλάβομεν τὴν ὑπὸ τὸ σχῆμα 18 φιλόκρω μυίαν (κ. μαγαρόμυγα). Αἱ πτέρυγες τούτων εἰσὶν ὑμενόδεις καὶ διαφανεῖς, πλησίον δὲ τούτων παρατηροῦμεν δύο μισχωτὰ κομβία, ἅτινα εἰσὶν αἱ ὀπίσθιοι πτέρυγες ἀτελῶς ἀνεπτυγμέναι,

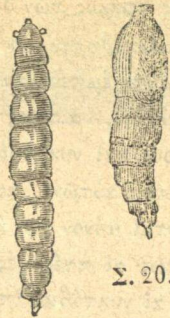

Σχ. 18.

καλούμεναι ἀλτήρες. Τὸ στόμα τῶν διεπλάσθη μόνον πρὸς ἐκμύζησην, συνιστάμενον ἐκ μιᾶς προβοσκίδος ὅτε μὲν κερατίνης καὶ ἐπιμήκους ὅτε δὲ μαλθακῆς καὶ σονεσταλμένης.

Αἱ μεταμορφώσεις τῶν εἰσὶν ἐντελεῖς, αἱ δὲ κάμπαι πάσαι σχεδὸν ἄνευ ποδῶν ζῶσιν ἐν τῇ γῇ, ἐν τῇ κόπρῳ, ἢ ἐν τῷ ὕδατι.

Τὸ σχῆμα 19 παριστᾷ τὴν κάμπην τῆς βοείου Ταβάνου (κ. βοϊδόμυγα), τὸ δὲ 20 τὴν νύμφην, εἰς ἣν αὕτη μετεμορφώθη πρὶν ἢ εἰς τέλειον μεταμορφωθῆ ἔντομον.

Σχ. 19.

Διὰ νὰ συμπληρώσωμεν δὲ τὰς τάξεις τῶν ἐντόμων, ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα μόνον τῶν ὑπολειφθεισῶν ἐπουσιωδῶν τεσσάρων αὐτῶν εἰσὶ: VIII. Τάξις Ριπιδοπτέρων ἢ Στρεψιπτέρων. IX. Τάξις Παρασίτων. X. Τάξις Θυσαρούρων καὶ XI. Τάξις Ἀροπιδούρων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

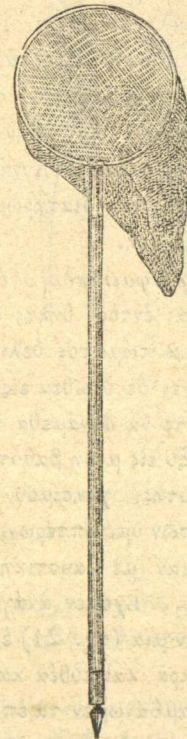
Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἐπτὰ τάξεων τῶν ἐντόμων, εἶναι καταφανές, ὅτι πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν διαφόρους μεθόδους, δι' ὧν συλλαμβάνονται, παρασκευάζονται καὶ διαφυλάττονται αὐτὰ ἐν ταῖς συλλογαῖς. Δι' ἐκάστην σχεδὸν συλλογὴν ἐκάστης τάξεως ἐντόμων ἀπαιτοῦνται ἰδιαίτεροι γνῶσεις, ἐν τούτοις συνδυάζοντες τὰς διαφόρους τάξεις μεταξὺ τῶν εὐρίσκομεν, ὅτι ἀρκοῦσι τέσσαρες τρόποι, περιλαμβάνοντες πᾶν ὅ,τι ὁ ἐντομοθῆρας ἐπιθυμεῖ. Περὶ τούτων δὲ θέλομεν πραγματευθῆ ἀκολουθῶς ὡς ἐξῆς.

Θήρα ἐντόμων ἐχόντων ἐλιγνα (III). Θήρα ἐντόμων ἐχόντων πτέρυγας διαφανεῖς (IV). Θήρα τῶν ψυχοειδῶν (V). Θήρα τῶν μυιῶν (VI).

Τὰ δὲ ἐργαλεῖα, τὰ εἰς τὸν ἐντομοθῆραν χρῆσιμα, θὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο κατηγορίας, εἰς ἐργαλεῖα χρῆσιμα εἰς τὰς ἐκδρομάς, καὶ εἰς ἐργαλεῖα χρῆσιμα κατ' οἶκον.

Ἐργαλεῖα χρῆσιμα εἰς τὰς ἐκδρομάς.

1) Σάκκος ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος (κ. ἀπόχη). (σχ. 21) Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἐπειδὴ τὸ μεταχειριζόμεθα σχεδὸν εἰς πᾶσαν στιγμήν πρέπει νὰ ἦναι ὅσον τὸ δυνατόν στερεώτερον. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν σύρμα σιδηροῦν ἀρκετὰ ἰσχυρὸν καὶ κατασκευάζομεν ἐξ αὐτοῦ στεφάνην διαμέτρου 0,25—0,30 μέτρ.

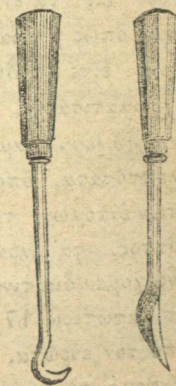
Σχ. 21.

συγκολλῶμεν τὰ δύο ἄκρα καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς συγκολλήσεως κἀνομεν ὀπὴν οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ στερεωθῆ ἢ στεφάνη διὰ κοχλίου ἐπὶ τῆς βλάβου, ἣτις εἶναι κατασκευασμένη ἐκ σκληροῦ ξύλου, ἔχει μῆκος 1 ἕως 1,30 μέτρων καὶ φέρει εἰς τὸ ἀντίθετον

αὐτῆς ἄκρον αἰχμὴν σιδηρᾶν χρησιμεύουσαν οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐμπήγνυται εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄπλον ἐναντίον κακοποιῶν ζώων. Ἐπὶ τῆς ἄνω στεφάνης βράπτεται διὰ λίαν λεπτοῦ σύρματος σιδηροῦ ὁ σάκκος, ὅστις ἔχει βάθος 0,40—0,50 μέτρ. Ὁ ἐντομοθῆρας πρέπει νὰ φέρῃ τρεῖς τοῦλάχιστον σάκκους, ἕνα ἐκ λίαν λεπτοῦ ὑφάσματος διὰ τὰς ψυχᾶς, ἕτερον ἐκ λινοῦ διὰ τὰ εἰς μέσην τραχέα καὶ ἀκανθώδη ἐνδιαίτωμενα ἔντομα καὶ τρίτον ἐκ δυνατοῦ δυκτίου διὰ τὰ ὑδρόβια.

2) Ὀθόρη. Ταύτην μεταχειριζόμεθα ὁσάκις θέλομεν νὰ συλλέξωμεν ἔντομα εὐρισκόμενα ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων. Πρὸς τοῦτο ἐξαπλοῦμεν αὐτὴν ὑπὸ τὸ δένδρον, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι τοιαῦτα ἔντομα καὶ τινάσσοντες τοὺς κλάδους διὰ βλάβου τὰ συλλέγομεν πίπτοντα ἐπ' αὐτῆς, φανερόν ὅμως ὅτι ἀπαιτοῦνται ἐπὶ τούτῳ δύο θηρευταί.

3) Σκαλιστήρια (σχ. 22 καὶ 23). Τὰ ἐκ χάλυθος ταῦτα ἐργαλεῖα ἔχουσι διάφορα σχήματα, δι' αὐτῶν κἀνομεν πάσας τὰς δυνατὰς ἀναζητήσεις ἐπὶ τῶν δένδρων, τῶν φυτῶν, τῶν ριζῶν κτλ.

Σχ. 22.

Σχ. 23.

4) Σωλήνες ὑέλινοι. Οἱ ἐξ ὑέλου οὗτοι σωλήνες εἰσὶ κλειστοὶ κατὰ τὸ ἐν ἄκρον, εἰς δὲ τὸ ἕτερον πωματίζονται διὰ φελλοῦ,

έχουσι μήκος 0,06—0,10 μέτρ. και διάμετρον 0,02—0,05 μέτρ. πληρούσι δὲ τοὺς μὲν δι' οἰνοπνεύματος 40 βαθμῶν, τοὺς δὲ διὰ ταινιῶν λεπτοῦ χάρτου, ὅπως μὴ τὰ ἐντὸς αὐτῶν ριπτόμενα ἔντομα καταστρέφονται ἢ ἀκρωτηριάζονται, προστριβόμενα τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτοι σωλήνες δὲν ὑπάρχουσιν εἰμὴ ὅπου εὐρίσκονται καταστήματα χημικῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων ἡμεῖς στερούμεθα, δυνάμεθα ν' ἀναπληρώσωμεν τοὺς δι' ὑελίνων φιαλῶν πλατυλαίμων. Τοιαύτας δὲ φιάλας ὀφείλει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ πολλὰς, ἀντὶ ὅμως φιαλῶν δύναται νὰ λάβῃ κυτῖα ἐκ λευκοσιδήρου ἢ χονδρῶ χάρτου.

Ὁ ἔντομοθήρας ἐκτὸς τῶν σωλήνων τούτων ἢ τῶν φιαλῶν, δέον νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τρία ἔτι φιαλίδια, πωματιζόμενα διὰ φελλοῦ ἐρμητικῶς καὶ φέροντα τὸ μὲν αἰθέρα, τὸ ἕτερον χλωροφόρμιον καὶ τὸ τρίτον βενζέλαιον. Τὰ ὑγρά ταῦτα χύνονται διὰ μικροῦ τεμαχίου σπόγγου ὑπεράνω τῶν πωματίων τῶν σωλήνων ἢ τῶν φιαλῶν, οἱ δὲ ἀτμοὶ τῶν χρησιμεύουσιν ἵνα ἐπιφέρωσι τὸν ἐξ ἀσφίξιας θάνατον εἰς τὰ ἐντὸς αὐτῶν κεκλεσμένα ἔντομα ὅπως μὴ καταστρέφονται εἴτε κτυπόμενα εἴτε ἀποδίδοντα ὑγρά διαβρωτικά ἢ κεχρωματισμένα.

5) Ριπίσματα ξύλων. Λαμβάνομεν ριπίσματα ξύλων λεπτότατα, ὅπως μὴ θραύονται τὰ μέλη τῶν ἐντόμων, τὰ πλύνομεν ἐντὸς ἀφθόου ὕδατος, τὰ ξηραίνομεν καὶ κατόπιν τὰ διαβρέχομεν διὰ τινος προφυλακτικοῦ ὑγροῦ (ἴδε κατωτέρω 17), ὅπερ τὰ προφυλάττει ἀπὸ τὸν εὐρώτα, καταστρεπτικὸν διὰ τὰ ἔντομα τὰ ἐντὸς τούτων μένοντα. Τὰ ὀγκῶδες σῶμα ἔχοντα πρέπει ἀφοῦ τὰ δηλητηριάσωμεν νὰ τὰ ξηράνωμεν ταχέως πρὶν ἀκόμη τὰ θέσωμεν ἐντὸς τῶν ριπίσματων.

Ὅσακις μεταφέρωμεν τὰ ἔντομα ἀπὸ τῶν σωλήνων ἢ τὰ κιβώτια περιέχοντα ριπίσματα ξύλων, πρέπει νὰ ξηραίνωμεν τὰ ριπίσματα καὶ κατόπιν διαβρέχοντες αὐτὰ διὰ τοῦ προφυλακτικοῦ ὑγροῦ τὰ ἔχομεν ἔτοιμα διὰ νέαν ἐκδρομὴν.

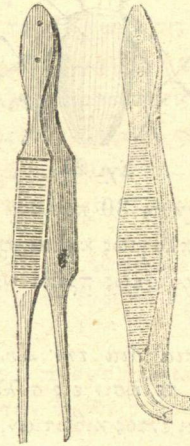
6) Φύλλα δαφνοκερασεάς. Πολλοὶ ἔντομοθήραι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἅμα συλλάβωσιν ἔντομόν τι, τὸ ρίπτουσιν ἐντὸς φιάλης, περιχούσης τεμαχία φύλλων δαφνοκερασεάς. Λέγουσιν, ὅτι τὰ ἔντομα διατηροῦνται οὕτω ὀλοκλήρους μῆας χωρὶς ν' ἀλλοιωθῶσι, καὶ φαίνεται, ὅτι τὸ ὑδροκυανικὸν ὄξύ, ὅπερ εὐρίσκεται ἐν μεγάλῃ ποσότητι εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ φύλλα του εἶναι τὸ αἴτιον τὸ προκαλοῦν τὴν δηλητηρίασιν τῶν ἐντόμων καὶ τὴν προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς σήψεως. Δυνάμεθα ἐντὸς τοιούτων φιαλῶν νὰ διατηρῶμεν ἔντομα ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη.

7) Φιάλη με φαιρικὸν ὄξύ. Ἡ μικρὰ αὕτη φιάλη εἶναι ἐντὸς θήκης ξυλίνης καὶ πωματίζεται διὰ πάματος ὑελίνου ἐσφυρμένου, ἀπολήγει δὲ ἔσωθεν εἰς ἀκίδα ἐπιμήκη οὕτως ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ἐνστάξωμεν δι' αὐτῆς ὄξύ εἰς μέρη βαθύτατα. Ἐκτὸς τῆς φιάλης ταύτης, χρησίμου πρὸ πάντων εἰς τὴν θήραν τῶν ὑμενοπτέρων, λαμβάνομεν καὶ ἑτέραν ὁμοίαν με καυστικὴν ἀμμωνίαν.

8) Λαβίδες. Ἐχομεν ἀνάγκην δύο λαβίδων, ὧν ἡ μὲν μία (σχ. 24) ἔχει λίαν λεπτὰ ἄκρα, μακρὰ καὶ εὐθέα καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ συλλαμβάνωμεν τὰ ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων μικρὰ ἔντομα, ἅτινα διὰ τῶν δακτύλων μας ἠθέλαμεν καταστρέψαι. Ἡ δ' ἑτέρα κάμπτεται εἰς τὰ ἄκρα ὡς ἐν τῷ σχήματι 25 παρίσταται καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ λαμβάνωμεν τὰς καρφίδας, τὰς διαπερῶσας τὰ ἔντομα ὅπως μὴ καταστρέφωμεν αὐτά.

9) Καρφίδες. Αἱ διὰ τὰ ἔντομα καρφίδες

έχουσι πᾶσαι τὸ αὐτὸ μήκος 0,036 ἕως 0,045 μέτρ., διάφορον δὲ πᾶχος κατὰ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν 1—10. Διὰ τὰ πολὺ μικρὰ ἔντομα, ὡς παραδείγματος χάριν διὰ τὰ μικρολεπιδόπτερα, αἱ καρφίδες πρέπει νὰ ἦναι πολὺ λεπταὶ καὶ κατὰ τὰ δύο ἄκρα ὀξεῖαι, ὅπως διὰ τοῦ ἐνὸς κερφόμεν αὐτά, ἀνεστραμμένα ἐπὶ τῶν νώτων, διὰ δὲ τοῦ ἄλλου ἄκρου τὰ στηρίζομεν εἰς

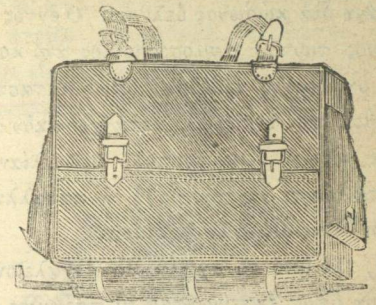

Σχ. 24. Σχ. 25.

τὸ βάθος τοῦ κυτίου. Διέρχονται δὲ αἱ καρφίδες διὰ μέσου τοῦ θώρακος μεταξὺ τοῦ πρώτου ζεύγους τῶν ποδῶν, πρέπει δὲ νὰ λαμβάνωμεν πρόνοιαν ὅπως διατηρῶμεν τὸ ἔντομον ἀκέραιον, πρὸς τοῦτο θέτομεν αὐτὸ ἐπὶ χάρτου κεκουῦ καὶ λείου, τὸν ὁποῖον τρυπῶμεν συγχρόνως εἰς τρόπον ὥστε ἡ καρφὶς νὰ διέλθῃ 5 ὑποχιλιόμετρα περίπου.

10) Θεραπευτικὸς σάκκος. Ὁ σάκκος οὗτος (σχ. 26) ἔξωθεν μὲν καλύπτεται διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος, ἔσωθεν δὲ ὑπὸ φελλοῦ ἢ στίπους ἀλόης φέρει πολλὰς διαιρέσεις πρὸς τὸ ἄνω μέρος ὑπάρχει θέσις διὰ τὰς τροφὰς τῆς ἡμέρας καὶ δι' ἐργαλεῖά τινα, οἷον μάχαιραν, κοχλιάριον, ποτήριον κτλ. καὶ ἐν γένει διὰ πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖο διὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας· τὸν φέρομεν δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐξαρ-

τῶντες αὐτὸν διὰ δύο ταινιῶν διασταυρούμενων, ὅπως ἀφίνονται ἐλευθεραὶ αἱ χεῖρες καὶ καθίσταται οὕτως ὀλιγώτερον ἐπαχθῆς.

Σχ. 26.

Θὰ ἦναι ἴσως ὀλίγον τολμηρὸν νὰ συμβουλευσωμεν τὰς νεάνιδας Θεραπεύτριας νὰ προμηθεύονται καὶ ποσότητὰ τινα σιγάρων ἢ νὰ προσθέτωσιν εἰς τὰς ἀποσκευὰς των μίαν καπνοσούριγγα μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος καπνοῦ. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι πολλὰ ἔντομα δὲν ἐξέρχονται ἄλλως τῶν καταφυγίων των, καὶ πολλὰ σπάνια κολέοπτερα καὶ ὑμενόπτερα θὰ ἦναι ἴσως ἀγνωστὰ διὰ τὰς νέας μας Θεραπεύτριας.

Ἐργαλεῖα χρῆσιμα κατ' ὄγκον.

11) Κώδων πρὸς ὑγρασιον (σχῆμα 27). Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο μένει διαρκῶς ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ ἔντομοθήρου. Τὰ ἔντομα ἅτινα ἐκάστοτε συλλαμβάνει τις μετὰ παρέ-

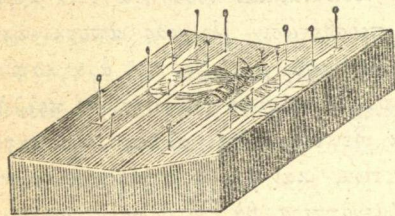
Σχ. 27.

λευσιν ὀλίγων ὥρων ξηραίνονται ἐντὸς τῶν σωλήνων ἢ τῶν κυτίων καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀδύνατον νὰ τοῖς δοθῇ τὸ φυσικὸν τῶν σχῆμα πρὶν ὑγραθῶσι. Πρὸς τοῦτο

τίθεται ἐντὸς λεκάνης υελίνης λεπτὴ ἄμμος βεβρεγμένη καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐμπήγνυνται διὰ καρφίδων τὰ ξηρὰ ἔντομα καὶ καλύπτεται ἡ λεκάνη διὰ κώδωνος υελίνου. Ὁ ἐντὸς τοῦ κώδωνος τούτου ἀτμοσφαιρικός ἀήρ κορέννεται ὑγρότητος ἀρκούσης ὅπως καταστήσῃ τὰ ἄθρα τῶν ἐντόμων, μετὰ χρονικὸν διάστημα ὀκτὼ ἢ δέκα τὸ πολὺ ὥρων λίαν εὐκαμπτὰ ὥστε νὰ τοῖς δοθῇ ἡ κατάλληλος φυσικὴ θέσις διὰ τῶν λαβίδων.

12) Τὸ ὑπὸ τὸ σχῆμα 28 ἐργαλεῖον ἐπενοήθη ὅπως ἐκτείνωνται αἱ πτέρυγες τῶν ἐντόμων, ὅταν ταῦτα πρέπει νὰ διατηρηθῶσιν εἰς τὰς συλλογὰς μὲ πτέρυγας τεταμένas ὡς αἱ ψυχαί, τὰ νευρόπτερα, δίπτερα κλ.

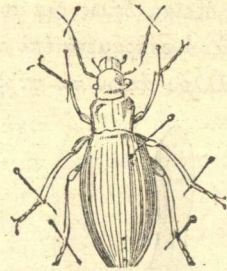
Σχ. 28.

Σύγκειται δὲ ἐκ δύο ἐπιπέδων ἐκ μαλακοῦ ξύλου ἐνουμένων διὰ μιᾶς ἐπιμήκους ἐντομῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας θέτομεν τὸ σῶμα τῶν ἐντόμων καὶ ἥτις πρέπει νὰ ἦναι ἐκ φελλοῦ ἢ ἀλόης ὅπως ἐμπήγνυνται αἱ λεπταὶ καρφίδες. Αἱ πτέρυγες ἐξαπλοῦνται καὶ συγκρατοῦνται διὰ λεπτῶν ταινιῶν γάρτου λευκοῦ καὶ λείου, ἀρμοζομένου ἐπὶ τῶν ἐκ ξύλου ἐπιπέδων διὰ καρφίδων χαλυβδίνων. Ἀφίεται τὸ ὄλον νὰ ξηρανθῇ καλῶς, εἶτα ἀφαιροῦνται αἱ καρφίδες, αἱ ταινίαι, καὶ τέλος ἐξάγεται τὸ ἔντομον ὅλως ἑτοιμον διὰ τὴν συλλογὴν.

Καλὸν εἶναι νὰ ἔχη τις πολλὰς τοιαύτας μήτρας διαφόρων μεγεθῶν πρὸ πάντων ὡς πρὸς τὴν ἐντομὴν.

13) Τὰ μήτε ἔλυτρα μήτε πτέρυγας ἔχοντα ἔντομα (σχῆμα 29) παρασκευάζονται

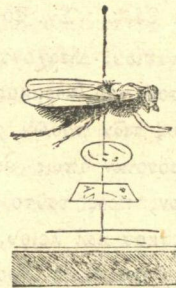
ὡς ἐξῆς : καρφόνονται ἐπὶ πλακὸς ἐκ φελλοῦ, οἱ δὲ πόδες τῶν ἐξαπλοῦνται εἰς φυσικὴν θέσιν καὶ καρφόνονται διὰ καρφίδων πλαγίως, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰ μὴ ἐπὶ ἐντόμων ἐντελῶς ὑγραθέντων ὑπὸ τὸν κώδωνα (σχῆμα 27).

Σχ. 29.

14) Τὸ σχῆμα 30 παριστᾷ ἔντομον παρατηρούμενον πλαγίως καὶ καρφωμένον μετὰ τῶν τίτλων του ὅπως πρέπει νὰ τίθεται εἰς τὴν συλλογὴν.

15) Κιβώτια διὰ τὴν Συλλογὴν. Τὰ ἔντομα διὰ νὰ τεθῶσιν εἰς συλλογὴν πρέπει νὰ καρφώνονται ἐντὸς κιβωτίων, ἅτινα εἰς τὸ

Σχ. 30.

ἑσωτερικὸν εἶναι ἐτρωμένα διὰ φελλοῦ ἢ ἀλόης καὶ κλείονται διὰ στεγασμάτων ἐρμητικῶς.

16) Κόλλαι διάφοροι. Μεταχειριζόμεθα πολλάκις διάλυσιν ἀραβικοῦ κόμμεως ἐντὸς ἀπεσταγμένου ὕδατος μᾶλλον ἢ ἤττον πυκνὴν πρὸς κόλλησιν.

Ὅπως καταστήσωμεν τὴν κόλλην ταύτην μονιμωτέραν καλὸν εἶναι νὰ προσθέτωμεν ἐντὸς τῆς διαλύσεως τοῦ ἀραβικοῦ κόμμεως

κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ βάρους τοῦ ζάχαρον κρυσταλλικὸν καὶ σταγόνas τινας τοῦ προφυλακτικοῦ οἴνοπνεύματος ἢ ἐῶς τῶν κάτωθι σημειουμένων ὑγρῶν.

Ὅπως μὴ συντριβῆται καὶ πίπτει αὕτη ξηραίνουμένη δέον νὰ προσθέτωμεν ἐντὸς αὐτῆς ἐν δέκατον μέλιτος.

Ἐντὸς τῆς καθαρᾶς διαλύσεως εἰς ἀπεσταγμένον ὕδωρ τοῦ ἀραβικοῦ κόμμεως προσθέτομεν ὀλίγον οἴνοπνευμα.

Ἡ κόλλα τοῦ Hayen, ἥτις συνίσταται εἰς διάλυσιν λακίου κόμμεως, ξηραίνεται ταχέως εἰς πολλὰς περιστάσεις, ἀλλ' εἶναι ἐξαίρετος πρὸς συγκόλλησιν τῶν τεθραυσμένων μερῶν τῶν ἐντόμων.

Πυκνὴ διάλυσις ἑλαστικοῦ κόμμεως	1000
Μέλι λευκὸν	400
Πρωτοχλωριούχος ὑδράργυρος	400

Ἡ κόλλα αὕτη ἔχει τὸ προτέρημα νὰ μὴ εὐρωτιᾷ.

17) Ὑγρὰ προφυλακτικά. Συχνὴ χρῆσις γίνεται τῶν ὑγρῶν τούτων, εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς :

α. Οἴνοπνευμα 36 βαθμῶν	1000
Ὑπερχλωριούχος ὑδράργυρος	400
Τὸ τελευταῖον τοῦτο σῶμα εἶναι δηλητήριο δραστικώτατον.	

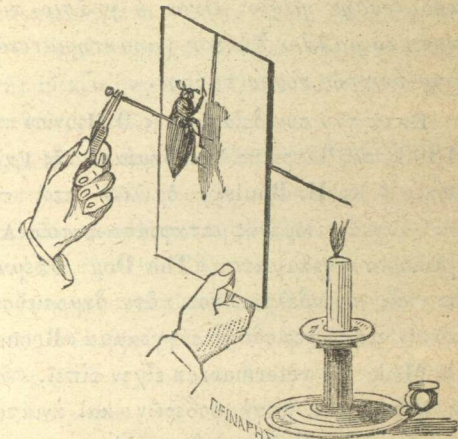
β. Οἴνοπνευμα 36 βαθμῶν	4000
Φαινικὸν ὄξύ	400

γ. Ὑγρὸν προφυλακτικὸν τῶν ἐντὸς τῶν σωλήνων ῥιπτομένων καμπῶν.

Οἴνοπνευμα 36 βαθμῶν	350
Ἀπεσταγμένον ὕδωρ	250
Ὑπερχλωριούχος ὑδράργυρος	40
Στυπτηρία	80

18) Μέθοδος τοῦ φορεῖν τὰ μεγάλα ἔντομα (σχῆμ. 31). Τὰ περισσότερα τῶν μεγάλων ἐντόμων δὲν ἀποθνήσκουσι καὶ ἀφοῦ ἀκόμη τὰ καρφώσωμεν διὰ τῆς καρφίδος. Τὸ μέσον τοῦ νὰ τὰ φονεύσωμεν εἶναι ἀπλούστατον. Πρὸς τοῦτο καρφόνομεν αὐτὰ διὰ καρφίδος, ἔπειτα κρατοῦντες τὸ πρὸς

τὴν κεφαλὴν ἄκρον τῆς καρφίδος διὰ λαβίδος διαπερῶμεν αὐτὴν διὰ μέσου τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἐπὶ χονδροῦ γάρτου σχίσματος καὶ θερμαίνομεν ἑλαφρῶς τὸ ἀντίθετον ἄκρον διὰ κηρίου ἀνημμένου. Ὁ χάρτης χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν θερμότητα νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔντομον.

(Σχ. 31).

19) Ἐντομοθῆραὶ τινες προτιμῶσι νὰ θέτωσιν ἐντὸς μικρᾶς υελίνης φιάλης καλῶς ποματιζομένης ποσότητά τινα νικοτίνης. Μικρὰ σταγῶν αὐτῆς ῥιπτομένη εἰς τὸ στῶμα τοῦ ἐντόμου τὸ δηλητηριάζει ἐν ἀκαρεῖ.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ νικοτίνη εἶναι δηλητήριον τρομερόν. Δυνάμεθα ὁμῶς ν' ἀντικαταστήσωμεν αὐτὴν δι' ἀρεψήματος καπνοῦ ἐντὸς οἴνοπνεύματος.

20) Καταστροφή τοῦ Μπουε τῶν ἐντόμων. Πρὸς τοῦτο ἀλείφομεν διὰ γραφίδος τὸ προσβληθὲν μέρος διὰ τερβινθελαίου ἢ βενζελαίου, καλύπτομεν τὰ οὕτω διαβραχέντα μέρη διὰ κισσήρεως καὶ μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ἢ εἰκοσιοκτὼ τὸ πολὺ ὥρας ξέομεν αὐτὰ διὰ ξηρᾶς γραφίδος, ἐπαναλαμβάνομεν δὲ τοῦτο ὅσον εἶναι ἀνάγκη.

(Ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΛΥΣΣΗΣ

ΥΠΟ

ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ ΟΡΝΣΤΑΙΝ

(ἐπιτάρου) (*).

Τὸ καλλίτερον προφυλακτικὸν κατὰ τῆς λύσσης μέσον εἶναι ἡ γνῶσις τῶν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον χαρακτηριστικῶν σημείων τῆς νόσου ταύτης.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 9 Ἰουνίου τοῦ 1863 τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας, ὁ Κ. H. Bouley, ὁμιλῶν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης μεταφράσεως τοῦ Ἀγγλικῶ συγγράμματος «The Dog» ὑπέμνησε τοῖς συναδέλφοις του, ὅτι δημοσιεύσας αὐτὴν εἰς τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα «Recueil de Medecine veterinaire» εἶχεν εἰπεῖ, «ὅτι ἡ λύσσα εἶναι πηγὴ φοβερῶν καὶ ἀνιάτων κακῶν, ἅτινα ἤθελον εἶσθαι πολὺ σπανιότερα ἢ ἡ γνῶσις τῆς νόσου ταύτης ἦτο ὑπὸ πάσης τῆς μορφῆς καὶ εἰς πάντας τοὺς βαθμοὺς αὐτῆς κοινοτέρα». Ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τούτων ὀρῶμενος θέλω σκιαγραφήσει τὴν πάθησιν ταύτην ὑπὸ τοὺς καταφανεστάτους αὐτῆς χαρακτῆρας, ἵνα προσιτῆ γένηται τοῖς τῶν κυνῶν δεσπόταις ἢ γνῶσις αὐτῆς κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς περίοδον. Πέποιθα δὲ ὅτι κατὰ τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης οὐδὲν προφυλακτικὸν κατὰ τῆς κοινῆς λύσσης μέσον ὑπάρχει κάλλιον τῆς γνῶσεως τῶν συμπτωμάτων τῶν ἰδιαζόντων τῇ νόσῳ ταύτῃ.

Ὡς πλάνην θεωρῶ τὸ ἀποδέχεσθαι ὅτι ἡ λύσσα ἀναγκαστικῶς καὶ πάντοτε χαρακτηρίζεται ὑπὸ μανικῶν ἄρμῶν, ὑπὸ τάσεως πρὸς τὸ δάκνειν κτλ. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι

(*) Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸ 1866 ἔτος ἐκδομένῃ ἐνταῦθα ἐφημερίδᾳ «La Crée».

τόσον μάλλον ἐδρασιότερα καθ' ὅσον ἡ λέξις rage, Wuth, ἐκφράζει καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ καθὼς καὶ ἐν τῇ γερμανικῇ, τὴν ὀργήν, τὸ μῖσος, τὴν σκληρότητα, τὰ μανιώδη πάθη. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι πασῶν τῶν προλήψεων, αἵτινες πιστεύονται ὡς πρὸς τὸ μῖσος τοῦτο, αὕτη εἶναι ἕως ἡ προσφορωτάτη εἰς ὀλεθρίας συνεπειάς, διότι ἀφρόβως μένουσι πλησίον κυνὸς νοσοῦντος ὅστις δὲν ζητεῖ νὰ δάκνη καὶ ὁμοῦς ἡ νόσος αὐτοῦ δύναται κάλλιστα νὰ ἦναι λύσσα. Ἡ φρόνησις λοιπὸν ἀπαιτεῖ ἵνα ὑποπτεύωμεν πάντοτε τὸν κύνα ὅστις ἄρχεται στεροῦμενος τῶν χαρακτῆρων τῆς ὑγείας.

— Τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς λύσσης τοῦ κυνὸς, ἂν καὶ σκοτεινὰ ἀκόμη, εἶναι ἤδη δηλωτικὰ διὰ τὸν δυνάμενον νὰ τὰ ἐννοῇ.

Συνίστανται δὲ ταῦτα εἰς μελαγχολικὴν τινὰ διάθεσιν καὶ εἰς κίνησιν ἀνήσυχον δηλουμένην διὰ τῆς συνεχούς ἀλλαγῆς τῆς θέσεως. Τὸ ζῶον ζητεῖ νὰ φύγῃ τοὺς κυρίους του, καὶ ἀποσύρεται εἰς τὸν κοιτῶνα, εἰς τὰς γωνίας τῶν θαλάμων, ὑπὸ τὰ ἔπιπλα, ἀλλ' οὐδεμίαν δεικνύει διάθεσιν πρὸς τὸ δάκνειν. Ἐὰν καλῆ τις αὐτὸ, ὑπακούει ἀκόμη, ἀλλὰ μετὰ βραδύτητος, καὶ δυσαρρεσκείας. Συνεσταλμένον εἰς ἑαυτὸ, κρατεῖ τὴν κεφαλὴν κεκρυμμένην βραδέως μεταξὺ τοῦ στέρνου καὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν αὐτοῦ. Δὲν βραδύνει νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ διὰ νὰ ζητήσῃ ἄλλην, καὶ ὁσάκις ἐγείρεται ἔρχεται ἀπὸ ἐνὸς μέλους τῆς οἰκογενείας εἰς ἕτερον, προσηλθόνει εἰς ἕκαστον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ φαίνεται ὅτι ζητεῖ παρὰ πάντων ἀλληλοδιαδόχως φάρμακόν τι κατὰ τοῦ κακοῦ τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται.

Πολλάκις ὅταν ἡ νόσος εἶναι ἐντελῶς ἐκπεφρασμένη, ὑπάρχει κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν προσβολῶν, εἰδὸς τι μανίας, χαρακτηριζομένης δι' ἀλλοκότων κινήσεων, αἵτινες ἐμφαίνουσιν ὅτι τὸ νοσοῦν ζῶον βλέπει ἀντι-

κειμένα καὶ ἀκούει ἤχους, οἵτινες δὲν ὑπάρχουσι εἰμὴ καθόσον παρίστανται εἰς τὴν φαντασίαν του. Ὅτε μὲν τρώντι τὸ ζῶον μένει ἀκίνητον, προσεκτικὸν ὡς παραφυλάττον, ὅτε δὲ ἀφῆνης ὄρμῃ δάκνον εἰς τὸν ἄερα, ὡς κάμνει εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν, ὁ κύων ὁ συλλαμβάνων μυῖαν τινὰ κατὰ τὴν πτῆσιν. Ἄλλοτε ὄρμῃ μανιωδῶς ὠρούμενον κατὰ τινος τοίχου ὡς ἂν εἶχε ἀκούσει φωνῆς ἀπειλητικῆς ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους. Ἐν τούτοις ἐπέρχεται στιγμὴ ἡσυχίας· οἱ ὀφθαλμοὶ κλείονται βραδέως, ἡ κεφαλὴ κατανεύει τὰ πρόσθια ἄκρα κρύπτονται ἐμπροσθεν, καὶ τὸ ζῶον εἶναι ἔτοιμον νὰ πέσῃ. Ἄλλ' ἀφῆνης ἀνορθοῦται· νέα φαντάσματα ἄρχονται νὰ περιστιχίζωσιν αὐτὸ, παρατηρεῖ περὶ ἑαυτὸ μετὰ ἀγρίας ὕψεως, κινεῖ τὴν κεφαλὴν ὡς διὰ νὰ ἀρπάσῃ τι πρὸ τῶν ὀδόντων εὐρισκόμενον, καὶ ἐξορμᾷ ἐναντίον ἐχθροῦ μὴ ὑπάρχοντος εἰμὴ εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ συμπτώματα τὰ παρατηρούμενα κατὰ τὴν ἀρχικὴν περίοδον τοῦ κακοῦ εἰς τὸν κύνα ἡμέρου φύσεως.

Ἄλλ' εἰς τὸν ἄγριον κύνα καὶ εἰς τὸν πρὸς πρόβλαξιν πραγμάτων ἐξησκημένον ἡ ὄψις τῆς ὄλης στάσεως εἶναι φοβερά. Ἐνίοτε οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἰσχυρῶς ἐνεμημένοι, ἄλλοτε δὲ μόλις ἀλλοιοῦνται κατὰ τὸ χρῶμα, ἀλλ' ἔχουσι λάμψιν ἀσυνήθη ἥτις ἐκπλήττει.

Εἰς μάλλον προεχωρημένην περίοδον τῆς νόσου ἡ ταραχὴ τοῦ κυνὸς αὐξάνει. Ὑπάγει, ἔρχεται, ποιεῖται συνεχεῖς στροφὰς ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας εἰς τὴν ἑτέραν, ποιῶν καὶ διαφόρους τῆς θέσεώς του μεταβολὰς. Πικρασκυάζει τὴν κλίνην του διὰ τῶν ποδῶν, διὰ δὲ τῶν μυκτῆρων σκορπίζει διὰ νὰ σχηματίσῃ σωρείαν ἐπὶ τῆς ὁποίας φαίνεται εὐαρεστοῦμενον νὰ κατακλινῇ τὸν στόμαχον οὐτοῦ. Εἴτις ἀφῆνης ἀνορθοῦται καὶ ἀπομακρύνεται δρομαίως ἐκεῖθεν. Ἐὰν δὲ ἦναι κεκλεισμένον ἐντὸς περιορισμένου χώ-

ρου, δὲν μένει ἡσυχον οὐδὲ στιγμὴν ἀπαύστως στρέφεται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κύκλου. Ἐὰν ἦναι ἐλεύθερον, ἤθελέ τις εἶπει ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἀναζήτησιν πράγματος ἀπολεσθέντος, ἐρευνᾷ πάσας τὰς γωνίας τοῦ δωματίου μετὰ ὀρμῆς ἀλλοκότου.

Ἄξια μνείας καὶ παρατηρήσεως εἶναι ἡ παρατηρουμένη ἀγάπη πρὸς τοὺς κυρίους τῶν κατὰ τοῦτο τὸ στάδιον τῆς νόσου. Ἐπὶ τῆς ἰδιαζούσης καὶ ἀλλοκότου ταύτης συμπεθείας αὐτῶν ταύτης ἐπιστῶ τὴν προσοχὴν διότι τοῦτο μάλιστα ἐξαπατᾷ τοὺς δεσπότας τῶν κυνῶν. Δυσκόλως τῷ ὄντι πιστεύουσιν οὗτοι ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο, τὸ τόσον ἔτι καὶ νῦν ἡμέρον, τόσον ὑπήκοον, εὐάγωγον, καὶ εὐσεβὲς πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων λείγει τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους δεικνύει διὰ τῶν ἐκφραστικῶν σημείων τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς φοβερωτάτης τῶν νόσων. Ἐντεῦθεν προέρχεται θάρρος καὶ, ὅπερ χερίστον, ἀπιστία, τῆς ὁποίας πολλάκις γίνονται θύματα οἱ ἔχοντες τοὺς κύνας, ἰδίως δὲ τοὺς κατοικιδίους κύνας, οἵτινες εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον οἱ πιστότατοι φίλοι ἐφ' ὅσον δὲν στεροῦνται τῆς διανοίας αὐτῶν, ἀλλ' οἵτινες, ἀποπλανηθέντες ὑπὸ τῆς λυσσώδους μανίας δύνανται νὰ γίνωσι καὶ γίνονται πολλάκις οἱ μάλλον ἐπίβουλοι καὶ φοβερώτατοι ἐχθροί.

Πέποιθα, ὅτι τὰ πρῶτα ταῦτα συμπτώματα εἶναι ἤδη, καθ' ἑαυτὰ, λίαν ἐκφραστικά, καὶ ὅτι, ἐὰν τὸ κοινὸν ἦτο προκατειλημμένον ὑπὸ ἐπανειλημμένων διαβεβαιώσεων περὶ τῆς πραγματικῆς ἐννοίας, τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὰ πολλὰ τῶν δυστυχημάτων δὲν ἤθελον συμβαίνει, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν τῶν συμπτωμάτων προκύπτουν.

Ἀνακεφαλαίων ὅθεν τὰ εἰρημένα λέγω, ὅτι πρέπει:

α') Νὰ δυσπιστώμεν πρὸς πάντα κύνα, ὅστις φαίνεται ἀσθενῶν.

β') Νὰ δυσπιστώμεν πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἀποβαίνει δύσθυμος, δύστροπος, ὅστις δὲν εὐρίσκει τόπον ἀναπαύσεως, ὅστις συνεχῶς ὑπάγει ἔρχεται, στρέφεται, ἀναπηδᾷ, δάκνων εἰς τὸν ἀέρα, ὑλακτεῖ ἄνευ αἰτίας καὶ ἀναζητεῖ πάντοτε ἄνευ ἀποτελέσματος, καὶ τέλος

γ') Νὰ ὑποπεύωμεν μάλιστα ἐκεῖνον, ὅστις φαίνεται ὄν λίαν ἀφωσιωμένος πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον συνεχῶς λείχει.

II.

Ἐξετάσωμεν νῦν ἕτερον γνωστὸν τῆς τῶν κυνῶν λύσεως σύμπτωμα, τὴν ὑδροφοβίαν.

Καὶ ἡ περὶ τοῦ συμπτώματος τούτου πρόληψις εἶναι ἐκ τῶν κινδυνωδεσιῶν, αἵτινες ὡς πρὸς τὴν νόσον ταύτην ἐπικρατοῦσι, καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι ἡ λέξις ὑδροφοβία, ἥτις βαθμηδὸν ἀντικατέστησεν ἐκείνην τῆς λύσεως, εἶναι μία τῶν βδελυκτῶν ἐπινοήσεων περὶ τὸ νεολογεῖν, ἐπιπόνησις, ἥτις ἐγένετο γόνιμος εἰς πληθὺν δεινῶν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης, ἢ μεταχειρίζονται ὡς συνώνυμον τῆς λύσεως, ἐκφράζεται ἡ ἰδέα ῥιζικῶς λελανθησμένη, καὶ ἀποδεικνυομένη ψευδῆς διὰ τῶν καθημερινῶν παρατηρήσεων, ὅτι κύων λυσαλέος ὀφείλει ν' ἀποστρέφεται τὸ ὕδωρ. Ἐπεταί ἐκ τούτου, ὅτι ὁ πίνων κύων δὲν εἶναι λυσαλέος, οὕτω δὲ σκεπτόμενός τις καθησυχάζει μετὰ ἀπατηλῆς ἀσφαλείας πλησίον τοιοῦτου ζώου.

Ἄλλ' ἡ καθημερινὴ παρατήρησις διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι κύων λυσαλέος δὲν κατέχεται πάντοτε ὑπὸ ὑδροφοβίας, τούτεστι δὲν ἔχει ἀποστροφήν πρὸς τὸ ὕδωρ, καὶ δὲν ἀποσύρεται περίφοβος, ὅταν προσφερθῇ αὐτῷ ὕδωρ πρὸς πόσιν.

Τούναντίον, πλησιάζει τὸ δοχεῖον, λαμ-

βάνει τὸ ῥευστὸν διὰ τῆς γλώσσης καὶ πολλάκις κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς νόσου καταπίνει αὐτό. Βραδύτερον, ὅταν ἡ σύσφιγξις τοῦ γαργαρεῶνος καθίστηται δύσκολον τὴν κατάποσιν, δοκιμάζει οὐχ ἤττον νὰ πῖνῃ, τότε αἱ διὰ τῆς γλώσσης ἀναλήψεις τοῦ ὕδατος εἶναι τόσον συχναὶ καὶ παρατεταμέναι, ὅσον ἀποβαίνουσι μάταιαι· πολλάκις μάλιστα ἀνεπίστως καταδύει τοὺς μυκτῆρας ὀλοκλήρους εἰς τὸ δοχεῖον καὶ δάκνει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δὲν κατορθοῖ νὰ πῖνῃ κατὰ τὸν συνήθη τρόπον.

Εἶναι λοιπὸν ὀλεθρία πλάνη νὰ πιστεύη τις, ὅτι κύων, ὅστις δὲν ἀποτροπιάζεται τὸ ὕδωρ δὲν εἶναι λυσαλέος.

— Κύων λυσαῶν δὲν ἀποστρέφεται πάντοτε τὰς τροφὰς κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς νόσου, ἀλλὰ ταχέως αἰσθάνεται ἀηθίαν πρὸς αὐτάς.

Πρᾶγμα ἀξιοσημείωτον τότε, καὶ ὅλως χαρακτηριστικόν! Εἶτε, διότι ἔχει τὴν ὄρεξιν διεφθαρμένην, ἢ μᾶλλον, διότι τὸ δηλωθὸν σύμπτωμα εἶναι ἔκφρασις ἀναποδράστου ἀνάγκης, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπέκεινται ἀρπάζει τὸ ζῶον διὰ τῶν ὀδόντων του, σχίζει, συντριβεῖ καὶ τέλος καταπίνει πλῆθος σωματῶν μὴ τροφίμων. Τὸ ὑπόστρωμα τῆς κοίτης αὐτοῦ, τὰ στρώματα τῶν κινῶν, οἱ τάπητες, τὰ παραπετάσματα, τῶν παραθύρων αἱ ἐμβάδες, τὰ ξύλα, τὰ χόρτα, ἢ γῆ, οἱ λίθοι, οἱ ὕλοι, ἢ κόπρος τῶν ἵππων, ἢ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τὸ πᾶν τὴν αὐτὴν τύχην λαμβάνουσι. Κατὰ τοὺς λόγους ἀξιόπιστων κτηνιατρῶν, εὐρίσκειται πολλάκις κατὰ τὰς νεκροψίας λυσαλέων κυνῶν ἐν τῷ στομάχῳ σωρεία διαφόρου φύσεως σωματῶν, τὴν ἐνέργειαν τῶν ὀδόντων ὑποστάντων, τῶν ὁποῖων μόνη ἢ παρουσία ἀρκεῖ νὰ δώσῃ ἰσχυρὰν ὑπόνοιαν εἰς βεβαιότητα μεταβαλλομένην ἐκ τῆς γνώσεως τῶν κατὰ τὴν ζωὴν γεγονότων.

Τούτου γνωστοῦ γενομένου, πρέπει νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τοῦ κυνὸς ὅστις μετὰ μανίας σχίζει τοὺς τάπητας, τὰς στρωμνὰς κτλ. ὅστις τρώγει τὰ ξύλα τῆς κοίτης αὐτοῦ, καὶ τὰ χόματα τοῦ κήπου καταδροχθίζει τὴν ὑποστρωμνὴν του κτλ.

Τὰ ἰδιάζοντα ταῦτα πρέπει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τοὺς κυρίους τῶν λυσαῶντων ζῶων, διότι ἀποτελοῦσι τὰ προοίμια. Τὸ ζῶον κορέννυσι τὴν λυσαῶδη μανίαν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄψυχα σώματα, ἀλλ' ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ μᾶλλον ἀγαπητὸς δύναται νὰ πάθῃ δὲν ἀπέχει πολὺ.

Ὁ σιέλος, διὰ τῆς κῆλημένης αὐτοῦ παραγωγῆς δὲν ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς λύσεως σημεῖον, ὡς κοινῶς πιστεύεται. Εἶναι λοιπὸν πλάνη νὰ συμπεραίνῃ τις ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ συμπτώματος τούτου ὅτι τὸ κακὸν δὲν ὑπάρχει.

Ἀληθῶς ὑπάρχουσι τινες κύνες λυσαῶντες τῶν ὁποῖων τὸ στόμα εἶναι πλήρες ἀφρώδους σιέλου, ἰδίᾳ κατὰ τὰς προσβολὰς. Τούναντίον ὅμως ἄλλων ἢ κοιλότης αὐτῆ εἶναι ἐντελῶς ξηρὰ ὁ δὲ βλεννογόνος αὐτῆς ἰώχρους· τὸ ἰδιάζον τούτο παρατηρεῖται ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα στάδια τῆς νόσου.

Ἄλλοτε τέλος, οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἰδιάζον ὡς πρὸς τὴν ὑγρότητα ἢ ξηρασίαν τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος.

— Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ ξηρασία τοῦ στόματος ἢ τοῦ φάρυγγος παρέχει ἄξιον προσοχῆς σύμπτωμα ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Κύων λυσαῶν, τοῦ ὁποῖου τὸ στόμα εἶναι ξηρὸν, ποιεῖται διὰ τῶν προσθίων ποδῶν ἐφ' ἑκατέρων τῶν παρειῶν κινήσεις, φυτικὰς ἐφ' ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἐν τῷ φάργγῳ αὐτοῦ ἐπίσχεσιν ὁποῦ τινος συντετραμμένου ἀτελῶς, ὡς ὅπου τούτο παρατηρεῖται εἰς τὸ

εἶδος τῆς λύσεως τὸ ὁποῖον rage mure καλεῖται ἢ εἰς τὰ τελευταῖα στάδια τῆς μανιώδους λύσεως.

Οὐδὲν κινδυνωδέστερον τῆς πλάνης τῶν κυρίων τοῦ ζώου ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ συμπτώματος τούτου. Δι' αὐτοὺς, σχεδὸν πάντοτε, εἶναι τοῦτο ἔκφρασις βεβαία ὁποῦ τινος κατὰ τὸν φάραγμα, καὶ λίαν εὐπιστοὶ εἰς ὅ,τι βλέπουσιν, ἐπιθυμοῦντες δὲ πολὺ νὰ βοηθήσωσι τοὺς κύνας αὐτῶν, προβαίνουσιν εἰς ἐξέτασιν μεταχειριζόμενοι μέσα, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ὀλεθριωτάτας συνεπειάς, εἴτε διότι τραυματίζονται αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ ζώου, εἰσάγοντες τοὺς δακτύλους εἰς τὸν φάραγμα τοῦ ζώου, εἴτε διότι τοῦτο ἐξαγριωθὲν κλείει σπασμωδῶς τὰς σιαγόνας καὶ οὕτω δῆγματα προξενεῖ. Ἐπάναγκες κρίνομεν λοιπὸν νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τῶν ζῶων, τὰ ὁποῖα δοκιμάζουσι δυσκολίαν κατὰ τὴν κατάποσιν νὰ μὴ ἐπιχειρῶμεν δέ τι εἰμὴ κατὰ κωλύματος καταφανοῦς.

— Ὁ ἔμετος εἶναι πολλάκις σύμπτωμα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιῆς ὁ λόγος νόσου. Πολλάκις ἐπίσης τὰ ἐμέσματα εἶναι αἱματόφουρα ἢ καὶ ὅλως ἐξ αἵματος ἀποτελοῦνται, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν κατὰ τὸν βλεννογόνον τοῦ στομάχου βλαβῶν τῶν ἐκ τῶν σκληρῶν καὶ ὀξέων σωματῶν, τὰ ὁποῖα τὸ ζῶον κατεβρόχθισε.

Τὸ τελευταῖον τούτου σύμπτωμα μεγάλην ἔχει σπουδαιότητα, διότι, σπάνιον ὄν, δὲν διεγείρει τὴν ἰδέαν τῆς νόσου, οὐδ' ἀποδίδεται εἰς αὐτὸ ἡ προσήκουσα σημασία.

Ἐκ τῶν προειρημένων λοιπὸν συμπεραίνομεν τὰ ἑξῆς:

1) Οἱ λυσαῶντες κύνες δὲν πάσχουσι πάντοτε ὑδροφοβίαν.

2) Ταχέως ἀηδιάζονται τὰς τροφὰς, τοῦθ' ὅπερ δὲν κωλύει αὐτοὺς νὰ καταδροχθίζωσι πλῆθος μὴ τροφίμων σωματῶν.

3) Πρέπει να υποπτεύωμεν πάντα κύμα, ὅστις σχίζει μετὰ μανίας τοὺς τάπητας, τὰς στρωμνὰς κλπ., ὅστις τρώγει τὰ ξύλα, τὸ χῶμα τῶν κήπων κλπ.

4) Εἶναι πλάνη νὰ συμπεραίνωμεν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀφρώδους σιέλου καὶ ἀφθόου τὴν μὴ ὑπαρξίν τοῦ κακοῦ.

5) Νὰ δυσπιστῶμεν εἰς πάντα κύμα, ὅς τις δοκιμάζει δυσκολίαν περὶ τὴν κατάποσιν, νὰ μὴ ἐπιχειρῶμεν εἰμὴ κατὰ κωλύματος καταφανοῦς.

6) Ἡ ἐξέμεσις τῶν τροφῶν, αἱματοφύρων ὑλῶν ὡς καὶ τῶν ἐξ αἵματος καθαροῦ ἀποτελουμένων εἶναι ἐνίοτε σύμπτωμα ἐνάργεως τῆς λύσεως. Ἡ φρόνησις λοιπὸν ὑπαγορεύει νὰ προφυλακτώμεθα ἀπὸ τῶν κυνῶν τῶν ὅ,τι δήποτε ἐξεμούντων.

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ

Κ Α Ι

ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ.

(Συνέχ. ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον).

Μεταξὺ λοιπὸν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τῶν ἄκρων ἐκάστου τόξου καὶ τῆς περιμέτρου τῶν μεσημβρινῶν καὶ τῆς συμπίσεως τῆς γῆς ὑπάρχει σχέσις γνωστὴ, ἣτις ἐμφράζεται δι' ἐξισώσεως, συνθηματικῆς καλουμένης, κατὰ τὴν ἐν τῇ μεθόδῳ τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων ἐννοίαν. Ἐάν τὰ ἀναμετρηθέντα τόξα ᾖνε πλείονα τῶν δύο καὶ συνδυασθῶσι κατὰ τὴν μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, ἀνάγεται εἰς τὸ δυνατὸν ἐλάχιστον τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν ὑπολειπομένων διαφορῶν μεταξὺ τῶν διὰ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως προσδιορισθέντων γεωγραφικῶν πλάτους, τὰ ὁποῖα προκύπτουσι διὰ τῆς ἀντεισαγωγῆς εἰς

τὰς συνθηματικὰς ἐξισώσεις τῶν διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εὐρεθεισῶν πιθανωτέρων τιμῶν τῆς περιμέτρου τῶν ἐλλειπτικῶν μεσημβρινῶν καὶ τῆς συμπίσεως τῆς γῆς. Δυνάμεθα ὅμως διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων νὰ καταστήσωμεν ἐλάχιστον οὐχὶ τὸ ἄθροισμα τῶν ὑπολειπομένων διαφορῶν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ἀλλὰ τοῦ γεωγραφικοῦ εὗρους (*) ἐκάστου τόξου.

Πρῶτος προσδιώρισεν τὸ σχῆμα καὶ μέγεθος τῆς γῆς διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων ὁ Οὐαλθέκιος τῷ 1819, καταστήσας ἐλάχιστον τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν ὑπολειπομένων λαθῶν τοῦ γεωγραφικοῦ εὗρους τῶν τόξων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν. Τὰ τόξα ταῦτα ἦσαν τὸ τῆς Περουβίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, τὸ τοῦ Σουανθεργίου ἐν Λαπωνίᾳ ἀναμετρηθὲν, τὸ πρῶτον Ἰνδικόν καὶ μέρος τοῦ δευτέρου Ἰνδικοῦ. Ὁ ἐν Γοττίνῃ Ἐδουάρδος Σμιθίος τῇ προτροπῇ τοῦ Γαύσου ἀνέλαβεν τῷ 1827 τὴν αὐτὴν ἐργασίαν, ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ὑπὸ τούτου ἀναμετρηθὲν τόξον ἐν Ἀννοβέρῳ καὶ μεῖζον μέρος τοῦ δευτέρου καλουμένου Ἰνδικοῦ, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐργασία εἶχεν αὐτῷ ἐπεκταθῆ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, ἔτι δὲ καὶ μέρος τοῦ μεγάλου βωσσοῦ τόξου. Ὁ συνδυασμὸς ὅμως τῶν διαφόρων ἀναμετρήσεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σμιθίου οὕτως, ὥστε νὰ ᾖνε ἐλάχιστον τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν ὑπολειπομένων διαφορῶν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τῶν ἄκρων τῶν τόξων καὶ οὐχὶ ὅπως παρὰ τῷ Οὐαλθακίῳ τοῦ εὗρους αὐτῶν. Τῆς μεθόδου δὲ αὐτῆς τοῦ Σμιθίου ἐγένετο κυρίως χρῆσις καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα ὑπολογισμοῖς πρὸς εὔρεσιν τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς γῆς

(*) Εὔρος καλοῦμεν τὴν amplitude τῶν Γάλλων, δηλαδή τὴν εἰς μοίρας ἑκτασιν τοῦ τόξου.

ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀναμετρήσεων τόξων μεσημβρινῶν. Ὁ αὐτὸς ὅμως Σμιθίος ἐποίησατο χρῆσιν καὶ τοῦ ἐτέρου συνδυασμοῦ τῷ 1833, δηλαδή τοῦ τῶν γεωγραφικῶν εὗρων.

Αἱ ὑπολειπόμεναι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν διὰ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως προσδιορισθέντων γεωγραφικῶν πλάτους καὶ τῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐξαγομένων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πιθανωτέρων τιμῶν τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς γῆς, ἦσαν τοσοῦτον μεγάλαι, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὰ λάθη τῶν παρατηρήσεων, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄλλως πως. Πρὸς τοῦτο εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἀναμνησθῶμεν τί ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ σχήματος τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ἐξ οὗ ἡ ἀνεύρεσις ἐκείνου ἐξαρτᾶται.

Πάσας τὰς ἀμέσους ἀναμετρήσεις ἀνάγομεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐννοοῦμεν δηλαδή ταύτην ἐκτεινομένην κάτωθεν τοῦ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ ἀναμετρήσεις καὶ παρατηρήσεις ἡμῶν ἐγένοντο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην· κατορθοῦμεν δὲ ταῦτο, γινώσκοντες τὸ ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν χρησίων σημείων τοῦ τριγωνισμοῦ. Τὸ σχῆμα λοιπὸν τῆς θαλάσσης, ὑποτιθεμένης καὶ κάτωθεν τῆς ξηρᾶς προεκτεταμένης, εἶναι τὸ διὰ τῶν γεωδαισιακῶν ἐργασιῶν εὐρισκόμενον. Κυρία δὲ ἰδιότης κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ σχήματος αὐτοῦ εἶναι ὅτι, ὅπως τὸ ὕδωρ μένη εἰς ἰσορροπίαν, ἀνάγκη νὰ ᾖναι ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἰς ἕκαστον σημεῖον αὐτῆς κάθετος ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ἕλξεως τῆς γῆς, ἥτοι βάρους ἐλευθέρως κρεμαμένου. Τὸ δὲ γεωγραφικὸν πλάτος ἐκάστου σημείου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶναι τὸ συμπλήρωμα (διαφορὰ ἀπὸ 90°) τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ἡ διεύθυνσις τῆς καθέτου εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον

μετὰ τοῦ ἄξονος τῆς γῆς. Ὅποιος λοιπὸν τυχὸν ἀνωμαλίας ὑφίσταται ἡ διεύθυνσις τῆς βαρύτητος, τὰς αὐτὰς ὑφίσταται καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς. Αὕτη θὰ εἶχε τὸ ὑπὸ τῆς θεωρίας διδασκόμενον σφαιροειδὲς σχῆμα (μὴ λαμβανημένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ στερεοῦ μέρους αὐτῆς), ἐάν συνέκειτο ἐξ ὁμοκεντρικῶν φλοιῶν, ὧν ἕκαστος ὁμοιομερῆς καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἑκτασιν· ἐάν τοῦτο δὲν ὑπάρχη, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἀνωμαλίας ἐν τῇ διατάξει τῶν μορίων τῆς γῆς, ἡ διεύθυνσις τῆς βαρύτητος θὰ ἀποκλίνη τῆς διευθύνσεως, ἣν θὰ εἶχεν ἐν τῇ περιπτώσει τῆς κανονικῆς διατάξεως ὁμοκεντρικῶν ὁμοιομερῶν φλοιῶν. Ἐκ τῶν ἀποκλίσεων αὐτῶν, αἵτινες ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίου διατάξεως τῶν συστατικῶν τῆς γῆς πράγματι ὑπάρχουσι, τὸ σχῆμα τῆς γῆς δὲν εἶναι ἀκριβῶς σφαιροειδὲς, ἀλλ' εἶναι ἀνώμαλον, οὐχὶ ὅμως πολὺ, διότι αἱ ἀποκλίσεις αὐταὶ εἶναι μικραί. Ἐκ τούτου διακρίνομεν δύο σχήματα τῆς γῆς, τὸ πραγματικὸν μὲ ὅλας τὰς ἀνωμαλίας αὐτοῦ καὶ τὸ γεωμετρικὸν ἢ μαθηματικὸν, τὸ ὁποῖον εἶναι σφαιροειδὲς καὶ περιστάνει τὸ πραγματικὸν ὅσον οἶόν τε ἀκριβέστερον. Ἐάν ᾖτο δυνατὴ ἡ ἐξακριβωσις τῆς ἐκασταχοῦ ἀποκλίσεως τῆς καθέτου, θὰ ᾖτο δυνατὸς καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πραγματικοῦ σχήματος τῆς γῆς, ἡ κατὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Λίστιγγος, τοῦ γεωειδοῦς· ἐάν ὅμως ἡ ἐξακριβωσις αὕτη δὲν ᾖναι δυνατὴ, τότε ὑπολείπεται μόνον ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀνωτέρου ὁρισθέντος μαθηματικοῦ. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πάσης συγχύσεως, ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὸ γεωειδὲς δὲν εἶναι τὸ σχῆμα τῆς γῆς μὲ ὅλας τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ τὸ τῆς κάτωθεν τῆς ξηρᾶς συνεχῶς ἐκτεινομένης θαλάσσης, ἣς ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἐκασταχοῦ κάθετος ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος.

* Ἦδη ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς Περουβίας παρε-

τηρήθησαν αποκλίσεις τῆς διευθύνσεως τῆς καθέτου ἕνεκα τῶν παρέλξεων τῶν γειτονικῶν Ἄνδεων. Ἡ γνώσις δὲ τοῦ φαινομένου, ὅτι μεγάλοι μάζαι ξηρᾶς ἐπιφέρουσιν ἀποκλίσεις τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος ἐχρησίμωσεν εἰς τὸν Ἄγγλον Μασκελῦνον πρὸς εὑρεσιν τῆς πυκνότητος τῆς γῆς. Καὶ κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐργασίαν παρατηρήθη ἐπαισθητὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐκ τῶν παρατηρήσεων γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ τοῦ ἐκ τοῦ λογιμοῦ διὰ τὸν σταθμὸν τῶν Εὐωξιῶν (Evaux), ὅθεν ὁ σταθμὸς οὗτος ἀπεκλείσθη ἐκ τοῦ λογιμοῦ· ἔτι δὲ μείζονες διαφοραὶ παρατηρήθησαν ἐν τοῖς πλάτεσιν ἰνδικῶν σταθμῶν μεταξὺ παρατηρήσεως καὶ λογιμοῦ. Ἐντεῦθεν ὁ Γαῦσος εἰσήγαγε τὴν ἐννοίαν τῆς γεωμετρικῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ὁ Ε. Σμίθιος ὀρίζει τὴν ἐπιφάνειαν, ἣν αὐτὸς ἐπροσδιόρισεν, ὡς τὴν προσεγγίζουσαν μᾶλλον πάσης εἰς τὴν πραγματικὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Καὶ ὁ Γάλλος δὲ Πουισσάντιος (Pouissant) θεωρεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὡς ἀνώμαλον, καὶ μάλιστα στηριζόμενος εἰς τὴν Γαλλικὴν ἰδίως ἐργασίαν θεωρεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γαλλίας ὡς συγκειμένην ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ μὲν ἀνατολικὸν ἀνήκει εἰς ἐπιφάνειαν σφαιροειδῆ πλέον συμπεπιεσμένην τῆς τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς μέρους. Τέλος ὁ μέγας Βέσσελος ἐν τῇ περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς ἐργασίᾳ αὐτοῦ, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ ἀστρονομικῇ ἐφημερίδι τῆς Ἀλτῶνης τῷ 1837 ἐν τῷ ἀριθμῷ 333, ὀρίζει τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς ἀνώμαλον εὐκρινῶς, ὅπως ἀνωτέρω ὑπεδείχθη, καὶ τὸ διὰ τοῦ λογιμοῦ προσδιοριζόμενον σφαιροειδὲς ὡς τὸ κανονικὸν σχῆμα, τὸ παριστάνον ὅσον οἶόν τε ἀκριβέστερον τὴν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ διακρίνει οὕτω τὸ πραγματικὸν ἀπὸ τοῦ μαθηματικοῦ σχήματος τῆς γῆς. Πρὸς εὑρεσιν δὲ τοῦ μαθηματικοῦ σχήματος συνεδύασεν ὁ Βέσσελος κατὰ τὴν

μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων τὰς συνθηματικὰς ἐξισώσεις, τὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τῶν ἄκρων τῶν τόξων, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν.

Τῶν πορισμάτων τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Βεσέλου μετὰ τῶν διορθώσεων, ἃς ἐπῆνεγκε τῷ 1842 ἐγένετο χρῆσις ἰδίως ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ ἐπὶ μακρῶν, καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ γινομένη, ἐνόσω ἐξαγόμενα, στηριζόμενα ἐπὶ λεπτοτέρων καὶ πολυαριθμοτέρων ἐργασιῶν, δὲν παράσχωσιν ἐξαγόμενα μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζοντα.

Ἐπι πρὸ τοῦ Βεσέλου ἐπροσδιωρίσθη τῷ 1830 τὸ σχῆμα καὶ μέγεθος τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Αἴρως, ἔχοντος ὑπ' ὄψιν μόνον τόξα μεσημβρινῶν. Οὗτος ὅμως ἐξήτησε νὰ προσδιορίσῃ τὸ σχῆμα τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τόξων μεσημβρινῶν καὶ τόξων παραλλήλων.

Τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Αἴρως, καὶ περ στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ συνδυασμοῦ δεδομένων ἀλλοίων, δὲν διαφέρει λίαν τοῦ ἐξαγομένου τῆς Βεσσελιανῆς ἐργασίας. Ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ ἕνεκα τοῦ αὐθεντικοῦ κύρους, ὅπερ φέρουσιν ἐργασίαι ἀνδρῶν, οἳ οὗτος ὁ Βέσσερος καὶ Αἴρως, τὸ Βεσσελιανὸν ἐξαγόμενον ἐγένετο δεκτὸν ὡς ὀλίγον τῆς ἀληθείας διαφέρον. Ἐγένοντο δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς προσδιορισμοὶ τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς γῆς, καθόσον ἰδίως αἱ μεγάλοι ἀναμετρήσεις τόξων μεσημβρινῶν ἐξετείνοντο ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἡ τελευταία διακρίνεται καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς καὶ τὰ ἐντελῆ μέτρα δι' ὧν ἐγένετο, οὕσα οὕτω μία τῶν καλλίστων. Ἐκτείνεται δὲ τὸ ἀναμετρηθὲν τόξον ἀπὸ τοῦ μεσημβρινωτάτου σημείου Σταρονεκρασάβσκις μέχρι τοῦ βορειοτάτου Φουγλεναϊσίου ἐπὶ 250 20' καὶ ἔχει 13 κύρια ἀστρονομικὰ σημεία. Καὶ τὸ δεύτερον ὅμως Ἰνδικὸν τόξον, μὴ

ὑστεροῦν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν, ἔχει ἑκτασιν 21^ο 21', καὶ ἡ ἀναμετρήσις αὐτοῦ συνδέθη μετὰ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν περὶ τὴν χώραν αὐτὴν γεωγραφικῶν γνώσεων. Ἐγένοντο δὲ συγχρόνως καὶ ἄλλαι ἐργασίαι δι' ὧν ἐπίσης ἐτελειοποιήθη θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς ἡ γεωδαισία, διότι περὶ αὐτὴν ἠσχολήθησαν ἄνδρες, οἳ οὗτος ὁ Στρούβης, ἐργασθεὶς ἐν Ῥωσσίᾳ, ὁ Γαῦσος, ἀναμετρήσας τόξον μεσημβρινοῦ ἐν Ἀννοβέρφω, ὁ Βέσσελος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωσσίᾳ καὶ ἄλλοι. Διὰ τῆς ἐργασίας τοιούτων ἀνδρῶν, βοηθουμένων ὑπὸ ὀργανοποιῶν, οἳ οὗτος ὁ Ρεπτζόλδιος καὶ ἄλλοι, ἡ ἀκρίβεια τῶν ἐργασιῶν ἔλαβε μέγαν βαθμὸν τελειότητος. Πρὸς τούτοις ἡ ἐφεύρεσις τοῦ τηλεγράφου παρέσχε τὸ μέσον πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους· ὅθεν δύναται νὰ χρησιμηποιηθῶσιν ἐπωφελῶς καὶ αἱ ἀναμετρήσεις τόξων παραλλήλων πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους τῆς γῆς.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ συνεπληρώθη καὶ τὸ καθαρῶς θεωρητικὸν μέρος περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ Ἰακωβίου. Οὗτος δηλαδὴ ἀπέδειξεν ὅτι, ὅπως ὑπάρχῃ ἰσορροπία βευστῆς μάζης (ὅπως καὶ ἡ γῆ ἀρχικῶς) στρεφομένης, ἥς τὰ μόρια ἔλκονται ἀμοιβαίως κατὰ τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, δὲν εἶναι ἀνάγκη τὸ σχῆμα νὰ ᾖ σφαιροειδὲς, ἀλλὰ δύναται νὰ ᾖ καὶ ἐλλειψοειδὲς μὲ τρεῖς ἀνίσους ἄξονας. Ἐν τῇ περιπτώσει δηλαδὴ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος οἱ παράλληλοι εἶναι κύκλοι, οἱ δὲ μεσημβρινοὶ εἶναι ἐλλείψεις ἴσαι πρὸς ἀλλήλας· ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως τοῦ ἐλλειψοειδοῦς μὲ τρεῖς ἀνίσους ἄξονας καὶ οἱ παράλληλοι εἶναι ἐλλείψεις (ἐπομένως καὶ ὁ ἰσημερινός) καὶ οἱ μεσημβρινοὶ δὲν εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους. Ἐάν λοιπὸν ᾖναι τοιοῦτο τὸ σχῆμα τῆς γῆς, δεόν νὰ προσδιορισθῇ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀναμετρήσεων, οὐ μόνον ἡ συμπίεσις τῆς

γῆς περὶ τοὺς πόλους αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπίεσις τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ θέσις τοῦ μεγίστου καὶ τοῦ ἐλαχίστου μεσημβρινοῦ. Τοῦ θεωρήματος αὐτοῦ τοῦ Ἰακωβίου ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ σχήματος τῆς γῆς τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ Ῥώσου στρατηγοῦ Σουβέρτου.

Ὁ αὐτὸς ὅμως Σουβέρτος ἐπανέλαβε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ μετ' ὀλίγον, ἀποδεχθεὶς ἐξ ἀρχῆς τὴν γῆν ὡς σφαιροειδῆ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐργασίᾳ ἀπέκλεισε τὰ μικρὰ τόξα ὡς ἀκατάλληλα πρὸς τὴν ἐξακριβώσιν τοῦ σχήματος τῆς γῆς καὶ τὴν ἄλλως καλλίστην ἰνδικὴν ἐργασίαν, ἕνεκα τῆς ὅλης ἰδίας φύσεως τῆς χώρας ἐν ἣ αὕτη ἐγένετο. Ἡ χερσόνησος δηλαδὴ αὕτη καλύπτεται εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος ὑπὸ τῶν μεγίστων τῆς γῆς ὀρέων, ὅθεν ἐν αὐτῇ συμβαίνουσιν ἕνεκα τῶν παρέλξεων τούτων λίαν ἐπαισθηταὶ ἀποκλίσεις τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος. Ἐτέρωθεν δὲ πρὸς νότον περιβρέχεται ἡ Ἰνδικὴ χερσόνησος ὑπὸ τοῦ βαθέος Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ὅθεν προξενεῖται ἀποτέλεσμα ἀντίθετον τῆς γειτνιασεως τῶν μεγάλων ὀρέων. Ἐνῶ δηλαδὴ ταῦτα παρέλκουσι πρὸς ἑαυτὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος, εὐρεῖα καὶ βαθεῖα θάλασσα ὡς εἰδικῶς ἐλαφροτέρα τῆς ξηρᾶς, δὲν ἔλκει μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως, μεθ' ἧς θὰ εἴλκυεν ὁ χώρος, ἐν αὐτῇ πληροῖ, ἐν κατεῖχετο ὑπὸ ξηρᾶς. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς βορρᾶν ἀπόκλισις τῆς διευθύνσεως καθίσταται ἔτι μείζων ἐν χώραις οἳα ἡ Ἰνδική, ὀριζομένη πρὸς Ε. μὲν ὑπὸ μεγάλων ὀρέων, πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ βαθείας καὶ ἐκτεταμένης θαλάσσης.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος προσδιορίζεται διὰ τῆς ἀπὸ 90^ο διαφορᾶς τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ἡ διεύθυνσις τῆς καθέτου μετὰ τοῦ ἄξονος τῆς φαινομένης ἡμερησίας περιστροφῆς τοῦ οὐρανοῦ, ἔπεται ὅτι, ἐάν διὰ λόγους τοπικοῦς συμβαίνωσι μεγά-

λαι αποκλίσεις τῆς καθέτου ἀπὸ τῆς διευθύνσεως, ἦν θὰ εἶχεν αὐτὴ ἐὰν ἡ γῆ ἦτον ἀκριβῶς σφαιροειδῆς, δέον αἱ ἀναμετρήσεις τῶν τόξων ἐν τοιαύταις χώραις νὰ ἀποκλείωνται κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μαθηματικοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς ὅλης γῆς, τοῦλάχιστον ἐνόσω δὲν ἔχομεν τὸ μέσον νὰ ἐξακριβώσωμεν τὰς αποκλίσεις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ μαθηματικοῦ σχήματος ζητοῦμεν τὴν ἐπιφανείαν τὴν ὅσον οἶόν τε ὀλιγώτερον ἀφαστῶσαν τῆς πραγματικῆς ἐπιφανείας, δέον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἀναμετρήσεις τὰς γενομένας ἐν χώραις, περὶ ὧν ἐκ τῶν προτέρων εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἔχουσιν ἐπιφανείαν ἀφισταμένην τῆς σφαιροειδοῦς ἐπιφανείας τῆς ὅλης γῆς ἐπαισθητῶς. Καὶ μὲν ὁ Αἶρυς ἐζήτησε νὰ δεῖξῃ, ὅτι οὐχὶ λίαν ἐπαισθητὴ ἡ ἐπίδρασις τῶν παρέλξεων τῶν ὁρέων ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς καθέτου, ὁ Φίσχερὸς ὅμως ἐν τῇ περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς πραγματείας του καταπολεμῆ τὴν δοξασίαν ταύτην τοῦ Αἶρυος, ἡ δὲ πείρα ἐπικυροῖ μᾶλλον τὴν ἐπαισθητὴν ἐπίδρασιν, διότι ὑπολείπονται, μάλιστα ἐν τῷ Ἰνδικῷ τόξῳ, διαφοραὶ γεωγραφικοῦ πλάτους μεταξὺ ἀμέσου παρατηρήσεως καὶ λογισμοῦ λίαν σημαντικαί.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ λοιπὸν αὐτοῦ ἐργασίᾳ ὁ Σούβερτος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ τρία μεγάλα εὐρωπαϊκὰ τόξα, ἧτοι τὸ ῥωσικὸν ἔχον εὐρος 25° 20', τὸ γαλλικὸν ἔχον εὐρος 10° 56' καὶ τὸ ἀγγλικὸν ἔχον εὐρος 10° 22'. Ὅπως ὅμως ὁ Φίσχερὸς παρατηρεῖ, ἔδωκε πολὺ βῆρος εἰς τὸ ῥωσικὸν τόξον, διότι ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὡς αὐτοτελεῖ τόξα τὸ τε ὅλον καὶ τὴν εἰς δύο ὑποδιαίρειν αὐτοῦ. Ἔτι δὲ διώρθωσεν ἀθαιρέτως καὶ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ βορειοτάτου σημείου τοῦ ῥωσικοῦ τόξου, τοῦ Φουγλαίνεσιου, κατὰ 3", θεωρήσας αὐτὰ ὡς προερχόμενα ἐκ τροπικῆς αὐτόθι ἀποκλίσεως τῆς καθέτου.

Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ τοῦ Σούβερτου καὶ μὲν παρατηροῦμεν ἀθαιρέσις τινὰς, ἀνεύρισκομεν ὅμως ἐν αὐτῇ καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἄρσιν τῆς ἐπίδρασεως γνωστῶν μεγάλων ἀποκλίσεων ἐκ τοῦ τελικοῦ ἐξαγομένου περὶ τοῦ μαθηματικοῦ σχήματος τῆς ὅλης γῆς. Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἤμεθα βέβαιοι περὶ οὐδενὸς σταθμοῦ, ὅτι δὲν συμβαίνει ἐν αὐτῷ μεγάλη ἀπόκλισις τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος, διότι τοιαύτη παρατηρήθη καὶ εἰς πεδινούς τόπους ὅπου ὅμως τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸν, ὡς λίαν ἐπαισθητὸν, κάλλιον νὰ ἀποκλείωμεν ἐκ τῆς γενικῆς ἐρεύνης περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς τοὺς τοιούτους σταθμούς.

Καὶ ὁ Ἄγγλος Κλάρκης ἐζήτησε νὰ προσδιορίσῃ τὸ σχῆμα καὶ μέγεθος τῆς γῆς δεχθεὶς αὐτὸ ἐν ταῖς νεωτέραις περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐρευναῖς ὡς ἐλλειψοειδῆς μὲ τρεῖς ἀνίσους ἄξονας, ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ μεσημβρινοὶ εἶναι ἄνισοι πρὸς ἀλλήλους, ἐν τῇ νεωτάτῃ ὅμως (1866) αὐτοῦ ἐργασίᾳ ἐζήτησε νὰ ἐξισώσῃ τὴν ἀνισότητά των μεσημβρινῶν, δεχθεὶς τὴν γῆν ὡς σφαιροειδῆ. Ὁ Ἄγγλος Πράττιος, ὅστις ἠρέυνησε τὰ τῆς ἀποκλίσεως φαινόμενα ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἐζήτησε νὰ λάβῃ ταύτας ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς πραγματείας αὐτοῦ.

Πάντες οἱ ἐπὶ τῆς ἀναμετρήσεως τόξων μεσημβρινῶν στηριζόμενοι προσδιορισμοὶ τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς γῆς ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τυχαίων λαθῶν καὶ τὰς αποκλίσεις. Ἀλλὰ καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀποκλίσεων εἶναι γνωστὴ, ὅθεν ἀνάγονται αὐταὶ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σταθερῶν λαθῶν, καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶναι τοσοῦτο σχετικῶς πρὸς τὰ ἀναπόφευκτα τυχαία λάθη τῶν παρατηρήσεων, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τυχαίων λαθῶν. Ἐνόσω τὰ δυνατὰ λάθη

τῶν παρατηρήσεων ἦσαν τοσοῦτον μεγάλα, ὥστε νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς αποκλίσεις ἢ ἰσοῦνται περίπου μετὰ ταύτας, αἱ αποκλίσεις ἦτο δυνατόν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τυχαίων λαθῶν· νῦν ὅμως, ὅτε τὸ γεωγραφικὸν πλάτος εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ μὲ λάθος ὀλιγίστων μόνων δευτερολέπτων, ἐνῶ ἡ ἀπόκλισις δύναται νὰ ὑπερβῆ δεκάδας ὅλας δευτερολέπτων, θεωροῦσι τινες ἄτοπον τὸ νὰ ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τυχαίων λαθῶν αἱ αποκλίσεις καὶ νὰ γίνηται ἡ ἐξίσωσις αὐτῶν διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, ἧτις εἶναι λογικὴ διὰ τὰ τυχαία λάθη. Ἐκ τῶν σκέψεων αὐτῶν ὁρμώμενος ὁ Φίσχερὸς ἐζήτησεν ἄλλοθεν νὰ προσδιορίσῃ τὸ μαθηματικὸν σχῆμα καὶ μέγεθος τῆς γῆς, καὶ οὐχὶ διὰ μόνου τοῦ συνδυασμοῦ ἀναμετρήσεων τόξων, ἀδιάφορον ἐὰν ταῦτα ἦναι τόξα μεσημβρινοῦ ἢ παραλλήλων, διότι αἱ ἀποκλίσεις ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τούτων, καθόσον ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἑκάστου προσδιορισμοῦ γεωγραφικῆς τοποθεσίας τῶν τόπων τῆς γῆς. Ὁ Φίσχερὸς λοιπὸν ἐζήτησε νὰ προσδιορίσῃ τὸ μὲν μέγεθος τῆς γῆς ἐκ τῆς ἀναμετρήσεως καταλλήλου πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τόξου μεσημβρινοῦ, τὴν δὲ συμπέσειν διὰ τοῦ θεωρήματος τοῦ Κλαίρωτου ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς διαφόρους τόπους, ὧν ἡ γεωγραφικὴ τοποθεσία ἀρκεῖ νὰ ἦναι γνωστὴ μὲ ἰκανὴν προσέγγισιν. Ὅπως ὅμως δυναθῆναι ἐκλέξῃ τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλλήλους παρατηρήσεις, ἐζήτησε τὰ τῆς πραγματικῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἵνα ἐξ αὐτῶν πορισθῇ γενικά τινα συμπεράσματα περὶ τῆς μαθηματικῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἢν αὐτὸς γενικῶν ἐπιφανείαν ἀποκαλεῖ. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σφαιροειδῆς, ἔχουσα, ὡς εἶπεῖν, κυμάνσεις τοπικὰς καὶ γενικὰς. Τὰς κυμάνσεις ταύτας δὲν ἔχομεν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ παρὸν, τὰ

μέσα νὰ ἀνεύρωμεν τὰς γενικὰς ὁμῶς δυνάμεθα ἐν συνόλῳ νὰ σκιαγραφήσωμεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἀποκλίσεις τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος γίνονται πρὸς τὴν ξηρὰν, ὡς πυκνότεραν καὶ ἐξέχουσαν σχετικῶς πρὸς τὴν θάλασσαν, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο αὐτῆς κύρια μέρη, τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ἐνθα ἡ βαρύτης δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν παρέλξεων τῆς ξηρᾶς, καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐπιφανείας ταύτης τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ ὑπὸ ταύτην. Τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἡ ἐπιφάνεια δύναται νὰ θεωρηθῇ, πλὴν ὅλως τοπικῶν κυμάνσεων, ὡς σφαιροειδῆς καὶ τὸ χθαμαλώτερον μέρος τῆς ὅλης ἐπιφανείας πρὸς τὴν ξηρὰν ὁμῶς γίνεται βαθμιαία ἀνύψωσις, ἧτις, καθόσον βαίνομεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἡπειρῶν γίνεται μείζων. Δεχόμενος λοιπὸν, ὅτι αἱ ἀποκλίσεις δύνανται νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν 100' (καὶ τι πλέον) ἐκ τῶν περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐρευνῶν του, ὑπολογίζει, ὅτι αἱ ἀνυψώσεις τῶν κυμάνσεων τῆς γενικῆς ἐπιφανείας, ἧς μέρος ἀποτελεῖ ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα, δύνανται νὰ φθάσωσι 500 ὀργυίας ἢ καὶ πλέον. Αἱ κυμάνσεις αὗται ὁμῶς, συγκρινόμεναι πρὸς τὴν περὶ τὰ 3 1/2 ἐκ. ὀργυίας ἀκτῖνα τῆς γῆς, εἶναι ἐλάχισται, καίπερ ἄλλως ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ ἔποψιν τοῦ περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς ζητήματος ἐπαισθηταὶ καὶ οὐχὶ ὅλως ἀσήμαντοι, ὅπως τὸ κατ' ἀρχὰς ἐνομίσθησαν. Διὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἐκκρεμοῦς δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν σημεῖα, ἔχοντα κατάλληλον τοποθεσίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐπὶ τῆς γενικῆς ἐπιφανείας τοποθεσίας αὐτῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποκλείσωμεν τὰ ἔχοντα μεγάλην πρὸς τὰ λοιπὰ διαφορὰν ἕνεκα τοπικῆς ἀλλοιώσεως τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος, ἕνεκα ἰδίας κατασκευῆς τῶν περὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ στρωμάτων τῆς γῆς. Οὕτω δυνάμεθα διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πολλῶν τοιούτων καταλλήλων πα-

ρατηρήσεων να εξαγάγωμεν τὴν πιθανωτέραν τιμὴν τῆς συμπίσεως κατὰ τὴν μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, θεωροῦντες δηλαδὴ τὰ ὑπολειπόμενα λάθη ὡς ἀνήκοντα πάντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τυχαίων λαθῶν. Ἐθεώρησε δὲ ὁ Φίσιγερους τὸν προσδιορισμὸν τοῦ Μαουκέρου ὡς πληροῦντα τὰς ἀνω συνθήκας, καθ' ἃν ἡ συμπίσις τῆς γῆς ἰσοῦται πρὸς 1/288. Πρὸς εὑρεσιν δὲ τοῦ μήκους τῆς περιμέτρου ἐνὸς μεσημβρινοῦ ἐθεώρησεν ὡς κατάλληλον ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ τοποθεσίας τὸ ἠνωμένον γαλλικὸν καὶ ἀγγλικὸν τόξον, τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ Φορμεντέρας ἐν Ἰσπανίᾳ μέχρι τῆς Σαξαβόρθης ἐν τῇ βορείᾳ Σκωτίᾳ. Τὸ τόξον δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι καταλλήλως τοποθετημένον, διότι καὶ ἡ τοποθεσία τῶν δύο χωρῶν, δι' ὧν αὐτὸ διήκει, ἐπὶ τῆς γενικῆς ἐπιφανείας εἶναι κατάλληλος καὶ ἐκτείνεται ἀμφοτέρωθεν τῆς 45° γεωγραφικοῦ πλάτους. Πλὴν τῆς ἀποπείρας ταύτης (1867) τοῦ Φισχέρου ἐγένετο καὶ ἄλλη μεταγενέστερον ὑπὸ τοῦ ἐν Γοτίγγη Φίσιγγος, ὅστις ἐπίσης ὅπως καὶ ὁ Φίσιγερους ζητεῖ νὰ εὑρῇ μέσσην τινὰ σφαιροειδῆ ἐπιφάνειαν, παριστάνουσαν ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστερον τὸ ὑπ' αὐτοῦ γεωειδὲς καλούμενον. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος ἤρχισεν ὁ προσδιορισμὸς μεγάλου δικτύου καλύπτοντος τὴν μεσαίαν Εὐρώπην, ὅπερ ὅμως ἐξετάθη καὶ πέραν τῶν στενῶν αὐτῶν ὁρίων, περιλαμβάνον νῦν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν βορείαν Εὐρώπην. Ἡ ὅλη ἐργασία γίνεται μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας, προσδιορίζεται δὲ καὶ ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς τὰ κύρια σημεῖα τοῦ δικτύου. Ἡ ἐργασία δ' αὕτη ἠνωμένη μετὰ τῆς βῶσις καὶ θὰ καλύπτῃ σχεδὸν ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ θὰ παράσχῃ τὰ διδόμενα πρὸς ἐξακριβώσιν πολλῶν ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὸ σχῆμα τῆς ὅλης γῆς, ἰδίως ὅμως εἰδικῶς τοῦ μέρους ταύτης,

τὸ ὁποῖον καλύπτει ἡ Εὐρώπη, διότι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὡς σφαιροειδῆ, ἥς ἡ συμπίσις καὶ τὸ μήκος μιᾶς μοίρας ἔχουσι διάφορον μέγεθος κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη.

Πλὴν τῆς μεθόδου πρὸς εὑρεσιν τῆς συμπίσεως διὰ τῶν ἀναλικνίσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς ἦν ἐφήρμοσεν ὁ Μαουκέρος, ὁ Βορένιος καὶ ἕτεροι, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλαι μέθοδοι πρὸς εὑρεσιν τῆς αὐτῆς ποσότητος, στηριζόμεναι ἐπὶ φαινομένων καθαρῶς ἀστρονομικῶν, εἶναι δ' αὐταὶ ἡ ἐπὶ τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων καὶ τῆς λικνίσεως τοῦ ἄξονος τῆς γῆς στηριζομένη, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς σελήνης· μάλιστα δὲ ὁ Οὐμβόλδος θεωρεῖ τὰς μεθόδους ταύτας, τὰς μὴ ἐξαρτωμένας ἐκ τυχαίων ἀνωμαλιῶν τοῦ σώματος τῆς γῆς, ὡς λίαν προσφόρους. Τὸ ἐλαττωματικὸν τῶν μεθόδων αὐτῶν εἶναι, ὅτι εἰς μὲν τὴν πρώτην καὶ μὲν εἶναι γνωστὴ ἡ μετάπτωσης καὶ ἡ λικνίσις μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, ἀπαιτεῖται ὅμως ἡ γνώσις τοῦ νόμου τῆς πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς ἀξίσεως τῆς πυκνότητος· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβὴς γνώσις ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης μικροῦ συντελεστοῦ, ὅστις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συμπίσεως τῆς γῆς· ὥστε μικρὸν τι λάθος ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ συντελεστοῦ αὐτοῦ ἐπιδραῖ ἐπαισθητῶς ἐπὶ τῆς δι' αὐτοῦ προσδιοριζομένης τιμῆς τῆς συμπίσεως.

Ὁ Αἶρυς ἐν ταῖς μαθηματικαῖς αὐτοῦ πραγματεῖαις ἐξάγει ἐκ μὲν τῆς μεταπτώσεως καὶ λικνίσεως τὴν συμπίσιν ἴσην πρὸς 1/303, ἐκ δὲ τῆς θεωρίας τῆς σελήνης πρὸς 1/297.

Ἐκ τῶν προειρημένων ἔπεται, ὅτι, ἀφοῦ ἐγκατελείφθη ἡ περὶ τοῦ ἐπιπέδου σχήματος τῆς γῆς δοξασία, ἐθεωρήθη αὕτη σφαιρική, ἡ δὲ πρὸς εὑρεσιν τοῦ μεγέθους αὐτῆς μέθοδος συνίστατο εἰς τὴν ἄμεσον ἀναμέ-

τρῆσιν μεγάλου τόξου μεσημβρινοῦ (ὄντος ἐπὶ τῆς σφαιρας μεγίστου κύκλου), καὶ τὴν δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων εὑρεσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοιρῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ τόξῳ αὐτῷ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐτελειοποιήθη διὰ τοῦ τριγωνισμοῦ, παρέχοντος πολὺ ἀκριβέστερον τὸ μέγεθος τοῦ ἀναμετροθέντος τόξου. Ὑστερον ἡ θεωρία καὶ ἡ πείρα κατέδειξαν, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, παριστώσα τὸ σχῆμα τῆς ὅλης γῆς, δὲν εἶναι ἀκριβῆς σφαῖρα, ἀλλὰ σφαιροειδὲς πεπεσμένον περὶ τοὺς πόλους, μάλιστα δὲ, κατὰ τὸ θεώρημα τοῦ Ἰακωβίου, δύναται νὰ ᾖναι καὶ ἐλλειψοειδὲς. Ἐνεκεν ὅμως τῆς μὴ κανονικῆς διατάξεως τῶν μοιρῶν τῆς γῆς τὸ σχῆμα αὐτῆς ἔχει ἀνωμαλίας τινὰς, αἵτινες, καίπερ ἐλάχισται σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τῆς γῆς, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὅλως ἀνεπαίσθητοι, εἰ καὶ δὲν ἔχομεν τὰ μέσα τῆς ἐξακριβώσεως αὐτῶν. Ἐντεῦθεν εἰσῆχθη ἡ ἔννοια τοῦ μαθηματικοῦ ἢ γεωμετρικοῦ ἢ γενικοῦ σχήματος τῆς γῆς, τοῦ παριστάνοντος, ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστερον, τὸ πραγματικὸν σχῆμα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὑποτιθεμένης ὡς καὶ κάτωθεν τῆς ξηρᾶς. Πρὸς εὑρεσιν τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς ἢ μεθόδος εἶναι ἡ αὐτῆ, ἥτοι διὰ τῆς εὑρέσεως τοῦ μήκους τῶν τόξων διὰ τριγωνισμοῦ καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας τῶν ἄκρων αὐτῶν. Τὰ τόξα εἶναι συνήθως τόξα μεσημβρινῶν, εἰ καὶ δύνανται νὰ ληθῶσι καὶ ἄλλα τόξα. Μόνον τὸ σχῆμα τῆς γῆς δύναται νὰ εὑρεθῇ διὰ τοῦ μήκους τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς διάφορα γεωγραφικὰ πλάτη, τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων καὶ τῆς λικνίσεως τοῦ ἄξονος τῆς γῆς καὶ διὰ τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης. Ἡ δὲ διὰ τοῦ τριγωνισμοῦ μέθοδος ἔχει ὅμως τὸ πλεονέκτημα, ὅτι συνδέεται καὶ μετὰ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς γεωγραφίας τῆς χώρας ἐν ἣ γίνεται οὗτος.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ μικρῷ πίνακι σημειοῦνται τὰ εξαγόμενά τινων ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐργασιῶν περὶ τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῆς γῆς.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη (*) τοῦ Δελάμβρου (1) ἐχρησίμευσε πρὸς κανονισμὸν τοῦ μέτρου, τῆς δὲ τοῦ Αἶρυος (2) καὶ τῆς πέμπτης (1866) τοῦ Κλάρκου (4) γίνεται χρῆσις ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, τῆς δὲ τοῦ Βεσσέλου (3) ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπισυνάπτομεν δὲ καὶ τὴν τοῦ Φισχέρου (1868) (5).

Συμπίσις.	Ἄκτις τοῦ ἰσημερινοῦ	Μήκος τετάρτου ἐνὸς μεσημβρινοῦ.
(1) 1/334	6,375,653 ^μ	10,000,000 ^μ
(2) 1/299	6,377,490	10,000,976
(3) 1/299	6,377,397	10,000,856
(4) 1/295	6,378,206	10,001,887
(5) 1/288	6,378,338	10,001,714

Δ ΚΟΚΚΙΑΝΗΣ.

ΑΠΟΨΥΚΤΙΚΑ ΜΙΓΜΑΤΑ.

Πᾶν στερεὸν σῶμα βευστοποιούμενον, καὶ πᾶν βευστὸν ἐξαεριοῦμενον ἀπορροφᾷ θερμότητα· τὰ ψυκτικὰ μίγματα ἅπαντα βασιζονται ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν δύο τούτων μεταβολῶν καταστάσεως. Ἐὰν διαλύσωμεν ἐντὸς ὕδροχλωρικοῦ ὀξέος ἕνυδρον θεικῶν νάτριον, θέλομεν ἰδεῖν κατάπτωσιν ἐπαισθητὴν τῆς θερμοκρασίας· ὄντως, τὸ στερεὸν ὕδωρ τὸ περιεχόμενον ἐν τῷ θεικῷ τούτῳ ἀλατι μεταβαίνει εἰς ὑγρὴν κατάστασιν καθ' ἣν στιγμὴν τὸ θεικῶν νάτριον, ἀποσυντιθέμενον ὑπὸ τοῦ ὕδροχλωρικοῦ ὀξέος μεταμορφοῦται εἰς χλωριούχον νάτριον, ὅπερ κρυσταλλοῦται χωρὶς νὰ λάβῃ κρυσταλλικὸν ὕδωρ· ὅθεν, τὸ ὕδωρ δὲν δύναται νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς στε-

(*) Ὁ Δελάμβρος ἔκαμε καὶ δευτέραν ἐργασίαν τῇ 1810.

ρεās εις τὴν ὑγρὰν κατάστασιν χωρὶς νὰ ἀπορροφήσῃ θερμότητα· ταύτην δὲν προσλαμβάνει ἀπὸ τῶν περὶξ σωματων, ἀτινα ἀποψύχονται παραδόξως.

Ἡ συσκευή Carré, εἰς ἣν ἀπέδωκαν ἐπὶ τινα ἔτη ἀληθῆ βιομηχανικὴν σπουδαιότητα βασιζέται ἐπὶ τῆς ὑγροποιήσεως τοῦ ἀμμωνιακοῦ ἀερίου καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν ἐπάνοδοσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀερώδη κατάστασιν· ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροῦ γεννᾶται ἀπόψυξις ἀρκετὴ νὰ σχηματίσῃ μάζαν στερεάν πάγου μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλων διαστάσεων. Τὴν σήμερον γίνεται χρῆσις ἰδίως εἰς τὰς ἀποψυκτικὰς συσκευὰς μίγματος πάγου καὶ θεϊκοῦ ὀξέος· ἡ δὲ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις πρὸ δύο ἐτῶν (κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 27 Ἀπριλίου 1874) ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Berthelot ἐπέσυρεν ἐκ νέου τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ τῆς διὰ τῶν δύο τούτων οὐσιῶν ἀποψύξεως.

Γνωστὸν, ὅτι ἀπολαμβάνουσι εὐκολώτατα εἰς τὰ χιμεία, κατὰ τὸν χειμῶνα, κρυστάλλους ἐνυδρῶν θεϊκοῦ ὀξέος ($\text{SO}_3 \text{H}_2 \text{O} + \text{H}_2 \text{O}$), τούτους τοὺς κρυστάλλους ὁ κ. Berthelot ἀναμιγνύει μετὰ πάγου καὶ ὑπολογίζει τὴν παραγομένην ἀπόψυξιν, ἣτις παράγεται ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς ἀπορροφηθείσης θερμότητος: 1) ὑπὸ τοῦ ρευστοποιουμένου πάγου διὰ τῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ θεϊκοῦ ὀξέος, 2) ὑπὸ τοῦ θεϊκοῦ ὀξέος ἐπίσης ρευστοποιουμένου καὶ τῆς ἐκλυομένης θερμότητος ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ θεϊκοῦ ὀξέος μετὰ τοῦ ὕδατος. Κάμων χρῆσιν 58 γραμμαρίων θεϊκοῦ ὀξέος καὶ 153 γραμμαρίων ὕδατος ὁ κ. Berthelot ὑπολογίζει, ὅτι ἡ ἀπόψυξις θέλει εἶσθαι 52°, 6. Ἐάν, ἀντὶ νὰ λάθωμεν τὸ μίγμα εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν, μεταχειρισθῶμεν αὐτὸ ἥδη ἀποψυχθὲν μέχρις 20° π. χ. θέλομεν εὖρει κατὰπτωσιν θερμοκρασίας 60° περί-

που, καὶ ἐπομένως τὸ μίγμα θέλει φθάσει, κατὰ τὸ τέλος τοῦ πειράματος, εἰς θερμοκρασίαν κατωτάτην —80°. Τοιοῦτοι εἶναι, τοῦλάχιστον οἱ ἀριθμοί, οὓς παρέχει ὁ ὑπολογισμὸς, ἀλλὰ γενικῶς τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων εἶναι κατώτερα. Ἐν τούτοις ὁ κ. Berthelot ἐλπίζει, ὅτι διὰ χρῆσεως μᾶλλον ἐπισταμένης τῶν πηγῶν, ἃς ὀρίζει ἡ θεωρία, πρέπει νὰ φθάσωμεν κατωτέρω τῶν 100° καὶ νὰ πλησιάσωμεν πλείοτερον τοῦ ἀπολύτου ἐκείνου μηδενός, ὅπερ αἰ σημερινὰ δοξασίαι ὀρίζουσι περὶ τοὺς 273° τοιοῦτον ὅμως ψυχρὸς δὲν παρήγαγον εἰσέτι.

Γνωστὸν ὅτι αἱ ταπεινὰ θερμοκρασίαι ἐνεργοῦσι δραστηριότητα ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ· ἐάν ἦναι δυνατὸν νὰ κρατήσῃ τις εἰς τὴν χεῖρα νιφάδας τινὰς στεραίου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, (ὅπερ δὲν στεραιοῦται εἰμὴ καθ' ὅσον ἡ θερμοκρασία καταπίπτει μέχρις —78°) θέλουσιν ὅμως καὶ οἱ δάκτυλοι, ἀν θελήσωμεν νὰ πιέσωμεν τὰς νιφάδας ταύτας, ὡς ἂν ἦσαν σιδήρου ἐρυθροπυρωθεῖς. Ἐν τούτοις ἡ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐνέργεια τοῦ ψυχροῦ μεγάλως διαφέρει κατὰ τὴν φύσιν τῶν ψυχρῶν σωματων, ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου δὲ τούτου ὁ κ. Melseus, ἔκαμε κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον περίεργα πειράματα, ἀτινα ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βελγίου.

Ὁ κ. Melseus παρετήρησεν ὅτι τὸ οἶνοπνευμα εἰς —20,0 6 ἔχει λίαν εὐχάριστον γεῦσιν· οἱ δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸ ἠγγμένον εἰς θερμοκρασίαν ἀπὸ —30 μέχρι —35° διὰ μίγματος πάγου καὶ χλωριούχου ἀσβεστίου τὸ εὖρον γλυκύτερον καὶ λιπαρότερον τοῦ αὐτοῦ οἶνοπνεύματος εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν. Δυνατὸν δὲ νὰ καταβιβασθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ θερμοκρασία τῶν πνευματικῶν ὑγρῶν, χωρὶς ταῦτα νὰ ἐπιφέρουσι ἐπὶ τῆς γλώσσης οὐδὲν δυσάρεστον ἀποτέλεσμα· τὸ

ροῦμιον καὶ τὸ κογιὰκ (cogniac) ἀποψυχθέντα διὰ τοῦ στερεοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος πηγνυται μερικῶς καὶ λαμβάνουσι τὴν ὄψιν τῶν μελικράτων (sorbit), διὰ νὰ ἀπογευθῇ δὲ τις αὐτῶν πρέπει, ὡς διὰ τὰ παγωτά, νὰ μεταχειρισθῇ ξύλινον κοχλιάριον, ἐπειδὴ μετάλλινον κοχλιάριον ἤθελε παραγάγει συναίσθημα λίαν δυσάρεστον δυνάμενον νὰ φθάσῃ μέχρι καυσίματος.

Ὅταν καταβιβάσωμεν τὴν θερμοκρασίαν τῶν πνευματωδῶν ποτῶν μέχρι —60°, οἱ γευόμενοι αὐτὰ ἀρχίσουσι νὰ δοκιμάζωσι τὸ αἶσθημα τοῦ ψυχροῦ. Ὁ κ. Melseus ἐπειράθη μέχρι —74° πολλοὶ τῶν ἀκρατῶν ἔλαβον εὐχάριστος τεμάχιον πεπηγῆτος ρομίου τῆς ἀνωτέρω θερμοκρασίας· ἀλλ' ὅταν τὸ ποσὸν ἦτο ἀρκετὸν, τὸ ἀποτέλεσμα, ἐν γένει ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ παραμύμενον ὑπὸ ἐνὸς κοχλιαρίου ζώμου ἀρκετὰ θερμῶ. Ἀξιοσημειώτον ὅτι τὸ οἶνοπνευμα ἀποψυχθὲν εἰς —74° K., τιθέμενον ἐπὶ τοῦ πήχεως τῆς χειρὸς καυτηριάζει αὐτὸν ἐλαφρῶς, ἀλλὰ δὲν καίει ὡς ὁ πλακοῦς τοῦ αἵθερος καὶ τοῦ στερεοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ περίεργα ταῦτα ἀποτελέσματα; ὀφίλονται εἰς φαινόμενον ἀνάλογον ἐκείνων, ἀτινα παρατηροῦνται κατὰ τὴν θέρμασιν, καὶ τὰ πνευματώδη ποτὰ ἀποψυχθέντα μένουσι κεκαλυμμένα διὰ ποσοῦ τινος ἀτμοῦ, ὅστις ἐμποδίζει τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τῶν ὀργάνων, ὡς σταγῶν ὕδατος βίφθεισα ἐπὶ ἐρυθροπυρωθέντος μετάλλου μένει ἐπηρωρημένη χωρὶς νὰ ἐφάψῃται αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως χωρὶς νὰ ἐξατμισθῇ ἀμέσως· τοῦτο εἶναι πιθανόν, ἀλλ' ἔκτενέστεροι καὶ ἐμβριθέστεραι σπουδαί τῶν τοῦ Βέλγου ἐπιστήμονος ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, καθ' ὅσον ὁ κ. Melseus δὲν ἀνέφερε τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἰμὴ ὡς περίεργα.

A. KANTAKIDHS.

ΠΕΡΙ ΣΑΠΦΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΑΥΤΗΣ.

Α'.

Δύο ἐκ τῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν εἶναι τὰ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐλκύσαντα καὶ ἐλκύοντα τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμὸν παντὸς λογίου καὶ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου, τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἀτινα προορισθέντα εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἀχλὺς τῆς βαρβαρότητος, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς πολυθείας σκοταζομένην οἰκουμένην τὸ ἄπλετον φῶς τῆς παιδείας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀληθὲς ὕψιστον ὄν λατρείας νὰ μεταδώσωσιν, ἐξεπλήρωσαν τὸν προορισμὸν αὐτῶν οὐδέποτε καταπτοηθέντα ἐκ τῶν τρικυμιῶν καὶ σάλων τῶν πρὸ πάσης τοιαύτης ἐπὶ τὰ κρείττω τῆς ἀνθρωπότητος πορείας προηγουμένων. Τὰ ἔθνη ταῦτα τὰ ποδηγετήσαντα καὶ ποδηγετοῦντα εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν, ὁ παλαιὸς καὶ νέος Ἰσραήλ, οἱ περιούσιοι καὶ ἐκλεκτοὶ λαοὶ τοῦ Θεοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι τὸ ἔθνος, ὅπερ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς τὴν πρὸς τὸν ἀληθῆ δημιουργὸν καὶ πλάστην τοῦ παντὸς Ἰεχωβά λατρείαν διασῶσαν, ἐχρησίμευσεν ὡς πρόδρομος καὶ προπαρασκευαστῆς τῆς θρησκείας, ἣτις ἔνεκα τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς ἠθικῶν διδασκαλιῶν ἐμελλεν ὅσον οὕτω κοινὴ συμπάσης τῆς οἰκουμένης θρησκεία νὰ γείνη. Ἀλλὰ τοῦ ἔθνους τούτου ὁ προορισμὸς ὡς καὶ οἱ ἄγλαοι καρποὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προσδοπηθείσης ἀληθοῦς θρησκείας δυστυχῶς παράτινων παρεγνωρίσθησαν καὶ παραγνωρίζονται, καίτοι σύμπασα σχεδὸν ἡ ἀνθρωπότης μιᾶ φωνῇ κατὰ τῆς ἀχαριστίας ταύτης διαμαρτύρεται. Ἐγὼ δὲ κατανοῶν τὴν ἐμὴν ἀδυναμίαν καὶ ταπεινότητα θέλω ἀρτῆσαι εἰς ἄλλους κρείττονας τὰς εὐεργεσίας, ἃς τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τὸ ἔθνος τοῦτο ἐπεδαψί-

λευσε να εκθέσωσι, μεταβαίνων επί τὸ ἐφάμιλλον αὐτοῦ τὸ Ἑλληνικόν.

Δὲν ὑπάρχει χώρα, πόλις, ἀλλὰ καὶ σπιθαμὴ γῆς Ἑλληνικῆς, ἥτις νὰ μὴ ἔχη ἱστορίαν καὶ ἀναμνήσεις, ἥτις νὰ μὴ ἐθαυμάσθη καὶ ἐδοξάσθη διὰ τοὺς δαιμονίους αὐτῆς ἄνδρας. Αἱ ἀναμνήσεις αὗται πειθαναγκάζουσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὸν ἐλάχιστον εὐαισθησίας καὶ καλλισθησίας σπινθῆρα ἔχοντα ν' ἀποκαλύπτῃ μετὰ σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ κλίνη γόνυ ἐνώπιον αὐτῶν, ἀναλογιζόμενος τὴν ἀρχαίαν ὀπωσδήποτε εὐκλείαν καὶ λαμπρότητα καὶ τὴν σημερινὴν ταπεινότητα. Ἐνταῦθα εἶναι αἱ κατὰ τὸν Διρκαῖον κύκλον

«Αἰπαραὶ καὶ Ἰστέφανοι καὶ Ἀοιδίμοι:

Ἑλλάδος ἔρεισμα κλειναὶ Ἀθῆναι»,

ἃς ἐνδόξους καὶ θαυμαστάς εἰς πάντας τοὺς ἐπιγενομένους οἱ φαινοὶ ἀστέρες οἱ τὸν διαυγῆ αὐτῆς οὐρανὸν καλλύναντες, οἱ διασημότεροι τῶν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ῥητόρων, πρὸς δὲ καὶ στρατηγῶν καὶ πολιτικῶν κατέστησαν. Ἐκεῖ κεῖνται αἱ οὐδὲν ἔχγος τῆς παλαιᾶς δόξης διασώζουσαι Ὁθθαί, ἡ πατρίς τοῦ Ἐπαμεινώνου καὶ Πελοπίδου καὶ τοῦ ὑψιπέτους ποιητοῦ Πινδάρου. Ἐνταῦθα ἡ ἐπίσης ταπεινὴ καὶ ἄσημος, πάλαι δ' ἐνδοξὸς καὶ κραταιὰ Σπάρτη, ἡ πατρίς τοῦ Λυκούργου καὶ Χίλωνος ἡ ἀξία ἀντίζηλος τῆς πόλεως τῆς Ἀθηνᾶς. Αὕτη δὲ πάλιν εἶναι ἡ ἐπὶ πολυτελείᾳ, πλούτῳ καὶ ἐνδόξοις πολιτικοῖς ἀνδράσι περιφανῆς ποτε, νῦν δὲ μαδαμινὴ καὶ σχεδὸν ἐκλιπούσα Κόρινθος. Ἀλλὰ τὴν ἐξιστόρησιν καὶ ἐξῆμνησιν τῶν εὐκλεῶν καὶ ἐνδόξων τούτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μεγαλόπλευρον καὶ τῶν δαιμονίων αὐτῶν ἀνδρῶν κάλαμος ἀνδρὸς πολυμαθοῦς καὶ σοφοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἐμοῦ τοῖς λόγοις καὶ πτωχοῦ ταῖς γνώσεσι νὰ περιγράψῃ δύναται. Θέλω λοιπὸν στρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς μό-

νον τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅστις μ' ἔδωκε τὴν ὕλην τῆς παρούσης διατριβῆς.

Ἡ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων ἐξευτελισθεῖσα καὶ σχεδὸν ἐκμηδενισθεῖσα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς σήμερον γνωστούς τινας ἐπὶ πολυμαθείᾳ καὶ εὐφυῆ ἄνδρας μὴ παύσασα νὰ παράγῃ Λέσβος ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μία τῶν πλουσιωτέρων, εὐφορωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσων. Διὰ τὰ πλούτη αὐτῆς καὶ κατ' αὐτοὺς ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων τοὺς χρόνους ὀνομαστὴ ἦτο. Ὁ Ἀχιλλεὺς, βλέπων τὸν Πρίαμον ἐλθόντα μόνον, ὅπως τὸ σῶμα τοῦ φονευθέντος υἱοῦ αὐτοῦ Ἐκτορος αἰτήσῃ ἀλλαγῶν ἐπὶ ταῖς δυστυγίαις τοῦ σεβαστοῦ γέροντος πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἐξῆς: «Καί σε, γέρον, τὸ πρὶν μὲν ἀκούομεν ὄλθιον εἶναι, ὅσον Λέσβος ἄνω Μάκαρος ἔδος, ἐντὸς ἐέργει» (1). Τὰ πλούτη δὲ ταῦτα συνήγοντο ἐκ τῆς ἐμπορείας τῶν πολλῶν καὶ καλῶν αὐτῆς προϊόντων καὶ μάλιστα τοῦ ἐξαίρετου οἴνου, δι' ὃν καὶ εὐνοῖος παρὰ τοῖς ποιηταῖς καλεῖται.

Ἡ κατὰ Στράβωνα «ἀξία πλείστου λόγου» αὕτη νῆσος ἔσχεν ἄνδρας ἐνδόξους πλείστους. Οἱ δὲ ἀρχαῖοι, μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ ἐξηγήσωσι διὰ τί πολλοὺς μεγάλους καὶ δαιμονίους ποιητὰς ἡ νῆσος αὕτη ἐγέννησεν, ἐπλασαν τὸν εὐφυᾶ μῦθον, ὅτι τοῦ Ὀρφῆως, ὅστις διὰ τῆς ἀοιδῆς λίθους καὶ δένδρα ἐκίνει καὶ θηρία ἄγρια ἐξημέρου καὶ ἔθελγε κατασπαραχθέντος ὑπὸ μαινάδων ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ λύρα εἰς τὴν θάλασσαν ῥιφθέντα καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων παρασυρόμενα ἔφθασαν εἰς τὴν νῆσον Λέσβον· ὅθεν καὶ «πασέων ἀοιδότατη» κατὰ τὸν ἐλεγειοποιὸν Φανοκλῆ κατέστη. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Λέσβιοι ἐγκραυόμενοι ἐπὶ τούτῳ εἰδείκνυσαν τὸν τάφον τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀρφῆως, προστιθέντες μάλιστα, ὅτι αἱ ἀηδόνες ἐκεῖ ἦσαν

(1) Ὁμ. Ἰλ. Ω, 543.

γλυκιφωνότεραι ἢ ἀλλαχοῦ. Ἐν τῇ «μεγίστη» κατὰ τὸν αὐτὸν γεωγράφον τῆς νήσου ταύτης πόλει Μυτιλήνη καὶ κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν χρόνους ποιητικοὶ ἄγῶνες ἐτελοῦντο. Εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα παρευρέθη καὶ ὁ Πομπηῖος ἐκ τοῦ κατὰ Μιθριδάτου πολέμου ἐπανερχόμενος (1). Ἡ Λέσβος ὑπῆρξεν ἡ πατρίς ἐνὸς τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος τοῦ συνετοῦ καὶ φιλοπάτριδος Πιττακοῦ, τοῦ εὐρετοῦ τῶν διθυράμβων Ἀρίωνος, ὅστις ῥιφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ δεσφίνος καταγοητευθέντος ἐκ τοῦ ἄσματος τῆς λύρας αὐτοῦ διεσώθη. Αὕτη ἐγέννησε τὸν μέγιστον ἀναμορφωτὴν τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς Τέρπανδρον, ὅστις προσκληθεὶς ποτε κατὰ χρησμὸν τοῦ Θεοῦ παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς ἀλλήλους στασιαζόντων, «ἤρμωσεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς τῇ μουσικῇ χρώμενος». [Ὁ ἀναμορφωτῆς, εἴτε μᾶλλον ὁ δημιουργὸς οὗτος τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς κατὰ Ζωναρᾶν, Σουΐδαν καὶ ἐπίγραμμα τι τοῦ Τρύφωνος ἐπὶ νῆγῃ τρώγων σῦκα.] Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐγεννήθη καὶ ὁ μετὰ δικητικότητος πολλῆς καὶ εὐφυῆς τοὺς ζητοῦντας νὰ τυραννήσῃ τῆς πατρίδος αὐτοῦ σατυρίσας καὶ μετ' ἀφελείας καὶ χάριτος τὸ δῶρον τοῦ Διονύσου καὶ τὸν παῖδα τῆς Ἀφροδίτης ὑμνήσας Ἀλκαῖος.

Ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς καὶ λογίοις ἀνδράσι παρήγαγεν ἡ Λέσβος καὶ τὴν ἐκτακτὸν ἐκείνην γυναῖκα, τὴν δεκάτην τῶν Μουσῶν, τὴν Σαπφῶ, εἰς ἣν κυρίως ἀποβλέπει ἡ διατριβή μου αὕτη.

«Μνάσασθαί τινα φαμι καὶ ὕστερον ἡμμέων».

Ταῦτα ἡ δαιμονία ἐκείνη γυνὴ οὐχὶ ἐξ ἐγωῖσμοῦ, ἀλλ' ἀναλογιζομένη, ὅτι μεταξύ

(1) Πλούτ. ἐν β. Πομπ. 42.

τῶν συγχρόνων αὐτῆς γυναικῶν τοῦλάχιστον ἐξοχος καὶ σπανία ἦτο, περὶ ἐαυτῆς ἔλεγε. Καὶ ἀληθῶς καὶ ζῶσαν αὐτὴν καὶ θανοῦσαν πολλοὶ ἐθαύμασαν καὶ ἐγκωμίασαν. Ἀλλ' ἐνῶ σοφοὶ καὶ κριτικοὶ ἄνδρες σοφὴν καὶ καλὴν αὐτὴν ἀποκαλοῦσιν, ἀντιστρατεύεται πλῆθος κομικῶν καὶ σατυριστῶν διασυρόντων ὡς ὑπὸ ἀκράτου καὶ ἀχαλινώτου ἔρωτος κατακυριευθεῖσαν. Εἰς τὰς διαβολὰς τούτων καὶ τὰ ψεῦδη πολλοὶ μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ καὶ ποιηταὶ βασισθέντες λίαν ἀλοκότες καὶ παραδόξους περὶ αὐτῆς εἰδήσεις παρέδωκαν. Τοῦτο καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν θέσιν τοῦ ζητοῦντος τὰ τοῦ βίου τῆς ποιητρίας ταύτης νὰ ἐξακριβώσῃ. Πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἐνοθεύθησαν καὶ ἐβολώθησαν ἐκ τῶν ψευδῶν τῶν κομικῶν παραδόσεων. Θέλω προσπαθῆσαι, ἐφ' ὅσον τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου καὶ τῶν γνώσεων μ' ἐπιτρέπει, τὰς ὀλίγας ἀληθεῖς πληροφορίες καὶ τὰς πιθανωτέρας ὑποθέσεις, ἀκολουθῶν, τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῆς νὰ ἐκθέσω.

Ὅτι ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ ἡ Σαπφῶ κατὰ τὸν 6 π. Χ. αἰῶνα, ἦτοι μετὰ τῆς 42 καὶ 45 Ὀλ. ἐγεννήθη παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. Ἀμφιβάλλεται ὅμως ἂν ἡ μητρόπολις τῆς νήσου Μυτιλήνη ἢ ἡ Ἐρεσσὸς ἰδίᾳ τῆς ποιητρίας πατρίς ὑπῆρξε· διότι καὶ ἐν τοῖς μέχρι ἡμῶν σωζομένοις Λεσβιακοῖς νομίμασιν, ἅτινα τὴν προτομὴν αὐτῆς φέρουσιν, ὅτε μὲν Μυτιληναῖα ὅτε δὲ Ἐρεσσία καλεῖται. Ἡ ἀμφιβολία ὅμως αὕτη λύεται ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν Ἐρεσσῷ γεννηθεῖσα μετώκησεν ἔπειτα εἰς Μυτιλήνην, ἀφ' οὗ τὸ ὄνομα αὐτῆς φήμην ἔλαβεν.

Ἡ Σαπφῶ κατήγετο ἐξ ἐπισήμου καὶ περιφανοῦς τῆς νήσου ταύτης οἰκογενείας. Ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐκαλεῖτο Σκαμανδρόνυμος καὶ ἡ μήτηρ Κληῆς. Ἐἶχε δὲ τρεῖς ἀδελφοὺς, Λάριχον, Χάραξον καὶ Ἐρύγιον εἴτε Εὐρύγιον. Κατὰ τινας ὑπόπτους πληροφορίας ἔλαβε

σύζυγον Κερκόλαν τινά πλουσιώτατον ἐξ Ἄνδρου. Ἴνα δὲ πιθωνώτερον τὴν διήγησιν ταύτην καταστήσωσι προσθέτουσιν, ὅτι νεωτάτη ἔμεινε χήρα, ὥστε οὐδὲν πρόσκομμα διὰ τῶν Μουσῶν τὴν λατρείαν ὁ γάμος οὐτος τῇ ποιητρίᾳ παρενέβαλε. Καὶ μόνον ὅμως τὸ παράδοξον τοῦτο ὄνομα «Κερκόλας» δύναται νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς δικαίας ὑπονοίας, ὅτι εἶναι πλάσμα τῶν Ἀθηναίων κωμικῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα οὐδαμοῦ τῶν ποιημάτων αὐτῆς μνημονεύεται. Ὅτι δὲ καὶ θυγάτριον Κληίδα, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς μάμμης αὐτοῦ κληθὲν, ἐκ τούτου ἔσχε, στηρίζουσιν εἰς ἀπόσπασμά τι, ὅπερ ὁ Ἡφαιστίων διασώζων, δὲν ἀναφέρει τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα ἔχει δὲ οὕτω :

«Ἔστι μοι κάλα πάϊς, χρυσεόισιν ἀνθέμοισιν ἑμφέρην ἔχουσα μόρφην, Κλαῖς ἀγαπάτα».

Καὶ ἂν δὲ οἱ στίχοι οὗτοι ὑπὸ τῆς Σαπφούς, ὡς πιθανῶς νομίζεται, ἐποιήθησαν, τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι περὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς ταῦτα ἔλεγεν. Ὑπὸ τὴν λέξιν «πάϊς» ἠδύνατο κάλλιστα μικρὰν τινα μαθήτριαν νὰ νοήσῃ. Καὶ εἰς ἄλλα δὲ ἀποσπάσματα ἐκφράζεται περὶ τῶν μαθητριῶν αὐτῆς μεθ' ὁμοίας μητρικῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης.¹⁾

Ἡ Σαπφὴ ἦτο μικρὸν τοῦ Ἀλκαίου καὶ Πιπτακοῦ νεωτέρα. Ὅτι δὲ ὁ Ἀνακρέων σύγχρονος καὶ ἐραστῆς μάλιστα αὐτῆς ἦτο, εἶναι πάντῃ ψευδές· διότι ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἀθήναιος²⁾ ἐκείνη μὲν ἐπὶ Ἀλυάττου τοῦ Κροίσου πατρὸς, οὗτος δὲ ἐπὶ Κύρου καὶ Πολυκράτους ἔζησεν. Ὁ Volger ὅμως, εἰς τῶν ἀρίστων ἐκδοτῶν τῶν λειψάνων τῆς Σαπφούς δι' ἐπιχειρημάτων σαθρῶν καὶ πῶς σοφιστικῶν προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ τὸ σύγχρονον τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τῆς

Σαπφούς. Ὁ Κολοφώνιος ποιητῆς Ἑρμησιάνναξ, εἰς οὗ τὴν μαρτυρίαν ὁ Volger ἐρείδεται, ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὴν ἑταίραν Λεόντιον κατεχόμενος τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἔγραψε, δι' ἧ καὶ εἰς ὑπερβολὰς πολλὰς, συγχωρούμενας ἄλλως ἐπειδὴ ἦτο ποιητῆς καὶ οὐχὶ ἱστορικὸς, περιέπεσε. Τὸ τρίτον βιβλίον τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ εἶναι κατάλογος διασῆμων μὲν ἀλλὰ τοῦ ἔρωτος αἰχμαλώτων ἀνδρῶν. Ἐν τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ ταῦτα :

«Λεσβίος Ἀλκαῖος δὲ πόσους ἀνεδέξατο κάμους
Σαπφούς φορμίζων ἱμερόεντα πόθον,
γινώσκεις· ὁ δ' αἰδοῖς ἀηδόνος ἤρασαθ', ὕμνων
Τήιον ἀλγύων ἄνδρα πολυφραδίη.
Καὶ γὰρ τὴν ὁ μελιχρὸς ἐφομίλησ' Ἀνακράϊων
στελλομένην πολλὰς ἄμμιγα Λεσβίαισι.
Φοῖτα δ' ἄλλοτε μὲν λείπων Σάμμον, ἄλλοτε δ' αὐτὴν
οἰνηρὰν δοῦρην κεκλιμένην πατρίδα,
Λέσθον ἐς εὐοῖνον». (1)

Ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ ἄλλους «τῷ ἔρωτι μεθύοντας», ἵνα μεταχειρισθῶ φράσιν τοῦ Ἀνακρέοντος, ἀπαριθμῶν, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν Σοφοκλέα τῷ ἔρωτι ἑταίρας τινὸς μανέντα παριστά. Κατ' αὐτὸν ὁ μισογύνης Εὐριπίδης ἀπὸ σχολιοῦ τυπεῖς τόξου δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποθέσῃ τὰς νυκτερινὰς ὀδύνας, ἕως οὗ ὑπὸ λυσσαλέων κυνῶν ἐν Μακεδονίᾳ κατεσπαράχθη, τιμωρηθεὶς ἴσως οὕτω διὰ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας περιφρόνησιν. Ἀπόσπασμά τι τοῦ Ἀνακρέοντος ἀπευθυνόμενον πρὸς Λεσβίαν γυναῖκα ἔχει οὕτως :

«Σφαίρη δ' ἠδὲ με πορφυρέη
βᾶλλον χρυσοκόμης Ἔρωτος
νήμι ποικιλοσαμβάλα
σμπαιζεῖν προκαλεῖται·
ἢ δ',—ἔσιν γὰρ ἀπ' εὐκτίτου
Λέσθου—τὴν μὲν ἐμὴν κόμην,
λευκὴ γὰρ καταμέμφεται,
πρὸς δ' ἄλλην τινὰ χάσκει». (2)

(1) Παρ' Ἀθηναίῳ 13, 71.

(2) Αὐτόθι 13, 72.

Τοῦτο τινὲς καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπι πρὸς τὴν Σαπφὴν ἀπευθυνόμενον ἐξέλαβον· ἴσως δὲ καὶ ὁ Ἑρμησιάνναξ ἐπὶ τῇ βράσει τούτου, ὅσα ἀνωτέρω ἀνέφερον, ἔπλασεν. Ἀλλ' ὅσον δὴποτε καὶ ἂν θελήσωμεν χρονικῶς τὸν Ἀνακρέοντα παρὰ τὴν Σαπφὴν νὰ θέσωμεν οὐδέποτε ὅμως θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀποδείξωμεν νεωτέραν τοῦ Ἀνακρέοντος, καὶ τοσοῦτον μάλιστα ὥστε οὗτος ν' ἀποκαλῆ αὐτὴν νεανίδα μεμφομένην τὰς λευκάς αὐτοῦ τρίχας. Ἐπειτα δὲν ἠδυνάμην, μὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ὑποθέσω τὴν Σαπφὴν ποικιλοσαμβάλον. Ἡ δὲ εἰς τὸ ποιημάτιον τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Σαπφούς σωζομένη ἀπάντησις :

«Κῆνον, ὃ χρυσόθρονε Μοῖσ' ἔπισπες
ἕμνον ἐκ τῆς καλλιγύναικος ἐσθλῆς
Τῆρας χώρας, ὃν ἄειδε τερπνῶς
πρέσβυς ἀγαυός». (1)

παρ' οὐδενὸς γνησίᾳ ἐθεωρήθη.

Ἐκ τοῦ Παρίου μαρμάρου τοῦ περὶ τὰ 1620 ἀνευρεθέντος πληροφορούμεθα ὅτι ἡ Σαπφὴ ἔπλευσεν ἐκ Μυτιλήνης εἰς Σικελίαν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ 600 καὶ 590 π. Χ. Δυστυχῶς ὅμως τὸ μέρος τοῦ μαρμάρου, ἐν ᾧ καὶ ἡ αἰτία τῆς φυγῆς ταύτης ἐμνημονεύετο εἶναι ἐντελῶς διεσθαρμένον. Ὅπως δὴποτε τὸ ταξίδιον τοῦτο θὰ συνέτεινεν, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον τὸ ὄνομα αὐτῆς φημισθῇ.

Ἐξ κωμικοῦ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ἀμειψίας, Ἀμφίς, Ἀντιφάνης, Δίφιλος, Ἐπιππος καὶ Τιμοκλῆς ἐποίησαν κωμωδίαν ὑπ' αὐτὸ τῆς ποιητρίδος τὸ ὄνομα. Ἐν ταύταις πολυειδῶς ἐνεπαίζετο καὶ διεσύρετο ἡ Σαπφὴ. Ὅ, τι δὲ ἐκ τῶν λειψάνων τῶν κωμωδιῶν τούτων δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ εἶναι, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Σαπφούς ὡς διασημοτέρας, πᾶσαι αἱ γνωσταὶ τῆς Ἑλλάδος ποιήτριαι ἐνεπαίζοντο καὶ διεκωμωδοῦντο, καθὼς καὶ ἐν

ταῖς νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους εἰ σοφισταὶ καὶ φιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν ἀποσπασματί τινι τῆς τοῦ Ἀντιφάνους Σαπφούς, ὅπερ ὁ Ἀθήναιος¹⁾ διέσωσε, παρίσταται ἡ ποιήτρια γρίφους καὶ αἰνίγματα προβάλλουσα καὶ τὰς ἐπιλύσεις τῶν ἄλλων διορθούσα. Ὡς γνωστὸν δὲ γρίφους τοιοῦτους ἡ Κλεοβουλὴν εἶχε ποιήσει. Ὁ Δίφιλος ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ ποιητρίᾳ κωμωδίᾳ παρέστησεν ἐραστὰς αὐτῆς τὸν πολλῶν προγενέστερον βωμολόχον Ἀρχίλοχον καὶ τὸν δυσειδῆ καὶ μικρόσωμον σατυριστὴν Ἰππώνακτα.²⁾ Ὁ δὲ Τιμοκλῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς κωμωδίας αὐτοῦ Σαπφούς προσώπων εἶχε καὶ τινὰ Μισγόλαν, οὗ τινος τὸ ὄνομα τὸ τοῦ συζύγου τῆς ποιητρίδος μὲ ἀνέμνησεν, ἐπικυροῦν ἐτι μᾶλλον τὴν γνώμην, ὅτι ὑπὸ τῶν κωμικῶν ἐπλάσθη. Ἐὰν δὲ τις τὸ ὄνομα Κερκόλας ἀντιπαραβάλλων πρὸς τὸ Μισγόλας σύνθετον ἐκ τοῦ κέρκος καὶ λᾶς εἴτε λὰς θεωρήσῃ, πρὸς τὸ κακόηχον θὰ ἦτο τότε καὶ οὐχὶ τόσον εὐφρημον. Ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν κωμωδιῶν τούτων δὲν δύναμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ἂν καὶ ὁ πρὸς τὸν Φάωνα ἔρωσ αὐτῆς ἐν αὐταῖς ἐκωμωδεῖτο· ἐκ τινος ὅμως παρὰ Στράβωνι χωρίου τοῦ Μενάνδρου ἔχοντος οὕτω :

«Οὗ δὴ λέγεται πρώτη Σαπφὴ
τὸν ὑπέροκτον θηρῶσα Φάων
οἰστρῶντι πόθῳ ῥῖψαι πέτρας
ἀπὸ τηλεφανούς»,

δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ κωμικοὶ οἱ ὑπ' αὐτὸ τῆς ποιητρίδος τὸ ὄνομα κωμωδίας φιλοτιμιθέντες νὰ ποιήσωσι, καὶ τὸν ἔρωτα τοῦτον καὶ τὸ ἀπὸ τῆς Λευκάδος πέτρας ἄλμα θὰ ἔπλασαν. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὰς δύο κωμωδίας τὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ

(1) Αὐτόθι 10, 73.

(2) Αὐτόθι 13, 72.

(1) Προβλ. ἀποσπ. 14 καὶ 41 κατὰ τὴν τοῦ Bergk συλλογὴν.

(2) Δειων. 13, 72.

(1) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

Φάωνος, τῆς μὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀντιφάνους, τῆς δὲ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Πλάτωνος ποιηθείσης ἡ Σαπφῶ διεκωμωδεῖτο, τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα δὲν μαρτυροῦσιν.

Αἰτίαι δὲ τοῦ ὑπὸ τῶν κωμικῶν διασυρμού τῆς Σαπφῶς ὑπῆρξαν διάφοροι. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ περὶ τὰ ἦθη ἀπλότης καὶ ἀφέλεια τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, ἡ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Σαπφῶς διασωζομένη ἐπὶ τῶν ἐν Ἀθήναις κωμωδοποιῶν εἶχεν ἐντελῶς σχεδὸν ἐκλείψει. Ἐπειτα ὁ βίος τῶν ἐν Ἀθήναις γυναικῶν ἦτο πολὺ διάφορος τοῦ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Δωριεῦσιν. Αἱ γυναῖκες παρὰ τούτοις ἀπῆλθον μεγάλης ἐλευθερίας, ἐν ᾗ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἐν γένει τοῖς Ἰωσι διέμενον ἐγκλεισμένοι ἐντὸς γυναικωνίτιδος. Παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπετρέπετο εἰς τὰς γυναῖκας νὰ συνιστῶσιν ἐταιρίας καὶ συλλόγους μουσικῆς ἢ ποιησεως, τοιαύτης δὲ τινος ἐταιρίας προέστато καὶ ἡ Σαπφῶ. Οὐκ ὀλίγον δὲ συνέτειναν ὥστε νὰ δυσφημηθῇ ἡ Σαπφῶ καὶ αἱ γυναῖκες, μάλιστα δὲ αἱ ἀντίτεχνοι αὐτῆς Γοργῶ καὶ Ἀνδρομέδα φθόνῳ καὶ ἀντιζηλίᾳ διαβάλλουσαι αὐτήν. Ἄλλη ἴσως αἰτία τοῦ νὰ ψέξωσιν αὐτήν τοσοῦτον οἱ κωμικοὶ ἦτο καὶ ὅτι δὲν ἠτύχησε νὰ ᾖναι ὠραία καὶ εὐμορφος, ἀλλὰ τοῦναντίον μικρὰ καὶ μέλαινα. Ἡ Κόριννα ἐνίκησε πεντάκις τὸν Πίνδαρον, κατὰ Παυσανίαν «τῆς διαλέκτου τε ἕνεκα, ὅτι ἦδεν οὐ τῆ φωνῇ τῆ Δωριδί ὡσπερ ὁ Πίνδαρος, ἀλλ' ὅποια συνήθει ἐμελλον Αἰολεῖς, καὶ ὅτι ἦν γυναικῶν ἦδε καλλίστη τὸ εἶδος».

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν τισὶ τῶν ποιημάτων αὐτῆς ἡ Σαπφῶ ὑποδεικνύει ἔρωτα πρὸς τινα ὑπερήφανον νεανίαν· ἀλλ' ἄρα γε μόνος ὁ ὑπὸ ἔρωτος τρωθεὶς τὸ ἐρωτικὸν μέλος δύναται νὰ εἴπῃ; Ὁ ποιητὴς, νομίζω, δὲν λαμβάνει πάντοτε ὑπ' ὄψιν ἐν τοῖς ποιήμασιν ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πλάττει δυνά-

μει τῆς φαντασίας αὐτοῦ ἔρωτας καὶ θλίψεις καὶ ἄλγη καὶ στεναγμούς. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ δ' ἔτι ψεύδη τινα δύναται νὰ πλάσῃ· «Ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὄματα» λέγουσι περὶ ἑαυτῶν αἱ Μοῦσαι παρ' Ἡσίοδου. «Τὰ ἄσματα εἶναι ἐργασίαι ἐλευθέρου πνεύματος». «Vacuae carmina mentis operus» κατὰ Ὀβιδίου. Ἐν λοιπὸν παραδεχθῶμεν, ὅτι κοίστρωντι πόθῳ ὡς λέγει ὁ Μένανδρος ἠράτο ἡ Σαπφῶ τοῦ Φάωνος δυσκόλως θὰ ἠδύνατο ἄσματα ἐρωτικά, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐπιθαλάμια καὶ τὰ τοιαῦτα νὰ ποιῇ. Τὴν σωφροσύνην καὶ ἠθικὴν τῆς Σαπφῶς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ ἐν τῷ ποιηματικῷ, δι' οὗ ἀπήντησεν εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ Ἀλκαίου·

Ἰόπλοχ' ἄγνα μελιχόμειδε Σάπφοι,
θέλω τι γείπην, ἀλλὰ μὲ κωλύει τις αἴδως·
ἔγραψεν ὁ αἰοιδὸς πρὸς τὴν ἀηδόνα.
«Αἱ δ' ἦγες ἔολων ἕμερον ἢ κάλων,
καὶ μὴ τι γείπην γλώσσ' ἐκύκα κάκων,
αἴδως κέ σ' οὐ κίχανεν ὄππατ', ἀλλ' ἔλεγες
περὶ τῷ δικαίως»

ἀπήντησεν αὐτῇ πρὸς ἐκεῖνον.

Ὡς δὲ διὰ τὸν Φάωνα πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι παραδέχονται ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀδωνις ὁ ἐρώμενος τῆς Ἀφροδίτης ὑπ' ἄλλο ὄνομα. Ὁ κωμικὸς Κρατῖνος κατὰ Ἀθήναιον διηγείτο ἐν τινὶ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐκρυφεν αὐτὸν ἐν θριδακίνας, συμφώνως πρὸς τὰ περὶ τοῦ Ἀδωνιδος μυθολογούμενα καὶ τοὺς κήπους αὐτοῦ· τούτο δ' ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ Αἰλιανὸς λέγων· «Τὸν Φάωνα κάλλιστον ὄντα ἡ Ἀφροδίτη ἐν θριδακίνας ἐκρυφεν.¹ Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη διήγησις περὶ Φάωνος, ἣν παραβάλλων τις πρὸς τὰ λείψανα τῆς ὁμωνύμου κωμῆδος τοῦ Πλάτωνος δύναται νὰ υποθέσῃ ὡς πλάσμα τῶν κωμικῶν. Ἰδοὺ δὲ τί συμ-

(1) Αἰλ. Ποικ. ἱστ. 12, 18.

φώνως πρὸς τὴν διήγησιν ταύτην ὁ Παλαίφατος λέγει· «Τῷ Φάωνι βίος ἦν περὶ πλοῖον εἶναι καὶ θάλατταν· πορθμὸς ἦν θάλασσα· ἐγκλημα δὲ οὐδὲν παρ' οὐδενὸς ἐνομιζέτο· ἐπεὶ καὶ μέτριος ἦν καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων μόνον ἐδέχετο· θαῦμα ἦν τὸ τοῦ τρόπου παρὰ τοῖς Λεσβίοις· ἐπαινεῖ τὸν ἄνθρωπον ἡ θεός· Ἀφροδίτην λέγουσιν τὴν θεόν· καὶ ὑποδύσα θέαν ἀνθρώπου γυναικὸς ἠδὴ γεγηρακυίας, τῷ Φάωνι δὲ διαλέγεται περὶ πλοῦ· ταχὺς ἦν ἐκεῖνος θεραπεῦσαι καὶ διακομίσει καὶ μηδὲν ἀπαιτῆσαι· τί οὖν ἐπὶ τούτοις ἡ θεός; ἀμείψαι φησι τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀμείβεται νεότητι καὶ κάλλει γέροντα. Οὗτος ὁ Φάων ἐστὶν ἐφ' ᾧ τὸν ἔρωτα αὐτῆς ἡ Σαπφῶ πολλάκις ἄσμα ἐποίησε». (1) Ταῦτά σχεδὸν καὶ ὁ Αἰλιανὸς (2) περὶ αὐτοῦ λέγων προστίθεισιν, ὅτι ἀκαὶ ἤρων γε αἱ γυναῖκες αὐτοῦ αἱ Μυτιληναίων». Εἴτε δὲ τὴν πρώτην περὶ Φάωνος διήγησιν, εἴτε τὴν δευτέραν ὡς πιθανοτέραν δεχθῶμεν πολὺ ἀπέχομεν τοῦ νὰ δυνηθῶμεν τοῦτον ὡς ἐρώμενον τῆς Σαπφῶς νὰ θεωρήσωμεν· διότι ἐκεῖνος μὲν καὶ κατὰ τὰς δύο παραδόσεις εἶναι πρόσωπον μυθικόν, αὐτῇ δὲ πραγματικὸν καὶ ἱστορικόν· ἴσως δὲ, ὡς εὐφυῶς ὑπονοεῖ ὁ Μύλλερως, αὐτὴ ἡ ποιήτρια ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς παρανοήσεις ταύτας ὑμνήσασα τὸν Φάωνα οὕτως, ὥστε νὰ ἐκλάβωσι τοῦτον ὡς τινα ἐρώμενον παρ' αὐτῆς.

Συμφώνως πρὸς τὴν περὶ τοῦ ἔρωτος τούτου διήγησιν ἐπλασαν, ὅτι περιφρονομένη ὑπὸ τοῦ Φάωνος καὶ μὴ δυναμένη ἄλλως τὸν πρὸς αὐτὸν ἔρωτα νὰ σβύσῃ, ἀπετόλμησεν ἀπὸ τῆς Λευκάδος πέτρας νὰ πηδήσῃ. Τὸ ἄλλα ὅμως τὸ Λευκάδιον, ὡς ἐξ ἀληθεστέρων πηγῶν δυνάμεθα νὰ μάθω-

μεν, ἦτο καθαρτήριο. Διέτασσον δηλ. κατὰ τινα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τελομένην ἐορτὴν νὰ πηδῶσιν οἱ κακοῦργοι ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ βράχου εἰς τὴν θάλασσαν· πάντα δὲ τὸν διασωζόμενον ἐθεώρουν ἄθῳον. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ περὶ τῆς Σαπφῶς πλάσματι φαίνεται ὅτι οἱ κωμικοὶ ἠκολούθησαν ὠδὴν τινα ἐρωτικὴν τοῦ Στησιχόρου, καθ' ἣν Καλύκη τις σφύρων καὶ σεμνῆ παρθένος νεανίσκου τινὸς ὑπερηφάνου ἐρώσα, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη ὅπως νόμιμον αὐτῆς ἄνδρα τοῦτον λάβῃ, ἐκρήμινεν ἑαυτὴν ὑπὸ τῆς Λευκάδος πέτρας πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ζωῆς καὶ οὐχὶ τοῦ ἔρωτος (1).

Τοιαῦτα οἱ κωμικοὶ περὶ αὐτῆς ἐπλασαν. Ταῦτα ὅμως παραβάλλοντές τινες πρὸς τὰ ποιήματα αὐτῆς καὶ μάλιστα πρὸς ὅσα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Χαράζου ἐρασθέντος τῆς διασήμευ ἐταίρας Δυρίχης ἢ Ροδώπιδος ἔγραψε, καὶ πρὸς τὴν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν, ἣν παρὰ τε τοῖς Λεσβίοις καὶ τοῖς λοιποῖς Ἑλλήσιν ἀπελάμβανεν, ὑπέθεσαν, ἀνυποστάτως ὅμως, ὅτι δύο Λεσβιάδες Σαπφοὶ, ἡ μὲν Μυτιληναία ποιήτρια, ἡ δ' Ἐρεσσία ἐταῖρα ὑπῆρξαν. Ταύτην τὴν γνώμην ἔχουσιν ὁ Ἀθήναιος, Σουΐδας, Φώτιος Αἰλιανὸς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων.

Εἰς ἐπικουρίαν δὲ τῶν ἐν Ἀθήναις κωμικῶν ἦλθον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ Ὀβίδιος καὶ Ὁράτιος. Τούτων ὁ πρῶτος θέλων νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν, ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος ποινῆς καὶ ἐξορίας, διότι ἐρωτικὰ ποιήματα ἐδημοσίευσεν, ἐν τῷ 2ῳ βιβλίῳ τῶν θλιβερῶν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ προτάξῃ, ὅτι καὶ τῶν δύο Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἔρωτος καὶ μάλιστα ἐταιρικός, ἂν θέλετε, ἦτο, ἐπιφέρει ὅτι μόνος αὐτὸς, ἐπειδὴ τρυφε-

(1) Παλαίφατ. 49. Πρὸλ. καὶ Ἀποστόλ. Παροιμ. Ἐκατ. 17, 80.

(2) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

(1) Παρ' Ἀθηναίῳ 14, 649 καὶ παρὰ Bergk εἰς Στησιχόρου ἀπόσπ. 43.

ρούς έρωτας έψαλαν, έτιμωρήθη. Τί ή λυρική του Τήτου γέροντος Μούσα ή πολλῶ οἶνω τήν 'Αφροδίτην νά μιγνύωμεν παρήνευσεν; 'Η Λεσβία τί άλλο έδίδαξε τās παρθένους Σαπφῶ, ή ν' άγαπῶσιν: 'Αλλ' έκεῖνοι οὐδεμίαν τιμωρίαν υπέστησαν».

»Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illic flamma Chryseidos? aut quae fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Olyssa est, nisi foemina, propter [amorem dum vir abest, multis una petita procis?
Denique composui teneros non solus amores; composito poenas solus amore dedi:
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino Praecepit Lyrici Reja Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho nisi amare puellas? Rata tamen Sappho, tutus et ille fuit». (1)

'Η δέ XV τῶν 'Ηρωϊδῶν αὐτοῦ εἶναι έπιστολή τῆς Σαπφῶς έρωτική πρὸς τὸν Φάωνα, άκολάστου ποιητικῆς εὐφυΐας πλήρης. Δέν εἶχε δὲ έντελῶς άδικον ὁ Joubert τήν εἴης περὶ τῆς έπιστολῆς ταύτης γνώμην νά εκφέρει. «Ποίημα άκόλαστον και άνοστον, ὅπερ δέν δύναται τις ν' αναγνώσῃ άνευ άηδίας». Καί άλλαχού (2) δὲ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅμως πάντοτε σκοπῷ ένθυμείται ὁ 'Οβίδιος τήν Σαπφῶ.

'Ολιγώτερα και σεμνότερα περὶ αὐτῆς ὁ 'Οράτιος έγραψε. «'Ηνεῖ λέγει, εισέτι ὁ έρωσ και διαμένουσι τὰ πυρὰ τὰ συναμροσθέντα τῇ λύρα παρά τῆς Αἰολίας παρθένου».

«Spirat adhuc amor
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidius puellae». (3)

'Εν τῇ XIX έπιστολῇ τοῦ πρώτου βιβλίου λέγει, ὅτι ή άρρενωπή Σαπφῶ κινῶ τήν ἰδίαν μούσαν τοῖς ρυθμοῖς και μέτροις τοῦ 'Αρχιλόχου,

(1) *Prist.* 2, 336 x. e.
(2) *Ars amat.* 3, 391 x. e.
(3) *Karm.* 4, 9, 10.

Temperat Archilochi Musam pede mascula
[Sappho,
temperat Alcaeus, sed rebus et ordine disparat.

'Αλλά τὸ ἐπίθετον «Mascula» έσκανδάλισε πολλοὺς τῶν έρμηνευτῶν. 'Η πιθανωτέρα ὅμως εἰρήνησις εἶναι, ὅτι απέκάλυπτεν αὐτὴν οὕτω διὰ τήν μεγάλην εὐφυΐαν και τās γνώσεις· διότι άν και γυνή διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ὅμως δυνάμεως και τῆς άληθοῦς ποιητικῆς μαρίας πρὸς τοὺς έξοχώτερους ποιητὰς εἰσιώθη.

'Αλλά τήν κορωνίδα τῶν περὶ τῆς Σαπφῶς μύθων τῶν έν 'Αθήναις κωμωδοποιῶν έρχεται ὁ Τατιανός νά ἐπιθέσῃ. Εἶναι, λέγει, ή Σαπφῶ «γύναιον πορνηκόν, έρωτομανές και τήν αὐτῆς άσέλγειαν άδει». 'Η κατά τῆς Σαπφῶς δὲ αὐτῆ τοῦ Τατιανοῦ κατηγορία οὐδέν κύρος εἰς τήν βιογραφίαν αὐτῆς πρέπει νά έχη, έπειδὴ εκ δεδικοιολογημένης αντίδράσεως πρὸς τήν έλληνικήν παιδείαν και μάθησιν έγράφη. Καί 'Ιουστίνος ὁ φιλόσοφος και μάρτυς περὶ τῶν 'Ομηρικῶν έπῶν λέγει. «'Εστίν ή πάσα βράφη διά 'Ιλιάδος τε και 'Οδυσειας άρχή και τέλος γυνή». Τίς ὅμως εἰς τās δεδικοιολογημένας, ὡς προείπον, μομφάς και κατηγορίας τῶν πρώτων χριστιανῶν ήθελε πιστεύσει; 'Ο μέγας Βασίλειος παραινῶν τοὺς νέους πῶς εκ τῶν έλληνικῶν νά ὠφελῶνται συγγραμμάτων, διακηρύσσει, ὅτι «πᾶσα ή ποίησις τῷ 'Ομήρῳ άρεστῆς έστιν έπαινος».

Μεθ' ὅλας ὅμως τās καταδρομάς ή Σαπφῶ οὐδέποτε έπαυσε νά έχη θαυμαστάς και έγκωμιστάς άνδρας έξόχους και περιφήμους, οἵτινες και μέχρι τρίτου οὐρανοῦ αὐτὴν άνύψωσαν· διότι τίς τερπνότερος και σοβαρότερος τῆς Σαπφῶς κατά τὸν Volger: Αὐτὸς ὁ Σόλων κατά Αἰλιανόν απάρά πῶτον τοῦ άδελφιδου αὐτοῦ μέλος τι Σαπφῶς άσαντος, ήσθη τῷ μέλει, και προσέταξε τῷ μειρακίῳ διδάξει αὐτόν· έρωτήσαν-

τος δὲ τινος διὰ ποίαν αἰτίαν τοῦτο έσπούδασεν, ὁ δὲ έφη. «'Ινα μαθῶν αὐτὸ άποθάω». (1) 'Ο δὲ κορυφαῖος τῆς άρχαιότητος σοφός, ὁ σοφώτατος Σωκράτης άπεκάλει αὐτὴν σοφὴν και καλήν, (2) «και περ μικρὴν οὔσαν και μέλαιναν» κατά τὸν Μάξιμον Τύριον. 'Ο θεῖος Πλάτων μεταξὺ τῶν Μουσῶν αὐτὴν κατέταπτεν·

«'Ενεῖα τās Μούσας φασὶν τινες ὡς ὀλιγώρως· ήνεῖ και Σαπφῶ Λεσβίην ή δεκάτη».

'Ο Πλούταρχος πλέκει αὐτῇ τὸν εἴης έπαινον· «'Αξιον δὲ Σαπφῶς παρά τας Μούσας μνημονεῦσαι· τὴν μὲν γάρ 'Ηραΐστου παῖδα 'Ρωμῆιον Κᾶκον ιστοροῦσι πῦρ και φλόγας αφιέναι διὰ στόματος έξῶ βρούσας· αὐτῆ δ' άληθῶς μεμιγμένα πυρὶ φθέγγεται και διὰ τῶν μελῶν αναφέρει τήν άπὸ τῆς καρδίας θερμότητα» (3). 'Ο 'Αριστοτέλης προστίθισιν, ὅτι εἰ και γυναῖκα έτίμησαν αὐτὴν οἱ Λεσβιοι, ὡς οἱ Χίοι τὸν 'Ομηρον (4). 'Ο δὲ Τύριος Μάξιμος έν τῇ περὶ Σωκρατικοῦ έρωτος φιλοσοφικῇ αὐτοῦ διατριβῇ άντιπαράβάλλει τήν Σαπφῶ έν πολλοῖς πρὸς τὸν Σωκράτην. 'Ιδου δὲ τί περὶ αὐτῆς ὁ Στραβῶν λέγει· «Συνήμικσε δὲ τούτοις (τῷ 'Αλκιῶ και Πιττακῷ) και ή Σαπφῶ, θυμαστόν τι χρῆμα· οὐ γάρ ἴσμεν έν τῷ τοσούτῳ χρόνῳ τῷ μνημονευομένῳ φανεῖσάν τινα γυναῖκα ενάμιλλον οὐδὲ κατά μικρὸν έκείνη ποιήσεως χάριν». (5) 'Αντίπατρος ὁ Σιδώνιος έν τινι εἰς τās 'Ελληνίδας ποιητριάς έπιγράμματι άποκαλεῖ αὐτὴν «Θῆλιν 'Ομηρον». Δημήτριος ὁ Φιλικρός, Διονύσιος ὁ 'Αλικαρνασσεύς, ὁ Λογγίνος, ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιουλιανός, και πολλοὶ άλλοι άπέ-

νευμαν αὐτῇ τοὺς μεγαλειότερους έπαιμούς.

'Η Σαπφῶ εἶχε φαντασίαν ζωηράν, γόνιμον, ζέουσαν και διαφλεγομένην. Τὸ πνεῦμα αὐτῆς ήτο φυσικόν, έτίγχι, άφελές, και εὐπράπελον, ή δὲ καρδία λίαν ευαίσθητος. 'Εν τῇ ευαίσθησίᾳ δὲ ταύτῃ ή Σαπφῶ ὀφείλει τās ὠραιότερας ὠδὰς, τὰ άθανατα αὐτῆς ποιήματα, τὰ άριστα έκεῖνα και θυμασία έργα, άτινα καθιστῶσιν αὐτὴν υπερέραν πολλῶν άλλων μεγάλων ποιητῶν. Αἱ ὠδαι αὐτῆς αἱ ζωηραὶ και έμπαθεῖς εἶναι γεγραμμένα, διὰ νά εἶπω οὕτω, διὰ χρακτῆρων πυρίνων· διαπειρωσιν και φλογίζουσι τās καρδίας πάσας, και άκοντα έτι έμφοροῦσι τὸν αναγνώστην τῶν αισθημάτων, άτινα τήν ποιητρίαν κατεῖχον, ὅτε ὑπὸ τῶν Μουσῶν ενεπνέετο. Πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων έπιτρέψατέ μοι ν' αναγνώσω τήν ὠδήν, ήν ὁ Λογγίνος έν τῷ περὶ ὕψους λόγου» (κεφ. 10) συγγράμματι αὐτοῦ διέσωσε.

«Φαίνεται μοι κήνος ἴσος θεοῖσιν
έμμαν ὄνηρ, ὅστις εναντίος τοι
ιζάνει, και πλασίον αὐδ φωνεῖ-
σας ὕπακούει·

και μεγαίτας ἡμερῶν, τό μοι μὲν
καρδίαν έν στήθεσιν έπτόασεν·
ὡς γάρ εὐιδῶν βρογίῳ σε, φάνας
οὐδέν έπ' εἶκει·

άλλὰ και μὲν γλώσσα έαχε, λεπτόν δ'
αὐτίκα γρῶ πῦρ ὑποδεσθρόμακεν,
σππᾶεσσι δ' οὐδέν ὄρημα, έπιθρό-
μεισι δ' άκουαι.

ά δὲ μ' ἴδρωσ καιγέεται, τρόμος δὲ
πᾶσαν άρει, γλωροτέρα δὲ ποίας
έμμι, τεθνάκην δ' ὀλίγω πιδεῖν,
φαίνομαι άλλα».

'Εγραψαν δὲ εἰς αὐτὴν έπιγράμματα πλείστοι και διάσημοι έπιγραμματοποιοί. 'Εν τούτοις πρωτεύει τὸ άνωτέρω αναγνωσθὲν τοῦ Πλατωνος. 'Ιδου δὲ τινα ὀλίγα εἰς αὐτῶν.

(1) Παρὰ Στοβαῖον έν 'Αθλ. 29, 30.

(2) Παρὰ Πλάτ. έν Φαῖδρ. § 24.

(3) 'Ερωτ. 18, 3. Πρόβλ. και περὶ τοῦ μή χρεῶν έμμ. νῶν τήν Πυθ.

(4) 'Ρητορ. 2, 23, 11.

(5) Γεωγρ. 13, 2.

Ἀντιπάτρον τοῦ Σιδωρίου.

«Μναμοσύναν ἔλε θάρβος, ὅτ' ἔκλυε τὰς μελιφώνου
Σαπφῶς, μὴ δεκάτην Μοῦσαν ἔχουσι βροτοί».

Τοῦ αὐτοῦ.

«Σαπφῶ τοι κέθεις, γῆν Αἰολίαν μετὰ Μούσαις
ἀθανάταις θνατῶν Μοῦσαν ἀειδομένην,
ἄν Κύπρις καὶ Ἔρωσ' ἑστροφον, ἄς μετα

[Πειθῶ

ἔπλεκ' ἀείζωνον Πιερίδων στέφανον,
Ἐλλάδι μὲν τέρψιν σοὶ δὲ κλέος. ὦ τριέλκτον
Μοῦσαι δινεῦσαι νῆμα κατ' ἡλακάτας,
πῶς οὐκ ἐκλώσασθε πανάφθιτον ἤμαρ ἀοιδῶ
ἀφθιτα νησαμένα δῶρ' Ἐλικωνιάσι.»

Ἀδήλου.

«Ἀνδρῶν δ' οὐκ ἐννάτη Σαπφῶ πέλεν, ἀλλ' ἔρα-
[τεινοῖς
ἐν Μούσαις δεκάτη Μοῦσα καταγράφεται».

Ἀβωορίου.

«Lesbis Pieris Sappho soror addita Musis
εἰ ἐννάτη Λυρικῶν, Ἀσυνίδων δεκάτη».

Ι. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ Ο ΚΛΕΟΜΒΡΟΤΟΥ.

Τραγῳδία εἰς μέρη πέντε.

(Συνέχ. ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον).

ΣΚΗΝΗ Β΄.

(Νύξ· ἔξω τῆς Σπάρτης.)

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Λοιπὸν ὁ Πausανίας, οὗ τὸ ὄνομα
Θ' ἀκούη πᾶσα ἡ Ἀσία φρίττουσα,
Ὁ ὡς δεινὸς ἠνιοστρόφος σύμπασαν
ἠνιοχίας τὴν Ἑλλάδα ἀσφαλῶς,
Νῦν μέλλει, τὴν ἀρχὴν ἀπεκδυθεὶς, νὰ ζῆ
Ἐν Σπάρτῃ ἄσκησις κ' ἐποπτευόμενος;
Ὅποταν δὲ τοὺς νέους θὰ παιδαγωγῆ,
τὴν νίκην διηγούμενος, οἱ Ἔφοροι
Νὰ κείρωσι τὴν δόξαν του ψελλίζοντες
τὴν προσταχθεῖσαν ἐντολὴν ἐτέλεσαν;

Ναὶ δέδοται τῷ ἀετῷ νὰ ἵπταται
Πλὴν πῶς ὑμεῖς τὰς πτέρυγὰς του κόπτετε;
Πῶς, ἔφοροι, τοσοῦτον ἐξεπλάγητε,
Διότι τ' ὄνομά μου ἐνεχάραξα
Ἐν χρυσηλάτῳ τρίποδι, κωλύοντας
Νὰ διασώσω ἐν τῷ μέλλοντι ἐμὲ,
Ὅν ζῶντα εἰς τῆς λήθης κατορῦζατε
τὸν τάφον; φεῦ, ὦ Πausανία, ὑπ' αὐτῶν
Νῦν ἐδουλώθης, οὗς σὺ ἡλευθέρωσας.
Ἄγνωμοσύνη! Σὺ δὲ Σπάρτην ἀδικεῖς.
Τίς δ' ἀδικούμενος τυγχάνει; τίς; ἐγὼ,
Ὅς σὲ ἀδικουμένην ὑπερήσπισα.

Πλὴν, ἄφρων, ἴδε ὅτι ἔχω ἐν χερσίν
τὸ ξίφος, ὅπερ ἔπληξε τὸν βάρβαρον
καὶ μὴ μ' ἐξερεθίζης. Σπάρτην, μὴ ποθῆς
τὸ ἴδιόν σου αἶμα, οὗ ἐν Πλαταιαῖς
Ἐφείσθην τόσον μέμνησο κ' ἐμοῦ· σοφὸν
Ὁ θηρευτὴς νὰ μεριμνᾷ κατὰ καιροῦς
καὶ ὑπὲρ τοῦ θηριοδαμαστοῦ κυνός,
διότι ἄλλως δάκνει τὸν δεσπότην του
καὶ ἄκων ἐκ τῆς λύσσης· μέμνησο κ' ἐμοῦ.

(Διέρχεται εἰς Εἰλωσ καρνηθῶν).

ΕΙΛΩΣ.

Εὐοῖ, εὐοῖ, Διόνυσε κισσοστεφές·
εἰπέ μοι, ποῖος ἄλλος εὐτυχέστερος
Ἐμοῦ, τοῦ προῖκα σήμερον μεθύσαντος;
ὦ Βάκχε, ποῖος τῶν Εἰλώτων ἔτυχε
Δεσπότης ἀγαπῶντος μάλλον τῶν υἱῶν
τοὺς δούλους; ὅστις οἶνον ἄκρατον ἐμοὶ
τοῖς δὲ παισίν οὐδὲ σταγόν' ἐκέρασεν,
Ἄν καὶ τὰ χεῖλη ἔλειπον, ὡς νῦν ἐγώ;
ὦ! ἀποκριθῆτι· πλὴν ἐλθισμόνησα,
Ἐν μέθῃ Βάκχε, ὅτι νῦν διατελεῖς,
Παρὰ μεθύσου τί νὰ περιμείνη τις;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Βεβαίως· ἄφρων, εἶσαι ἤδη εὐτυχὴς
ὑπὸ τοῦ σου δεσπότη, ὃς σ' ἐμέθυσεν
πρὸς παιδιάν; τί; προῖκα λέγεις ἔπιες
τὸν οἶνον, ὃν ἐκεῖνο σὺ ἀπέτισας
Νυχθημερὸν καλλιερῶν τὴν ἀμπέλον

ὑπὸ τὰ θάλπη καὶ τὰ βίγη τῶν ὠρῶν;
Πλὴν, πῶς ἐκπληττομαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐμὲ
τὸν Πausανίαν λησμονῶν; ὦ Ἔφοροι.

ΕΙΛΩΣ.

Ἐντεῦθεν δὲν θὰ φύγω, ἂν Διόνυσε
Ἄν μ' εἴπῃς ποῖος ἄλλος εὐτυχέστερος;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

οἱ Ἔφοροι τῆς Σπάρτης μάθε, φλύαρε.

ΕΙΛΩΣ.

Ἄν μ' ἀπαντᾷς κ' ἐγὼ δὲν φεύγω, μέθυσε.

(Πίπτει χαμαί).

(Διαβαίνει Εἰλωσ δεύτερος).

Β΄ ΕΙΛΩΣ.

Ἦ ἰὼ ὁ τάλας ποῦ τὸ βῆμά μου
Νὰ φέρω; φεῦ! διέρχεται ὡς μάχαιρα
Ὁ πόνος· οἴμοι τινα βοήθην ἐδῶ
τὴν ὠραν ταύτην νὰ καλέσω; ἔσφαλον
Ὁ κακοδαίμων ἐκ τῆς Σπάρτης ἀπελθὼν.
Ἄλλ' ὄχι αἰρετώτερον μακρὰν αὐτῆς
Θανὼν νὰ γείνω τῶν κοράκιων ἔρμαιον,
Παρὰ νὰ ἴδω ἄπαξ ἔτι τὸν σκληρὸν
Δεσπότην μου· ὦ σῶσον με, ψυχοπομπέ.
Ὁ τάλας καί τοι πληγωθεὶς ἐν Πλαταιαῖς,
Σχεδὸν ὑφέρπων ἤλθον τὸ εἰσόδημα
Κομίζων τῷ κυρίῳ· οὗτος δὲ λαβῶν
Κατήρξατό μου ἀνευ ἀδικήματος
Ἦμῶς κτυπῶν τοὺς τεταγμένους ραβδισμοὺς
καὶ λέγων: δούλε νὰ δουλεύῃς ἐνθυμοῦ·
Ποῦ δὲ μ' ἐκτύπα; ἐπ' αὐτῶν μου τῶν πληγῶν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Πῶς; ἠγωνίσθης δύσμοιρε ἐν Πλαταιαῖς
ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ κυρίου σου;

ΕΙΛΩΣ.

ὦ νύξ, ὦ νύξ κρυσφύγετον τῶν στεναγμῶν,
τοῦ Εἰλωτος ἀπόστειλον μοι βοήθην

Ἦ κρίνῃν, ἵνα κἂν δροσίω τὴν πληγὴν.
Ἐκείθεν κτύπον ἤκουσα σωτήριον,

Πλὴν μὴ τις Σπαρτιάτης ὦν με ἤκουσεν;

(Βλέπει τὸν ἔτερον Εἰλωτα).

ὦ! βλέπω τὴν κυνὴν καὶ τὰς διφθέρους.

Α΄ ΕΙΛΩΣ

Σὺ

τί ἔχεις;

Β΄ ΕΙΛΩΣ·

Φεῦ ὁμότυχε ἀπόλωλα

Α΄ ΕΙΛΩΣ

καὶ διατὶ νὰ πῆς τόσον;

Β΄ ΕΙΛΩΣ

Σπούδαζε

καὶ μὴ φλυαρεῖ

Α΄ ΕΙΛΩΣ.

Μὴ καρνηθάραις.

Β΄ ΕΙΛΩΣ.

Ἦν ὦ

τοὺς ἐτησίους τεταγμένους ραβδισμοὺς
Ἐδάραην σήμερον.

Α΄ ΕΙΛΩΣ.

Ἄν χαιρέεις, ὄλβιε,

διότι ἀππλλάγης καὶ ἐξώφλησες;

Β΄ ΕΙΛΩΣ.

φεῦ! μακαρίζω τὴν ἀνακισθησίαν σου.

Α΄ ΕΙΛΩΣ.

κ' ἐγὼ χλευάζω τὴν εὐαισθησίαν σου.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἐγὼ δ' οἰκτεῖρω ἀπαξᾶπαντας.

Β΄ ΕΙΛΩΣ.

Ἄλλὰ

σὺ δὲν θὰ εἶσαι Εἰλωσ οὕτω φλυαρῶν.

Α΄ ΕΙΛΩΣ.

εἰμὶ καὶ τὸ καυχῶμαι· φέρε εἴπωμεν.
τίς ἄλλος εὐτυχέστερος τοῦ Εἰλωτος;

Β΄ ΕΙΛΩΣ.

καὶ τί καλὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέλιπον
οἱ Σπαρτιάται, οἵτινες μᾶς δέρουσιν.

Α΄ ΕΙΛΩΣ. (Ἰδίᾳ)

Ἄλλὰ

μὴ ὦν τις ἐξ ἐκείνων ὑποκρίνηται,

Διότι νύκτωρ οὔτοι ἐπιτίθενται.

Ἄς προσφιλᾶττωμαι· φεῦ! ἔχεις δίκαιον

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τί εἶπες; ἔχει δίκαιον: οὐτιδανέ

Σὺ πρό μικροῦ ἐδῶ καὶ γῆν καὶ τάρατρα
Στενάζων καὶ κοπτόμενος ἐτάραξας.

Λοιπὸν σὺ μ' ἔκαμες νὰ κλαύσω ὑπὲρ σοῦ,

Ἵνα τοσοῦτον ἀναιδῶς τὸν πόθον μου
Λακτίσῃς αἴφνης; ἔρρε, πάσχεις δίκαια

Β'. ΕΙΛΩΣ.

ἽΩ νύξ μ' ἐπρόδωσες.

Α'. ΕΙΛΩΣ.

Κ' ἐμὲ τὸν πλήμονα

Β'. ΕΙΛΩΣ.

ἽΩ κύριε, ἀπλῶς ἡστέϊζόμεθα

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Εἴθ' ἐσπουδάξεται· πῶς μένεται ἀναυδοί

Ἄλλήλους ἀτενίζοντες καὶ ὡς ὑπὸ

Τῶν ἐρυννίων καταδικαζόμενοι

Ἄσθμαίνετε καὶ τρέμετε;

ΕΙΛΩΣ Α' ΚΑΙ Β'.

Φεῦ σύγγνωθι.

(Γορυπετοδοί)

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

ἽΩ δὲν ἐπτεκίστατε· θνητοὶ θαρρήσατε

Πρὸς ἕτερον θνητὸν καθ' ὅλα ὅμοιον

Προσμιλοῦντες, ὅστις κλαίει μεθ' ἡμῶν

Κλαιόντων καὶ στε· ἄξει ὅταν στένετε·

Ἄρκει· σᾶς ἤκουσα.

Α'. ΕΙΛΩΣ ΚΑΙ Β'.

ἽΩ σύγγνωθι ἡμῶν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Διότι οὕτως ἀγογγύστως φέρετε

Τὰς πίδαας τῆς δουλείας; ὄχι ἄθλιοι·

Διότι σὺ μεθύεις, ἵνα χλευασθῆς

Ἐπὶ τῶν παιδῶν τοῦ κυρίου σου; ἀλλὰ

Ἄναίσχυντε, ἂν σ' ἐβλεπον τὰ τέκνα σου

Καθ' ἣν στιγμὴν ὠρχεῖσθε κ' ἐνεπαίξεσθε!

Διότι σὺ δερόμενος ἀσπίζεσαι

Τὴν τύπτουσάν σε χεῖρα; ἀνορθώσατε

Ἄνεγερθέντες καὶ τὸ φρόνημα ὑμῶν.

(Μετ' ὀλίγον.)

Σᾶς βλέπω ὠχρίωντας καὶ ἐμφρόντιδας

Καὶ δάκρυα ἐπὶ τῶν παρειῶν ὑμῶν

Λειβόμενα· ἀρκούντως ἐδακρύσατε

Ταλαίπωροι, δακρύων δὲν δεόμεθα

Ἄλλ' αἵματος· ἐγέρθητε, ὦ φίλοι· νῦν

Τί σκέπτεσθε χαμαὶ τὸ ὄμμα ρίπτοντες,

Καὶ τῇ χειρὶ τὴν κεφαλὴν ἐρείδοντες;

Μὴ τὰς κρυπτείας τῶν Σπαρτιατῶν, καθ' ἃς

Οἱ ἔφοροι, ἀναλαβόντες τὴν ἀρχὴν,

Ἄνευ τινὸς αἰτίας καθ' ἡμῶν φρικτὸν

Κηρύττουσιν τὸν δολοφόνον πόλεμον,

Εἰς τὴν Λακωνικὴν τὴν νύκτα πέμποντες

Ἐπιτηδείους ἄνδρας, ἵνα ἐξ ὑμῶν

Τοὺς βρωμλεωτέρους ἀποκτείνωσιν;

Ἄλλ' ὄχι, μήπω παύσητε δακρύοντες

Πρὶν τὴν ἐλευθερίαν ἀνακτήσητε.

Α'. ΕΙΛΩΣ.

ἽΩ προσφιλές μοι ὄνομα καὶ ἱερόν.

Β'. ΕΙΛΩΣ.

Ἐλευθερία φώνημα γλυκύτερον.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Πραγματικῶν αὕτη χρῆζει λόγων δὲ οὐχί.

Α'. ΕΙΛΩΣ.

ἽΠερ αὐτῆς καὶ τὴν ζωὴν μου δίδω σοι,

Τὸ μόνον κτῆμα ὅπερ δούλος κέκτηται.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Καθοπλισθέντες ταύτην ἀνακτήσατε.

Α'. ΕΙΛΩΣ.

Καὶ θά νικήσωμεν;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Πῶς; ἐνικήσατε,

Τοῦ Πανσανίου ἡγουμένου.

Α'. ΕΙΛΩΣ ΚΑΙ Β'.

(Ἐγγεοί) Βασιλεῦ!

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Πλὴν μυστικὸν τὸ σχέδιον τηρήσατε,

Ἔως ἡμᾶς καλέσω· νῦν ἀπέλθετε,

Καὶ ὡσπερ χελιδόνες ἀναγχεῖλατε

Τοῖς Εἰλωσι τὴν ἔλευσιν τοῦ ἔρκου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΚΗΝΗ Α'.

(Ἐν Βυζαντίῳ).

(Ὁ Πανσανίας ἐνδεδυμένος ὡς Πέρσης).

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ψυχὴ μεγάρων πῶς τοσοῦτον ἄθυμος

Ἐπὶ τῶν παρειῶν μου δάκρυα πικρὰ

Κατακυλίεις ἀσυνήθῃ; μὴ ποθῆς

Νὰ διαλύσῃς τὴν φιλοδοξίαν μου;

Ἄλλ' εἶπον ἔστιν αὕτη ἀναλλοίωτος.

Ἦ μὴ τὴν ἀνασθεῖσαν ἀγανάκτησιν

Νὰ σβέσῃς; ἄφες νὰ κατ' ὁ βασιλεύς.

Ἄς κλαύσῃ πλέον καὶ ἡ Σπάρτη· ἀρκετὰ

Ἐδάκρυσεν ἡ βάρβαρος Ἀσία· φεῦ!

Καὶ ὅμως μ' ἀποτρέπεις, εἰς τὰ ὄτα μου

Περὶ βομβοῦσα καὶ ὑποτραυλιζουσα

Ἄξι τοῦ μισαροῦ προδότου τ' ὄνομα.

Ἵφείλεις μᾶλλον ἐφορῶσα ἐπ' ἐμοῦ,

Κεντρίζουσα νὰ μ' ἐρεθίσῃς ἂν ποτε

Μὲ ἴδῃς ἢ σκεπτόμενον ἢ βᾶθυμον

Ἦ τοῦ μεγάλου ἔργου ἀναστέλλοντα

Τὴν τέλει, οὐ ἀνεδέχθην ἀγαθῇ

Τῇ τύχῃ καὶ ἡρξάμην ἐν ταῖς Πλαταιαῖς,

Παρὰ νὰ μ' ἀδικῆς ὡς μητροῦτ' ἀκακή,

Ἵτις στερεὶ τὸν παῖδα τῆς τροφῆς, στοργῆν

Ψευδῇ περιβλήθεισα, ἵνα μὴ δεινὸν

Τὸ δύστηνόν τι πάθῃ· ὑποκρίνασαι

Οὕτω καὶ σὺ ἀγάπην· ἄφες νὰ προθῶ

Καὶ μὴ ὑλάττει δίκην κούφου σκύλακος

Πρὸ τῶν σχεδίων μου, ὑπερσπαθμιζουσα

Τὰ μέλλοντα, κινδύνους ἀνευρίσκουσα

Ἄγριους, καὶ τὴν σιδηρόπουν ἐρυννὴν

Μὲ γόνατα κροτοῦντα ἀτενίζουσα,

Καὶ τοῦ χρυσάκτινός μου βίου δυσκλεῆ

Τὴν τελευτὴν καὶ φήμην μετὰ θάνατον

Λίσχιστην διαπλάττουσα· ἀλλ' ὄμοι, φεῦ!

Ἵως φοβερὰ ἢ πάλῃ, ἂν ἐπιτεθῆ

Ἦ θέλησας πρὸς τὴν συνείδησιν ἡμῶν

Ἦ τοῦναντίον· τότε δάκρυ δύναται

Ἄπλοῦν ν' ἀμβλύνη δλοκλήρου στρατιάς

Τὰ ὄπλα, τότε φύσημα ἰσχυρὸν ἀρκεῖ

Νὰ ἀποτρέψῃ τοῦ Διὸς τοὺς κερανοῦς,

Καὶ λέξις τις συνήθης ἢ ἀσήμαντος

Νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν μεγαλεπίβολον.

Ἄλλ' ἄγε νῦν ἄς ἐξετάσωμεν μικρὸν,

Ἦ ἂν μαχωνται δικαίως αὐταὶ κ' ἐν ἐμοί·

ἽΟ Πανσανίας τὴν ἀπελευθερώσιν

Ἵρκίσθη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τοῦ ὄρκου τοῦ

Ἄν ἔδρεψεν ἐκείνη ἔτι τοὺς καρπούς,

Τὰς Πλαταιὰς δεχθεῖσα ὡς πρωτόλια

Ἄπλῶς· καὶ περὶ τούτου πρέπει νὰ πεισθῆς.

Ψυχὴ τῆς ἐπανόδου μέμνησο ἡμῶν

Εἰς Σπάρτην· ἐνθυμείσαι πόσον ἔχαιρον

Οἱ Σπαρτιάται· τότε δεξιούμενοι

Ἄλλήλους, τὴν ἐλευθερίαν ἔχοντες

Εὐθύμως ἀνὰ στόμα· εἶδες πλὴν κ' ἐτέρωθεν

Πρὸ τῶν ποδῶν ἐκείνων καταθέτοντας

Τὰ ὄπλα καὶ στενάζοντας τοὺς Εἰλωτας,

Διότι δὲν ἀπέθανον μαχόμενοι

ἽΠερ ἐκείνης, ἧς στεροῦνται νικηταί·

ἽΩ εἰρωνεῖα ἀναιδῆς καὶ ἐναγῆς!

Ἦ Σπάρτη τὸν ἀλλόφυλον κατακτητὴν

Διώκουσα νὰ κατακτᾷ τὸν Ἑλληνα

Καὶ νὰ καλῆ προδότην τίνα; τὸν φωνὴν

ἽΠερ ἐκείνου ἀφιέντα συμπαθῆ

Ἄλλ' ὄχι θὰ συντρέψω τοὺς αἰσχροὺς θεσμούς·

Θὰ δδηγήσω τὴν Ἑλλάδα νῦν ἐγώ.

Πρὸς τοῦτο ἄφες, συνειδὸς, τὴν μάστιγα

Ἐπίκουρον ἐλθὼν τῷ μεγάλῳφρονι·

Σὸν δ' ἔργον ἔστω νὰ ψελλίξῃς τ' ὄνομα

Τῶν μισαρῶν Ἐφόρων· τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ,

Ἵἵνα φρυάττων ἐνθυμοῦμαι τοὺς κλοπεῖς,

Οἵτινες μόνον ἐν ἀρχῇ ἐπίτροποι

Τῶν στρατευόντων βασιλέων, ὦ θεοί,

Κληθέντες τόσον ἐξησθένισαν ἡμᾶς,
 ὥστε τὸ στέμμα σαλευθὲν κατέπεσαν
 Βαρύ ἐκ τοῦ μετώπου πρὸς τὸν τράχηλον.
 Σὺ δὲ, ὦ Ζεῦ ἀλάστορ, σὺ βοήθει με·
 Τοῦ πυροκλόπου Προμηθέως μέμνησο
 Καὶ κρίνον τὴν ὀργὴν μου.

(Εἰσέρχεται ὁ Γόγγυλος).

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ἄναξ;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Γόγγυλε,

ὥς εὖ παρέστης· τί νεώτερον;

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Οὐδέν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Προχώρει· τί παθὼν προσβλέπεις ἐννεός;
 Τὰ χεῖλη κρύφα δάκνων;

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ἄναξ, ἔσπευσας

Περιβληθεὶς ἐνδυμασίᾳ μηδικῆ.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἀλλὰ δὲν εἶδες ὅτι κατερύπανεν
 Αὐτὴ ἡ Σπάρτη τὸν λιτόν μου τρίβωνα;

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ὅχι παροξύνῃς οὕτω τὸ πικρόχολον
 Τῶν ἀντιπάλων.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Εἶθε, ἵνα τάχιον

Βραχνοὶ, ὦ φίλε, οὕτοι ἀπομεινωσιν.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ἀλλ' ἂν οἱ Ἐφοροὶ καὶ τοῦτο μάθωσιν; . . .

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ὅχι διδαχθεὶς τότε πῶς ὀφείλουσι
 Τῷ Παισανίᾳ ἐφεζῆς νὰ φέρονται.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ὅχι ὑποθάλλῃς τὸ φιλόποπτον αἰτῶν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἄλλ' οὐ φροντίς· σὺ ἄφες με· οὐδέποτε
 Ὅχι ἐπιτρέψω οὐδενὶ ἀντιβῆθαι
 Παρὰ εἰς μόνον τὸ δεινὸν μου σχέδιον.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Μὴ ἀποτρέπῃς, ναυαγέ, ἐπισκοπῶν
 Ὅχι ἐπιβάτης μετὰ σοῦ ν' ἀποσηθῆ
 Κοινὴν ἀπώλειαν. Νῦν μέμνησο κ' ἐμοῦ
 Καὶ τῶν λοιπῶν ἐταίρων, οὔτινες οὐχὶ
 Ἀπάτριδες, ἀλλ' Ἑλληνας τυγχάνοντες
 Συνευθυνόμεθα, ἂν, ὃ μὴ γένοιτο,
 Τὸ σχέδιόν σου ἀποτύχῃ βασιλεῦ,
 Ἐγὼ μὲν πλείπτας σοὶ ὀφείλω χάριτας,
 Διότι τὸ Βυζάντιον ὄπλοις ἐλὼν
 Ἐμοὶ ἐπέτρεψας, καὶ τοὺς προσήκοντας
 Καὶ συγγενεῖς τοῦ Ξέρξου, οὓς τῷ ἐπεμψας
 Τεκμήριον τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας σου
 Καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἀναφέρουσαν
 Τὸ πᾶν, ἐμοὶ ἐνεπιστεύθης βασιλεῦ,
 Ἡ πίστις τίστιν ἵκται· ὅθεν ἄκουσον,
 Καὶ μὴ τοσοῦτον σπεύδων ἀποκάλυπτε
 Τὸ φρόνημά σου, ἕως γράμμα λάβωμεν
 Παρὰ τοῦ Ξέρξου ἤκουσας ὁ ἴδιος
 Ὅποιον μέγαν θόρυβον ἀνήγειραν
 Οἱ σύμμαχοι, οἱ ἐκπολιορκήσαντες
 Τὸ κρατερὸν Βυζάντιον, ὅτ' ἔμαθον
 Τῶν αἰχμαλώτων τὴν ψευδῆ ἀπόδρασιν,
 Ἐν διεφθίμιας, ὑποπτευόμενοι
 Καὶ μηδισμὸν κατηγοροῦντες καθ' ἡμῶν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἄς ὑλακτώσῃ τὰ κυνάρια αὐτά.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Αἱ σύμμαχοι, ὦ ἄναξ, καὶ ὑποτελεῖς
 Τῇ Σπάρτῃ πόλεις δι' αὐτὸ δυσμελίικτοι
 Πρὸς σὲ εἰσι, σὲ κρύφα καταγγέλλουσαι
 Ὅχι ἀπροσήγορον κακὸν καὶ ὑβριστὴν
 Διὸ ἀπὸ τῆς Σπάρτης εἰς τῶν Ἀθηναίων
 Μεθίπτανται τὴν συμμαχίαν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Κάλλιστα·

Ἄς συνειθίζωσιν εἰς τὰς μεταβολάς·
 Ἀλλὰ τί μ' ἐρεθίζεις; θ' ἀναφαινόμεαι
 Εἰς τοὺς θνητοὺς μεγάλα βαινῶν ὡς θεός,
 Ὅς ἄναξ, ὡς περ ἀληθῆς παμβασιλεύς,
 Μετὰ τῶν Αἰγυπτίων δορυφόρων μου
 Τὰς μηδικὰς στολὰς περιβαλλόμενος
 Καὶ παραθέτων τράπεζαν χρυσοπόδα,
 Καὶ δεῖπνον ἐπὶ ταύτης ὄχι Δάκωνος·
 Σὺ δ' ἂν φιλοψυχῆς εἶσαι ἀνάξιος
 Τὸν ἥλιον νὰ ἀτενίζῃς καὶ ἐμέ.
 Εἶπέ μοι πέρδικά ποτε δὲν ἤγρευσας;
 Ἄν ὄχι, τότε μάθε, ὅτι τὴν φωνὴν
 Ἐξείνας προσποιούμενος ὁ θηρευτῆς
 Εἰς τὸ δολόφρον φέρει δίκτυον αὐτήν·
 Καὶ ἡ ἐσθῆς μου αὕτη εἶναι δέλεαρ
 Τοῦ Ξέρξου, ὅστις μόνος ἤδη δύναται
 Τὸ σχέδιόν μου νὰ τελέσῃ. Γόγγυλε,
 Οὐδὲν περὶ τῶν ἄλλων μέλει μοι, ἀλλὰ
 Διότι ἀπαντήσεως δὲν ἔτυχον,
 Ἄν καὶ παρήλθε τόσος χρόνος. Γόγγυλε,
 Εἶπέ μοι, ἔδωκας τὸ γράμμα ἀσφαλῶς
 Τῷ βασιλεῖ;

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Βεβαίως.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Οὗτος ἀναγνώς

Ἐχάρη;

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ὅς αἰγρᾶλωτος ἀπολυθεῖς.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ὅν ἐν ταῖς Πλαταιαῖς συνέλαβον· καὶ νῦν;
 (σειῶν περίλυπος τὴν κεφαλὴν)
 Ὡς τύχη φθονερά, ὦ τύχη ἄστατος.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ὡς ἄναξ, κτύπον ἐρχομένου πρόδρομον
 Ἀκούω (εἰσέρχεται εἰς γραμματοκιστής).
 Τύχη ἀγαθῆ. Ὁ βασιλεὺς
 Σοὶ ἀπαίτη. Ἴδου καὶ ἡ σφραγὶς αὐτοῦ.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τί; χαίρεις ἄφρων, καὶ σιωπᾶς, ὦ Γόγγυλε;
 Τίς τοῦτο σ' ὑπηγόρευσεν; εἶπέ μοι μὴ
 Ἡ ἀναιδῆς ὠχρότης τοῦ προσώπου μου,
 Ἡ μὴ ἡ ἐκχειρίσασα χολή; ὦ δός·

(λαμβάνει τὸ γράμμα).

Τὸ γράμμα τοῦτο ἔγραψεν ὁ ἠττηθεὶς
 Ἐπὶ τοῦ Παισανίου ἐν ταῖς Πλαταιαῖς,
 Καὶ πρέπει, ὡς κηρὶον κάτωχρος ἐγὼ,
 Συνεσταλμένος δ' ὡς περ εἰλως ταπεινός,
 Τοὺς ἀσπασμούς νὰ δέχωμαι, οὓς πέμπει μοι
 Τὸ ὑποπόδιόν μου; ἄνωθεν ἐμοῦ
 Οὐδένα θέτω· ὅστις ὑψωθῆ, ἐγὼ
 Ὅς σκώληκα θέλω καταπατήσαι·

(καταπατεῖ τὸ γράμμα). Σὺ

Νῦν δύνασαι νὰ τ' ἀναγνώσῃς, Γόγγυλε.
 (Γόγγυλος ἀναγινώσκει λαβὼν τὸ γράμμα
 ἐκ τῶν ποδῶν τοῦ Παισανίου).

«Ὅχι μείνῃ ἐν τῷ οἴκῳ μου ἀνάγραπτος
 Ἡ σὴ εὐεργασία, ὡς τοὺς συγγενεῖς
 Ἐκ Βυζαντίου φυγαδεύσας, ἔσωσας
 Ἐμοὶ ἐξαποστειλάς. Χαίρων δέχομαι
 Ὅπως τὴν θυγατέρα μου παράκοιτον
 Σοὶ δώσω· σὺ τὴν Σπάρτην δ' ἄναξ ἐφεζῆς
 Καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν θέσης ὑπ' ἐμέ·
 Ἡ δὲ ὑπόθεσις ἄς μὴ ἀρηθῆ, ἀλλὰ
 Νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἄς ἐργάζηται,
 Χρυσὸν μὴ φειδομένῃ· πράττε δ' εὐθαρσῶς
 Μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου, ἀγαθοῦ ἀνδρός,
 Ὅν ἐπεμψά σοι, ὅτι βέλτιστόν ἐστι
 Καὶ ἄριστον εἰς ἀμφοτέρους».

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τρέμετε,

Ὡς τρέμετε τῆς Σπάρτης Ἐφοροὶ· σὺ δὲς
 Τὸ γράμμα.

(Τὸ ἀναγινώσκει καὶ αὐτὸς μόνος του).

Εἶθε συντριβῶσι, ὡς αὐτὸ
 Τοῦ Παισανίου οἱ ἐχθροὶ καὶ ὁ βασιλεὺς.

(Σχίζει τὸ γράμμα).

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Νῦν τίνα τῶν θεῶν, ὦ ἀναξ, βοηθὸν
Νά ἐπικαλεσθῶ.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Οὐδένα· ἀγομεν.
Καλῶ σε ἐπὶ δεῖπνον, Γόγγυλε, ἐλθέ.
(Ἀπέρχονται).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

(Τράπεζα).

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ταχὺ προσέλθετε· οἱ τραπεζοποιοὶ
Τὸ δεῖπνον παρεσκευάσαν· ἐκλεξόμεν
Τὸν συμποσίαρχον.

ΠΑΝΤΕΣ.

Ἄνακκρόττομεν
Σὲ πάντες.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Νῦν προσέλθετε· συντράπεζοι
Κατακλιθώμεν ἵνα εὐχούμενοι
Ποιήσωμεν βραχνὴν τὴν εὐθημίαν.

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Τί;

Τί τοῦτο; ἐν φιάλῃ ἀργυρᾷ χρυσοῦς
Ἄστράπτει οἶνος; ἀναξ, Δακρυοὺς λοιπὸν
Θά πῖομεν.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἦ φίλε· ἀπονίπτεσσι.

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἦς κορσεσθίς· ἰδὲ (ἔχει τὸν Δακρυοῦν)
Καιρὸς νὰ πῖομεν.
Ἦ δοῦλοι, δότε μοι τὸν στέφανον.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἄλλὰ

Τί τοῦτο; τί;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἄπλούστατον ὀρεκτικόν.

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Μὰ τὸν Ἑρμῆν τὸν κλέπτην τοῦτο κάκιστον,
Ἄφ' οὗ πρὶν φάγω, μ' ἐκλεψε τὴν ὄρεξιν.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἄν δὲν σ' ἀρέσῃ δὸς ἐμοὶ τὸ κύπελλον.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἦτύχασον καὶ δὲν ἐστέρευς· ἡ πηγὴ
Τοῦ Παιουσάνου· πίστε ἀκόρστοι.
Ἦς μεριμνῶμεν μόνον μὴ τὸν οἶνόν μας
Εἰς ἕξος μεταβάλλωσιν οἱ ἔφοροι.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἄλλ' ὄχι, μὰ τὸν Ἄρην ἀτυμωρητί.

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Πλὴν ἐν κινδύνῳ μεταγγιζόμεν αὐτὸν
Εἰς τὰ θηλάκιά μας.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Οὕτω πράξτε·

Ἦ δοῦλοι, τοὺς στεφάνους δότε· ἄκρατον
Τὸ πρῶτον οἰνοχόσι χέετε· ὑπὲρ
Τοῦ σῶζοντος Διός, ὦ φίλοι, σπείσωμεν.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ἦπὲρ τοῦ Παιουσάνου ἤδη πῖομεν.

ΠΑΝΤΕΣ.

Ναὶ, πῖομεν (πίνοισι).

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Πρὸς τὸν ἐξαίροντα ποτὲ

Τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἡρακλέους εἶπέ τις·
Τίς ψέγει τοῦτον; τίς, ὦ ἐνθουσιασμέ,
Δὲν ἐπαινεῖ τὸν νικητὴν τῶν Πλαταιῶν,
Καὶ μὲ προτρέπει εἰς ἐγκώμιον αὐτοῦ;
Ἦς εὐχθηθῶμεν, ὅπως κ' ἐν τῷ μέλλοντι
Ἦ νίκη μὴ τι ἀποκάμῃ.

ΠΑΝΤΕΣ.

Γένοιτο!

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἄλλ' ἂν, ὦ φίλοι, μέγα τι ἐγένετο,
Βεβαίως τοῦτ' ὀφείλεται εἰς ἄπαντας

Τοὺς συνεργάτας τῶν τροπαίων· ὅθεν μὴ
Ἦπερξαίροντες τὸν διατάσσοντα
Σοφὸν καὶ μέγαν νοῦν, ἐπιλαθόμεθα
Καὶ τῆς τελούσης τὰ κελεύσματα χειρός.
Λοιπὸν, ἂς διανείμωσι τὸν ἔπαινον
Οἱ δημοτράπεζοι, δι' ὧν ἤριστευσα,
Καὶ ἂς σκεφθῶσιν, ὅτι ἄνευ τῆς πιστῆς
Συνεργασίας τῶν οὐδὲν τὸ σχέδιον
Θά κατορθώσῃ· σπεύσατε, κατέδητε
Εἰς τὰς οἰκείας πόλεις, ἀμιλλώμενοι
Τίς πλείονας θά προσεταιρισθῇ· δεινὸν
Δὲ λάβετε συνήγορον τ' ἀργύριον.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Ἦπὲρ τοῦ Παιουσάνου αὐθις πῖομεν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Κωφεύετε δ' εἰς ὅσα θά μοῦ μέμφονται
Τῷ Ἑρῆῃ τὴν Ἑλλάδα ὡς προδίδοντας.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἄδύνατον· φθορῶντες ταῦτα λέγουσιν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Λοιπὸν ἡ ἀρετὴ καταδιώκεται
Ἦπὸ τῶν φθορῶν ἀνθρώπων; ἔμελλεν
Ἄφ' οὗ ἐκείνη ἑαυτῆς ὀλιγορεῖ
Καὶ δὲν ὑπερασπίζεται· ἀλλ' οἴμοι! φεῦ!

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Δακρυεῖς, ἀναξ! οἴμοι! τί τὸ αἴτιον;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τὸ δάκρυόν μου τοῦτο εἶναι τῆς ψυχῆς
Ἦπεσταλμένος κῆρυξ. Ἦχι, φίλοι μου,
Ἦπὲρ πρωτείων δὲν ἀγωνιζόμεθα,
Ἄλλ' ὑπὲρ τῶν Βιλώτων ἐπινεύετε;

ΠΑΝΤΕΣ.

Βεβαίως.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Δότε, δότε μοι τὰς χεῖράς σας,
Ἦμόσατε τὸν οἶνον τοῦτον σπείσαντες.

ΠΑΝΤΕΣ.

(Χέουσι σταγόνας οἴνου.)

Ἦπὲρ τῶν ὄλων θά προκινδυνεύσωμεν

Μέχρι σταγόνας χύνοντες τὸ αἷμά μας.

Α' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Λοιπὸν ἂς παχυνθῶμεν, οἶνον πίνοντες.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τὰς αὐλητρίδας δοῦλοι προσαγάγετε.

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Ἐν πότῳ ἐλεγεῖας ἄδουσιν.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Πρὸς τί;

Β' ΣΥΝΔΑΙΤΗΜΩΝ.

Διὰ νὰ εὐθυμῶμεν, ἐνθυμούμενοι
Τὸν θάνατον.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τὸν αὐτὸν καλέσατε,
Ἦ ὄν ἐν τῷ οἴκῳ μου ξενίζω σήμερον.

ΛΟΙΔΟΣ.

Μ' ἐκάλεσας, ὦ ἀναξ;

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἦσον, αἰοῖδὲ

Τιὰ θυμῆρη ἐλεγεῖαν.

ΛΟΙΔΟΣ.

Πάραυτα (ἴδει).

«Σὲ τοῦ ἡλίου τὸν ἀγέρωχον υἱὸν
Οἰκτεῖρω, σὲ τὸν ἄφρονα Φαέθοντα.»

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τὴν ἐξυβρίζουσαν τὸν ἥρωα καλεῖς
Σὺ ἐλεγεῖαν; ἄφρων ὁ Φαέθων; πῶς;
Διότ' ἠθελῆσε τὸ ἄρμα τοῦ πατρὸς,
Νὰ ὀδηγήσῃ καὶ κατέπεσε καεῖς;

ΛΟΙΔΟΣ.

Ἦς κλαύσωμεν ἴσως τὰ δάκρυα ἡμῶν
Προφθάντα σβέσωσι τὸν πυρπολούμενον.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Προφθάντα λέγεις; ἄτον ἄλληλν, αἰοῖδὲ.

ΛΟΙΔΟΣ.

«Βελλερεφόντα, εἶδες πόσον δίκαιον
Τὸ θεῖον; ὅτε τὸν αἰσχρὸν ἀπέβριψας

Τῆς Σθενεβοίας ἔρωτα, σεβόμενος
 Τὴν κοίτην τοῦ συζύγου, σὲ διέσωσεν
 Ὁ Ποσειδῶν, τὸν ἀελλόπου Πήγασσον
 Ἐκπέμψας σοι, καὶ τὴν περιφλεγέθουσαν,
 Τὴν αἰμοπότην χίμαιραν ἀπέκτεινας.
 Ἄλλ' οἴμοι! πόσον αὐθαδὲς τ' ἀνθρώπινον
 Καὶ τὸν σωτήρᾳ του φθονεῖ ἐνίοτε
 Ἄγνων δ' ἔτι πόσον κ' ὑπερφίαλον
 Σὺ μᾶς διδάσκεις, σὺ Βελλεροφόντα, ὅς
 Ὑπὸ τῆς νίκης μεθυσθεὶς, ἐτόλμησας,
 Κομπάζων κ' ἐπὶ τοῦ Πηγάσσου ἐπιβάς,
 Τὸν οὐρανὸν νὰ ψηλαφήσῃς; πλὴν ὁ Ζεὺς
 Τῶν γιγενῶν ἐχθαίρει τὰ κομπάσματα,
 Τὸν Πήγασσον δ' οἰστρηλατήσας σ' ἔρριψε
 Εἰς τὴν Λυκίαν, ὅπου ἐτελεύτησας
 Οἰκτρῶς τῆς πείνης.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Παῦσον, παῦσον, αἰοιδέ,
 Πολὺ κἀκῶς σὺ ἄδεις· τί ἀνύψωσας,
 Ὡς εἰ ἐπνίγασσο, τοσοῦτον τὴν φωνὴν
 Περὶ τὸ τέλος, ἔβλεπες δ' ἀγανκκτῶν
 Ἐμὲ τὸν Παυσανίαν;

ΛΟΙΔΟΣ.

Φεῦ! παθαίνομαι.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ὑπὲρ ἐμοῦ.

ΛΟΙΔΟΣ.

Ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, βασιλεῦ!

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Ἡ λύρα σου κακὰ προσιωνίζεται
 Τῇ Σπάρτῃ;

ΛΟΙΔΟΣ.

Σοὶ τῷ Παυσανίᾳ.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Πῶς; ἐμοί;

Πλὴν πάραυτα ἐγὼ τὴν θραύω.

ΛΟΙΔΟΣ.

Στῆθι νῦν

Καὶ τὴν σκυτάλην ταύτην σὺ ἀνάγνωθι.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ. (ἐννεός).

Ἦ κῆρυξ, τί ἐντέλλονται οἱ ἔφοροι;

ΛΟΙΔΟΣ.

Νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Σπάρτην πάραυτα.

Ἄλλως πολέμου κῆρυξ εἶμαι διὰ σέ.

(Ἀπέρχεται).

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Τετέλεσται.

Β'. ΣΥΝΔΛΙΤΗΜΩΝ.

Ἦ ἀναξ, ἐπροδόθημεν

Εἰς τοὺς Ἐφόρους.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Οὔτοι δ' εἰς ἡμᾶς· πρὸς τί

Τοσοῦτον ἐκπλαγέντες σκυθρωπάζετε;

Ἄς πῖωμεν· ἐνταῦθα ἐξετέλεσα

Τὰ πρόποντα· εἰς δὲ τὴν Σπάρτην μένουσιν

Οἱ εἴλωτες, οὓς πρέπει νὰ προσλάβωμεν.

Ἄς πῖωμεν. Ὑμεῖς μὴ παύσητε πολλοὺς,

Ἦ φίλοι, προσεταιριζόμενοι· καιρὸς.

ΓΟΓΓΥΛΟΣ.

Καιρὸς ν' ἀπέλθωμεν.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ.

Τὰ δ' ἄλλα ἄλλοτε.

(Ἀκολουθεῖ).

I. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

Π Τ Η Σ Ι Σ.

Πετᾶτε, στίχοι μου πτωχοί,

Πετᾶτε, μὴ σᾶς μέλη

Ἄν κύκλω σας βωμολοχῇ

Τῶν φαύλων ἢ ἀγέλης.

Πετᾶτε, στίχοι μου, μακρὰν

Ψυχῶν ἀσυνειδήτων,

Πρὸς τὴν πατρίδα τὴν φαιδρὰν

Τῆς Μούσης, τῶν χαρίτων.

Ἐκεῖ ὁ θεὸς Ἐλικῶν

Ὑψοῦται ἀκτινόεις,

Ἄνάκτορον ποιητικῶν

Μέσω ἀνθῶν καὶ χλόης.

Ἐκεῖ τὸ ἄδυτον τὸ πῦρ

Τὸ λάμπον ἀπ' αἰῶνων

Τῆς Μούσης διαχέ' ἡ χεὶρ

Μακρὰν τῶν λυμεῶνων.

Ἐκεῖ, ὦ στίχοι μου, ἐκεῖ

Μυρόεντες πετᾶτε,

Ἄφου ἐδῶ σατανικῇ

Κακί' ἀνακυκᾶται.

Ἐκεῖ θὰ εὕρητε ζώην

Καὶ φῶς λαμπρῶν ἡλίων,

Ἐδῶ ἀφέντες τὴν βοήν

Ζωίλων καὶ θηρίων... .

Πετᾶτε, στίχοι μου πτωχοί,

Σπινθηρες τοῦ νοός μου,

Ἄπου σᾶς στέλλει ἡ ψυχῇ

Πρὸς σφαίρας ἄλλου κόσμου.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Δέν ἐγεννήθην θλιβερός νά ζήσω ἐρημίτης
 Εἰς κορυφὴν βουνοῦ τινος ἢ βάραθρα σπηλαίων,
 Ἄν Τίμων δ' ὁ μισάνθρωπος ὑπῆρξε μαργαρίτης,
 Αὐτὸν ἐγὼ ἐκάλεσα ἀγύρτην ἀπευκταῖον.
 Ἐπλάσθην ἵνα ἀγαπῶ καὶ ἵνα μ' ἀγαπῶσιν,
 ὦ! μόνον ἐν τῷ ἔρωτι εὐρίσκει τις τὴν γνῶσιν!

Ἐχει ὁ κόσμος ἀρκετοὺς σπουδαίους φιλοσόφους
 Πωλοῦντας γνώμας εὐθηνὰ Σωκράτους, Καρτεσιῶ·
 Ἐγὼ πλὴν, ὅταν κολυμβῶ ἢ ἀναβαίνω λόφους,
 Θέλω ἐγγύς μου τὴν θεάν τοῦ νεαροῦ μου βίου,
 Εἴτε νά σχίζωμεν ὄμοῦ τὸ ὀργισμένον κύμα,
 Εἴτε ταῦτόν νά φέρωμεν ἐν τῷ λειμῶνι βῆμα . . .

Ὅλιγος ἔρωτος! — ἡ ἐμὴ ἰδοῦ φιλοσοφία.
 Ἐν βλέμμα ἄπαξ τὸ πρῶτ', — ὦ τέρψις ὑπερτάτη!
 Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἄνθος ἐν, — ὅποια εὐτυχία!
 Ὅποταν δὲ ἡ φίλη νύξ κατέλθῃ γλυκυτάτη,
 Ἄν δρέψῃς ἐπὶ τρυφερῶν παρθενικῶν χειλέων
 Ἐν φίλημα, — δὲν ἔδρεψας ῥόδον θεοῦ ὥραϊον;

Ἐν φίλημα! ἐν φίλημα! . . ὦ! τίς καθ' ὥρας μαύρας,
 Καθ' ἄς τὸ πᾶν ἐσίγησε, καθ' ἄς τὸ πᾶν κοιμᾶται,
 Καθ' ἄς κινοῦνται ἐλαφραὶ αἱ πτέρυγες τῆς αὔρας,
 Καθ' ἄς ἡ τρέμουσα ψυχὴ θεᾶται, ἀκροᾶται
 Μὴ θροῦς τις κύκλω ἢ σκιά τὸν ὄλβον τῆς ἀργήσῃ,
 Ἡ ὄλως τὴν συνέντευξιν τὴν θεῖαν ἐμποδίσει.

ὦ! τίς, — ἂν αἴφνης ἀνοιχθῇ παράθυρον ἡρέμα
 Καὶ κεφαλὴ λυσίκομος προβάλλῃ ἐρασμία,
 Καὶ ἐν λευκὸν μανδῆλιον καὶ ἐν ἀγγέλον βλέμμα
 Κ' εἰς ἀρμονίας ψίθυρος τῷ εἴπωσι. — «Καρδία,
 Ἄν τις σφαδάζεις φλογερά εἰς στήθει ἀγαπῶντα,
 «Καὶ πᾶλλεις εὐγενῆ παλμὸν, παλμὸν ἐμὲ τιμῶντα.

«Καρδία, ἤτις μ' ἀγαπᾷ καὶ μὲ λατρεύεις τόσον,
 «Κ' ἐγὼ, μὲ βλέπεις, σ' ἀγαπῶ, κ' ἰδοῦ τὰ χεῖλη!»
 ὦ! τίς, εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς πίων τὴν θεῖαν δρόσον,
 Τὴν δρόσον τῶν χειλέων τῆς, — τίς, φίλοι, δὲν θὰ στείλῃ
 Εἰς διαβόλους ἑκατὸν, καὶ ἀπωτέρω πρέπει,
 Τῶν φιλοσόφων τὰ σοφὰ πλὴν σεσηπότα ἔπη;

ΚΑΘΑΝΘΗΣ ΠΑΠΠΑΖΟΓΛΟΥΣ.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

Μικρὸ μπουμποῦκι γιάτρευε
 Πρῶτὰ νά μεγαλώσῃ.

Ἦές μου ποιὸς σ' ἔδειρε, νά τῶθρῳ πόσαις ἔφαγες
 Τί γράφει ἡ μοῖρα μελανή, ὁ ἥλιος δὲν τ' ἀσπρίζει.

Πάρε μ' ὅταν μ' εὐρίσκῃς,
 Νά μ' ἔχῃς ὅταν μὲ θέλῃς.

Ἄκριβὸς στὴ στάχτη καὶ ὀτυνὸς ἔστ' ἀλευρι
 Δὲν ἔχεις ἄλλον νά ῥωτᾷς ἐρώτησε τὸν τοῖχο.

Ἄπο κακὴ κολοκυθιά, μήτε κολοκυθόσπορο.

Τριγύρω τὰ Χριστούγεννα κι' οἱ τοῖχοι ἀποξυλόνουν.
 Χειμῶνα πολυέξοδε, φαγὰ κι' ὀλιγοδούλη.

Κάλλια μάγκανα ἔστ' ἀλώνια,
 Παρὰ λόγια ἔστ' ἀχωράφια.

Κάλλια κακὴ ταίριαξι, παρὰ καλὴ κρίσι.

Ὅποιος πίνει βερεσὲ δύο φοραῖς μεθάει.

Θέλεις θέριζε καὶ δένε,
Θέλεις δένε καὶ κουβάλιε.

Τί ἔχω ἴγῳ λαλῶ τῆς θειᾶς μου,

Τοῦ ὀπιτιοῦ λογαριασμὸς στήν ἀγορὰ δὲ βγαίνει.

Ἡ βερεσὲ κλειδαριὰ τρώει τὴν πόρτα.

Βοηθαί ἢ νύχτα κι' ἢ αὐγῆ,
Σὰν νᾶχω μάνα κι' ἀδερφή.

Τὸ σχοινὶ τρώει τὸ λιθάρι.

Κάλλια νᾶχης δέκα γνωστικούς ἐχθρούς παρὰ ἓνα τρελὸ φίλο.

Στὴ λάσπη πέτρα μὴ ρίξης γιατί θὰ σὲ λασπώση.

Στὸν ἥλιο λάσπη δὲν κολνᾶ,
μῆτε στὸν καλὸν ἔβρυξά.

Τὸν ὅμοιον σου συμπέθερο, τὸν κάλλιο σου κουμπάρο.

Ἀγαπῶ τον τὸν καλὸν μου νὰ ταρασσῶ τὸ μυιαλὸν του.

Ὅπου τάβλα καὶ μαγίλι
Δέξου καὶ τὸν κύρ Βασίλη.

Ἡ στραβὴ εἶν' ἢ θάλασσα ἢ στραβὰ ἀρμενίζουμε.

Χαρά ἴστηνε τὴ δυστυχιά κι' ἂν ἔλθῃ μοναχὴ τῆς.

Ἄλλοίμονο στὸν ἄνθρωπο τὸν κακομοιριασμένο,
Δὲν ἔχει χέρι νὰ ξυθῆ καὶ καρτερῆ ἀπ' τὸ ξένο.

Ὅποιος μαγερεύει ψέματα ἢ κοιλιὰ του τὸ ξέρει.

Τὰ δόντια ἔδωσ' ὁ Θεὸς γιὰ νὰ βαστοῦν τὴν γλῶσσαν.

Ἀπὸ μικρὸ καὶ ἀπὸ τρελὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.

Χαρὰ ἴστὸν νηὸ τὸν ἄγρυπνο, τὸν γέρο ποῦ κοιμᾶται.

Χαρὰ στὰ Φῶτα τὰ ἄστεγνα καὶ τὴ Λαμπρὴ βρεγμένη,

Σὰν πᾶρ' ὁ Μάρτης μιὰ βροχὴ κι' Ἀπρίλης ἄλλη μία,
Νὰ ἴδῃς κουλούραις στρογγυλαῖς καὶ πίτταις σὰν ἀλῶνια.

Ποιὸς πάρει χίλια πρόβατα καὶ κακαβιὰ γυναῖκα,
Τὰ χίλια πρόβατα φοφοῦν κι' ἢ κακαβιὰ ἀπομένει.

Τὸν τρελὸ καὶ τὸ χωριάτη ξέναις ἔννοιαις τὸν γεράζουν.

Λούγεις με, κτενίζεις με, ξέρω ποῖαν ἢ μάνα μου.

Μεγάλο κακὸ,
Μεγάλο γιατρικό.

Τὰ καλὰ καλὰ τὰ λόγια,
Βγάζουν φεῖδια ἀπὸ τὴν τρύπα.

Κάλλια χρυσὸ ὄνομα,
Παρὰ χρυσὸ φόρεμα.

Σκύλος ποῦ γαυγίζει, δὲν δαγκάνει.

Ἡ περίστασις γεννᾶ τὸν κλέφτη.

Πιάσ' τὸ στραβὸ καὶ βγάλ' τὸ μάτι του.

Δὲν ἔχεις παρᾶ,
Δὲν ἔχεις χαρά.

Ὅποιος δὲν ἴμιλεῖ τότε θάπτουν ζωντανό.

Τὸν μεθυσμένο μὴ σκουντᾶς καὶ μόνος του θὰ πέση.

Νὰ ἴκαναν ὄλαις ἢ μελισσαις μέλι, θὰ τρώγαν καὶ οἱ γύφτοι μὲ τὸ κουτάλι.

Ὅποιος περπατᾶ σιγᾶ, πᾶει μακρυά.

Ὅποιον πατήσης ἢ θὰ βύξῃ ἢ θὰ τρίξῃ.

ΚΡΗΤΗ (*)

Ἄπο σιγανὸ ποτάμι ἕψηλά τὰ ροῦχα σου

Ἄπο μεθυσμένο καὶ κουζουλὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ κουζουλοῦ τὴ χέρα ἴστοῦ καθροῦ τὴν τρύπα.

Ὅπου πολλοὶ, τὸ σακοῦλι σου μὴ λυῆς.

Ἢ βιάση ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.

Ὁ κουζουλὸς τὰ δὲ θωρεῖ γελᾷ.

Ὁ κουζουλὸς ἄνθρωπος, καὶ τὸ ροδὴπὸ βουνὶ ἀπὸ ἀλάργο εἶναι γνωριστοί.

Ἦοῦ δὲν κουράσει γόνατα κοιλιὰ δὲν θεραπεύει.

Ὅποιος γαῖδαρος κι' ἐγὼ σαμάρι.

Ὅποιος τσιτώνει τὸ γαῖδαρο, πρέπει νὰ ἀποδέχεται καὶ τῆς πορδαῖς του.

Ὁ κλέφτης καὶ ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο χαίρονται, καὶ τὸν ἄλλο ξαγ-
[κελεύονται.

Τὸ κακὸ γαῖδοῦρι μὴ μανίσει τᾶλογο ἀμποτερεύει.

Μὴν τὸν ἀναιθάζης τὸν κακόσουρο, παρ' ὡς τζοὶ νώμους σου,
γιατὶ ἂν τὸν ἀναιθάσης ὡς τὴν κεφαλὴ σου θὰ σὲ κατουρήση.

Ἄίγα λόγια καὶ καρπερά.

Μηδὲ πολλὰ ἔς τοῦ φίλου σου κι' ὁ φίλος βαρεθῆ σε.

Τὰ λίγα ἄρνιὰ βόσκονται καλά.

Τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ ψαρὰ ἔρημα ἴντὰ παιδιὰ του.

(*) Ἀπεστάλησαν ὑπὸ Γ. Κριάρη.

Τὸ περιοδικὸν ἀγγέλλει πᾶν ἔργον, οὗ τινος ἀντίτυπον ἀποστέλλεται τῇ
Βιβλιοθήκῃ τοῦ Συλλόγου.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Ζιμμερμαν ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΞΙΑΣ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΩΝ κλπ.
Μετάφρασις, μεθ' ἧ προσετέθησαν καὶ ἰδιά τινα ὑπὸ τοῦ πρώην Βουλευτοῦ καὶ νῦν Δη-
μάρχου Αἰγιάων κ. Α. Μιχαλοπούλου.—Ἐν Αἰγίῳ, 1876.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ἢ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ μετ' ἀλφάβητικῆς
Πίνακος τῶν λυομένων ζητημάτων τοῦ ἔτους 1848 ὑπὸ Ν. Δ. Σπετσεροπούλου, πολιτι-
κοῦ συνταξιούχου καὶ πρώην παρὰ Πρωτοδικαῖς Εἰσαγγελέως.—Εὑρίσκεται παρὰ τῷ ἐκ-
δότῃ καὶ τῷ βιβλιοπώλῃ κ. Ν. Νάκη καὶ πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 9, 50.

ΑΓΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤῇ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΒΡΑΧΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ. Συνερανισθεὶς τοιαύτην ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν καὶ τῶν νεωτέρων συγ-
γραφεῶν ἐδημοσίευσεν πρό τινος χρόνου διὰ τῆς «Συνταγματικῆς». Ἡδὴ δημοσιεύει αὐτὴν
καὶ εἰς φυλλάδιον, προσθεὶς τὰς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας.—Τιμὴ τοῦ φυλλαδίου δραχμὴ
νέη μία.—Ἀθήνησι, τῇ 11 Αὐγούστου 1876.—ΘΕΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΕΝΤΖΟΣ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Εἰς τὴν Ἀγγελίαν καὶ εἰς τὰς εἰδοποιήσεις εἶχε προλεχθῆ ὅτι αἱ συνδρομαὶ πληρῶνται ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ Β'. φυλλαδίου. Δυστυχῶς ὅμως μέχρι τοῦδε πολλοὶ τῶν συνδρομητῶν εἰσέτι δὲν ἀπέτισαν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ἐνῶ καταγιόμεθα εἰς τύπωσιν ἤδη τοῦ Θ'. φυλλαδίου. Παρακαλοῦνται ὁθεν αἱ κ. κ. συνδρομηταὶ νὰ ἐξοφλῶσι τὰς παρουσιαζομένας ἐξοφλητικὰς ἀποδείξεις, πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν δαπανῶν εἰς ἃς ὑποκύπτει τὸ Περιοδικόν.

Ὁ Α'. τόμος εὑρίσκεται ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ τοῦ κ. Νάκη καὶ ἐν τῷ τυπογραφείῳ «Μέντορος» πωλούμενον ἀντὶ δρ. 12.

Ὁ ταμίαις **ΙΩ. ΠΑΝΟΣ.**

Αἱ ἀφορῶσαι τὸ περιοδικὸν ἐπιστολαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς κ. Ἄντ. Α. Καρτακίδην.

Αἱ πληρωμαὶ γίνονται πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐπιτροπῆς κ. **Ι. Πάνου.**

Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ ἢ τῇ ἀλλοδαπῇ πρὸς τοὺς κκ. ἀνταποκριτὰς ἀντὶ ἀποδείξεως ὑπὸ τοῦ ταμίου ὑπογεγραμμένης.

Αἱ ἐπιστολαὶ πρέπει νὰ ᾖσιν ἀπηλλαγμέναι ταχυδρομικῶν τελῶν.

Πᾶσα ἀίτησις οἰουδήποτε περὶ ἐγγραφῆς αὐτοῦ ὡς συνδρομητοῦ δεόν νὰ συνοδεύηται μετὰ τοῦ ἀντιτίμου τῆς συνδρομῆς.

Ἐπιστολαὶ περιέχουσαι γράμματα πρέπει ν' ἀποστέλλωνται ἐπὶ συστάσει.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ἐν Ἀθῆναις	Ν. Δρ.	12
» Ἐπαρχίαις	» »	14
» Ἀλλοδαπῇ	Φρ	18

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΕΓΓΡΑΦΟΝΤΑΙ.

Ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ περιοδικοῦ κείμενον ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Σουλῶγου, παρὰ τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, καὶ εἰς τὸ τυπογραφεῖον «Ὁ Μέντωρ» ὁδὸς Μετάνδρου ἀριθ. 3.

Ἐν Ἀργεντίνῳ παρὰ τῷ κ. Ἄριστ. Γούναρη ἱατρῷ.
» Λίγιῳ παρὰ τῷ κ. Κωνστ. Ζησίου.
» Ἀμισῷ (Samsun) παρὰ τῇ φιλοπροσώδῳ λέσχῃ ἢ Ἀμισός.
» Βουκουρεστίῳ παρὰ τῷ κ. Ἄρ. Κοντομιχάλῳ.
» Γαλαξιδεῖῳ παρὰ τῷ κ. Ν. Λούκερη.
» Ζακύνθῳ παρὰ τῷ κ. Δ. Καλλινίκῳ.
» Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς κκ. **Ι. Γεωργαντοπούλῳ** καὶ **Αἰμ. Νονότῃ.**
» Μεσολογγίῳ παρὰ τῷ κ. **Χ. Καψάλλῃ.**

Ἐν Ἰδρᾷ παρὰ τῷ κ. Ἱεροθέῳ Κωστοπούλῳ.
» Κεφαλληνίᾳ Ν. Λομβέρδῳ
» Παρισίοις παρὰ τῷ κ. Σπ. Γ. Κλάδῳ (Boulevard St. Cernain 46).
» Σμύρνῃ παρὰ τῷ κ. Δ. Σαβέλλῃ.
» Ταϊγανίῳ παρὰ τῷ κ. Μιχ. Γιανναρακάκη
» Τεργέστη παρὰ τῷ ἀξίῳτ. Συντάκτῃ τῆς «Κλειούσς».
» Φιλιππουπόλει παρὰ τῷ κ. Βλ. Γ. Σκορδέλλῃ.
» Χαλκίδι παρὰ τῷ ἀξίῳτ. Συντάκτῃ τοῦ Ἐυρίπου».